

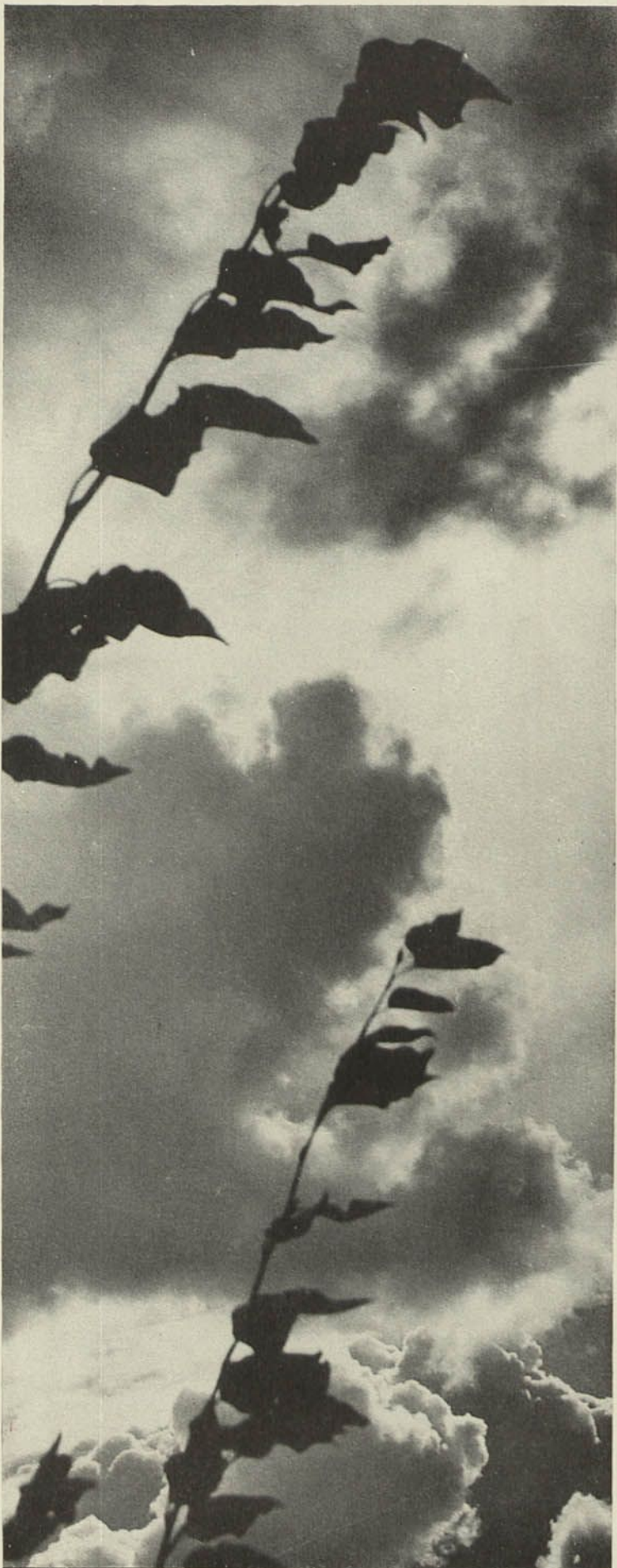
Зок-2 / 2068

РОДНАЯ 1974
ПРЫРОДА

05
22 2746

РОДНАЯ ПРЫРОДА

№ 5 (17), 1974 г.

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНЫ БЮЛЕТЭНЬ
ДЗЯРЖАЎНАГА КАМІТЭТА САВЕТА МІНІСТРАЎ БССР
ПА АХОВЕ ПРЫРОДЫ, ПРЭЗІДЫУМАЎ
РЭСПУБЛІКАНСКІХ САВЕТАЎ БЕЛАРУСКІХ
ТАВАРЫСТВАЎ АХОВЫ ПРЫРОДЫ, ПАЛЯЎНІЧЫХ
І РЫБАЛОВАЎ, НАВУКОВАГА САВЕТА ПА ПРАБЛЕМАХ
БІЯСФЕРЫ АН БССР,
БЕЛАРУСКАГА РЭСПУБЛІКАНСКАГА САВЕТА
ПА ТУРЫЗМУ І ЭКСКУРСІЯХ

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ДВА МЕСЯЦЫ

Год выдання трэці

РЭДАКТАР А. І. ВАРАНЦОУ

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ:

П. Н. БАГДАНАУ, Л. І. БЕРДЗІЧАВЕЦ,
Д. А. БЯСПАЛЫ (адказны сакратар), Г. І. КАНЦАВАЯ,
С. А. КАНСТАНЦІНОВІЧ, І. Б. КАРДАШ, П. Р. КОРЗУН,
П. А. ЛУГАУЦОУ, М. Р. МУРАШКА, У. П. РАМАНОУСКІ,
У. П. САМСОНАУ, Б. А. САУЧАНКА, Б. І. САЧАНКА,
Л. М. СУШЧЭНЯ, В. П. ЯКУШКА

На першай старонцы вонладкі—заяц, на чацвёртай—
слівы.

Здымкі М. Шарая.

© «Родная прырода», 1974 г.

945666
50

IV З'ЕЗД БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА АХОВЫ ПРЫРОДЫ

У Мінску, у Палацы прафсаюзаў, 25—26 чэрвеня адбыўся IV з'езд Беларускага таварыства аховы прыроды. Са справаздачным дакладам выступіў намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, старшыня прэзідыума рэспубліканскага савета Беларускага таварыства аховы прыроды У. Е. Лабанок.

— Чатыры гады, што мінулі пасля III з'езда нашага таварыства,— сказаў дакладчык,— адзначаны важнымі падзеямі ў жыцці Камуністычнай партыі і Савецкай дзяржавы.

У сакавіку — красавіку 1971 г. адбыўся XXIV з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, які прыняў велічную праграму эканамічнага, сацыяльнага і культурнага развіцця СССР.

Працоўныя нашай краіны разам з усім прагрэсіўным чалавецтвам урачыста адзначылі 100-годдзе з дня нараджэння У. І. Леніна і 50-годдзе з дня ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

І для Беларусі гэта былі гады імклівага, усебаковага развіцця вытворчых сіл і вялікіх поспехаў у вырашэнні важных сельскагаспадарчых задач.

За тры гады пяцігодкі выпушчана звыш плана на 1,4 мільярда рублёў прадукцыі, у тым ліку на 450 мільёнаў рублёў тавараў народнага спажывання.

Прадукцыйнасць працы павялічылася на 23 працэнты пры плане 20,8.

Сярэднегадавая вытворчасць сельскагаспадарчай прадукцыі за гэты перыяд узрасла на 12,7 працэнта.

Дакладчык спыняецца на поспехах, дасягнутых працоўнымі рэспублікі ў 1973 г. у розных галінах народнай гаспадаркі, адзначаючы грандыёзнасць задач, што стаяць перад працаўнікамі горада і вёскі па выкананню і перавыкананню плана 1974 г.

Імклівы тэхнічны прагрэс, расшырэнне сферы матэрыяльнай вытворчасці патрабуюць інтэнсіўнай эксплуатацыі прыродных рэсурсаў, узмацняюць забруджанне сушы і сусветнага акіяна. Па падліках вучоных толькі за апошнія 35 гадоў на зямным шары ў 2 разы ўзрасла вытворчасць прамысловай і сельскагаспадарчай прадукцыі. Штогадовая здабыча карысных выкапняў зараз складае 20—25 тон у разліку на аднаго жыхара планеты. Рэзка павялічылася спажыванне свежай вады ў тэхналагічных працэсах і колькасць вытворчых сцёкавых вод. Для аховы сельскагаспадарчых культур ад шкоднай хвароб, пустазелля на нашай планеце штогод выкарыстоўваюцца дзесяткі тысяч тон розных ядахімікатаў. Працягаюцца працэсы урбанізацыі, росту гарадоў і населеных пунктаў. Вразумела, што ў сувязі з гэтым значна павялічылася скідванне ў навакольнае асяроддзе вадкіх, цвёрдых, газападобных адходаў, сярод якіх нямала таксічных рэчываў (свінец, ртуць, інспектыцыды і дэфаліянты). Людзі ўсё вастрэй адчуваюць забруджанасць атмасферы, вады, глебы.

Праблема аховы біясферы ад забруджвання стала адной з галоўных праб-

лем стагоддзя, асабліва для прамыслова развітых капіталістычных краін, і зараз знаходзіцца ў цэнтры ўвагі сусветнай грамадскасці — абмяркоўваецца ў розных камітэтах і камісіях ААН, на міжнародных нарадах і сустрэчах кіраўнікоў дзяржаў. Сусветная выстаўка «ЭКСПО-74» упершыню прысвечана гэтаму пытанню.

Але, каб рацыянальна выкарыстоўваць прыродныя багацці, адзначае дакладчык, патрэбна распрацаваць меры па захаванню і паляпшэнню навакольнага асяроддзя, што патрабуе глыбокага вывучэння ўздзеяння гаспадарчай дзейнасці чалавека на звальцоўныя біясферы.

Савецкі акадэмік П. Л. Капіца лічыць, што асноўныя праблемы ўзаемаадносін чалавека з прыродай магчыма вырашыць толькі ў маштабах усёй планеты. Ён называе тры асноўныя аспекты глабальных праблем: тэхніка-эканамічны, звязаны з аб'яднаннем прыродных рэсурсаў зямнога шара; эканамічны, звязаны з біялагічнай раўнавагай чалавека і прыроды пры глабальным забруджванні навакольнага асяроддзя; сацыяльна-палітычны.

Калі спатрэбіцца, чалавек, безумоўна, пры дапамозе таго ж навукова-тэхнічнага прагрэсу зможа атрымліваць усё неабходнае для свайго існавання, аднак паспяховае вырашэнне праблем аховы прыроды ўжо зараз шмат у чым залежыць ад сацыяльна-эканамічнага ладу грамадства.

Спраўды, хіба можа капіталістычная дзяржава са стыхійнай, няпланавай гаспадаркай, прыватнай уласнасцю на зямлю, лес, ваду, сродкі вытворчасці і ўласцівымі капіталізму супярэчнасцямі правільна рэгуляваць прыродаахоўныя мерапрыемствы? Безумоўна, не. Вось і даводзіцца буржуазным вучоным апраўдваць дзейнасць капіталу так званым экалагічным крызісам, абвінавачваючы ва ўсім урбанізацыю і тэхнічны прагрэс. Маўляў, нічога не зробіш — дэмаграфічны ўзрыў, непазбежныя вынікі чалавечай дзейнасці. Прагрэс чалавечага грамадства не павінен весці да разбурэння прыроды. Ахову прыроды марксізм-ленінізм разглядае як пэўную форму адносін чалавечага грамадства да прыроды.

Савецкі Саюз, гаворыць У. Е. Лабанок, няўхільна праводзячы ў жыццё Праграму міру — палітыку мірнага суіснавання краін з розным грамадска-палітычным ладам, актыўна падтрымлівае ўсе міжнародныя мерапрыемствы па арганізацыі аховы прыроды зямнога шара.

У нашай краіне неабходнасць аховы навакольнага асяроддзя разглядаецца не як вынік росту вытворчых сіл, а як нармальна ўмова грамадскага прагрэсу і састаўная частка мер, якія праводзяцца савецкім народам для ажыццяўлення задач камуністычнага будаўніцтва. Канчатковая мэта аховы прыроды — стварэнне найбольш спрыяльных умоў для жыцця і працы чалавека.

Ідэі У. І. Леніна аб разумным выкарыстанні прыродных багаццяў, пачынаючы

з першых дзён Савецкай дзяржавы, паслядоўна і мэтанакіравана ператвараліся ў жыццё ў адпаведнасці з мэтамі і задачамі кожнага этапа сацыялістычнага будаўніцтва.

Пытанні аховы прыроды абмяркоўваліся на з'ездах партыі, пленумах ЦК КПСС і знайшлі адпаведнае адлюстраванне ў прынятых дакументах, у Праграме КПСС.

Прынятыя ў апошнія гады пастановы IV сесіі Вярхоўнага Савета СССР, ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР «Аб узмацненні аховы прыроды і паляпшэнні выкарыстання прыродных рэсурсаў», а таксама пастановы ЦК КПБ і Савета Міністраў БССР узнікаюць гэтыя пытанні на ўзровень важнейшай дзяржаўнай задачы.

Канкрэтная праграма, пералік мерапрыемстваў па ахове прыроды, названых у прынятых дакументах, датычаць літаральна ўсіх органаў Савецкай улады, усяго дзяржаўнага апарату, усіх звёнаў народнай гаспадаркі, усёй грамадскасці і кожнага савецкага чалавека.

Дзякуючы гэтаму, адзначае дакладчык, у рэспубліцы дасягнуты пэўныя поспехі ў галіне аховы прыроды і рацыянальнага выкарыстання прыродных рэсурсаў. І ў вырашэнні гэтых задач выключна важнае значэнне надаецца грамадскасці. Адна дзяржаўная служба не можа ажыццяўляць штодзённы кантроль і нагляд за правільным выкарыстаннем прыродных рэсурсаў і станам аховы прыроды на вялізнай тэрыторыі.

У. Е. Лабанок спыняецца на пытаннях арганізацыйнай работы рэспубліканскага савета, яго прэзідыума, абласных, гарадскіх, раённых аддзяленняў і пярвічных арганізацый таварыства.

За справаздачны перыяд, гаворыць дакладчык, было створана больш як 4770 новых пярвічных арганізацый і звыш 1040 юнацкіх груп. Колькасны састаў таварыства значна вырас: з 1 мільёна 484 тысяч чалавек да 2 мільёнаў 392 тысяч чалавек, што складае 26,1 працэнта колькасці насельніцтва рэспублікі.

Работу па ахове прыроды вядуць 16,6 тысячы пярвічных арганізацый, больш як 6 тысяч юнацкіх груп, 154 раённыя, гарадскія і абласныя аддзяленні і 8,2 тысячы калектыўных членаў таварыства.

Напярэдадні з'езда адбыліся справаздачы і выбары ва ўсіх звёнах таварыства, якія прайшлі арганізавана і паказалі павелічэнне ўдзельнай вагі пярвічных, раённых, гарадскіх і абласных арганізацый таварыства.

Дакладчык падрабязна спыняецца на рабоце лепшых мясцовых аддзяленняў і пярвічных арганізацый Віцебскага і Брэсцкага абласных аддзяленняў (старшыні прэзідыумаў саветаў І. Мянжынскі і У. Казлякевіч), Магілёўскага гарадскога аддзялення (А. Сяргейчык), пярвічных арганізацый Баранавіцкага імя Ленінскага камсамола баваўняна-папяровага камбіната (старшыня савета аховы прыроды

[Заканчэнне на 3—6 стар.]

50
222746

Здымак І. Сідарэнкі.

ВЯСЁЛКА НАД ВОЗЕРАМ

Нарач. Сонца на захадзе. Зірнула з-пад хмары, як спадылба, і хвалі, неспакойныя ад халоднага ветру, неяк адразу сцюдзёна, нявесела заблішчалі пад чорнай столлю нізкага неба.

Дажджавая хмара раздзялілася на два крылы. Левае — цяжкае, навальнічнае — пайшло на поўдзень, дзе балоты над Нарачанкай і Гатаўскі бор. А правае — рэдкае, прасвечанае сонцам, — пацягнулася сеткай дажджу па дробналессі, дачах і хутарах.

На ўсходзе — дзве вясёлкі: ніжэй — ярчэйшая, вышэй — слабая. Калі пагусцеў дождж, ніжэйшая вя-

сёлка, з хмарай, якую яна абдымае, наблізілася да нашай лодкі, а вышэйшая засталася на месцы, з канцамі, утопленымі ў возеры далёка, каля самых яго, паўднёвага і паўночнага берагоў. Калі правае крыло хмары працягнулася, прайшло дажджом па дробналессі, дачах і хутарах, вясёлкі раскалоліся папалам — левая палавіна іх паблякла і знікла, а правая, на фоне густой хмары, нібы надзейна ўбітая канцом у паўднёвы бераг, датлявае паволі...

Янка БРЫЛЬ
[3 кнігі «Жменя сонечных промняў»]

І. Сарокін) і калгаса 17 верасня Баранавіцкага раёна (старшыня бюро пярвічнай арганізацыі А. Іваноў).

Шмат добрых спраў, гаворыць дакладчык, на рахунку пярвічных арганізацый калгасаў «Авангард» Гродзенскага раёна і «Дружба» Нясвіжскага раёна, саўгаса імя Ю. Смірнова Дубровенскага раёна, аршанскіх ордэна Леніна льнокамбіната і завода «Чырвоны Кастрычнік», завода «Гомсельмаш», Пінскага індустрыяльна-педагагічнага тэхнікума, мінскіх швейна-трыкатажнай фабрыкі «Прагрэс» і тэхналагічнага інстытута, сярэдніх школы № 28 горада Магілёва і многіх іншых.

У. Е. Лабанок прыводзіць лічбы, якія сведчаць пра актыўную дзейнасць пярвічных арганізацый і мясцовых аддзяленняў таварыства.

За чатыры гады было пасаджана 6,5 мільёна дэкаратыўных і плодовых дрэў, закладзена 2700 паркаў і сквераў, зарыблена 3700 га вадаёмаў, зроблена 586 тысяч штучных гнездаў і кармушак, сабра-на 154 тоны насення драўнінных парод.

Беларускае таварыства аховы прыроды неаднаразова з'яўлялася ўдзельнікам ВДНГ СССР. За справаздачны перыяд удзельнікамі ВДНГ СССР было зацверджана 19 арганізацый і 95 членаў таварыства, з іх 31 чалавек узнагароджаны медалямі ВДНГ, а Беларускае таварыства аховы прыроды па выніках работы за 1972 год — Дыпламам I ступені.

За актыўную работу па стварэнню і ўмацаванню арганізацый таварыства ў 1970—1973 гадах 32 актывістам прысвоена званне «Ганаровы член Беларускага таварыства аховы прыроды».

Далей дакладчык адзначае, што ў дзейнасці шэрагу пярвічных арганізацый і аддзяленняў таварыства ёсць істотныя недахопы: фармалізм у планаванні, слабая актыўнасць, недастатковае вывучэнне і абагульненне перадавога вопыту, невыкананне сацыялістычных абавязальстваў і фармальнае падвяргненне вынікаў іх выканання, нізкі ўзровень агітацыйна-масавай і прапагандысцкай работы, слабая сувязь аддзяленняў і пярвічных арганізацый з пастаяннымі камісіямі па ахове прыроды мясцовых Саветаў дэпутатаў працоўных, няпоўная выплата членскіх узносаў і іншыя. Докладчык звяртае ўвагу і на той факт, што некаторыя раённыя аддзяленні вельмі малалікія.

На III з'ездзе таварыства ў састаў рэспубліканскага савета было выбраны 75 чалавек. За справаздачны перыяд праведзена 8 пленумаў савета, на якіх разгледжана 22 пытанні. Рэспубліканскі савет штогод заслухоўваў справаздачы прэзідыума, абмяркоўваў задачы, якія вынікалі з пастаноў партыі і ўрада аб узмацненні аховы прыроды, заслухаў справаздачы саветаў Віцебскага і Брэсцкага абласных аддзяленняў, разгледзеў і зацвердзіў план асноўных мерапрыемстваў на 1971—1975 гады, сістэматычна дапамагаючы мясцовым арганізацыям.

У прэзідыум рэспубліканскага савета выбрана 17 чалавек. За справаздачны перыяд праведзена 41 пасяджэнне прэзідыума, на якіх заслухоўваліся справаздачы аб рабоце абласных, гарадскіх і раённых аддзяленняў, пярвічных арганізацый і секцый таварыства.

Праведзеныя сёлета справаздачы і выбары ў мясцовых арганізацыях паказалі, адзначае дакладчык, што да кіраўніцтва

абласнымі, гарадскімі і раённымі аддзяленнямі таварыства прыйшлі многія адказныя работнікі савецкіх і партыйных органаў.

На штатных пасадах таварыства працуе 150 чалавек, многія з іх маюць вялікі практычны вопыт. Галоўная сіла таварыства — шматлікая армія актывістаў, на якіх абавіраюцца ў сваёй дзейнасці мясцовыя арганізацыі.

У вырашэнні праблемы рацыянальнага выкарыстання зямельнага фонду, адзначае дакладчык, гаворачы пра ахову зямлі, вялікая роля належыць навукова абгрунтаванаму размяшчэнню сельскагаспадарчай вытворчасці, ахове і выкарыстанню зямлі. Супрацьрэзійныя мерапрыемствы ў мінулым годзе ажыццявілі 806 калгасаў і саўгасаў. План рэкультывацыі выпрацаваных тарфянікаў выкананы на 104 працэнты, кар'ераў нярудных выкапняў — на 109,9 працэнта. Дасягнуты пэўныя поспехі і ў меліярацыі зямлі, у барацьбе з забруджаннем глебы адходамі прамысловасці і ядахімікатамі.

У. Е. Лабанок спыняецца на рабоце секцыі аховы глебы Віцебскага абласнога савета таварыства. Аднак многія секцыі па ахове глебы, гаворыць ён, не ўзяліся да ўзроўню метадычных цэнтраў па актывізацыі грамадскага руху за ахову кожнага гектара зямлі. Каля 400 гаспадарак не ажыццяўляюць супрацьрэзійныя мерапрыемствы, прадугледжаныя праектамі землеўпарадкавання. Ёсць выпадкі самавольнага захопу зямельных участкаў, безадказных і нядбайных адносін некаторых кіраўнікоў гаспадарак і «Сельгастэхнікі» да ўжывання пестыцыдаў.

Клопат пра ахову водных рэсурсаў і атмасфернага паветра не выходзіць з поля зроку Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па ахове прыроды, рэспубліканскага савета і адпаведных секцый і арганізацый таварыства на месцах. У 1973 годзе 1266 прадпрыемстваў і арганізацый рэспублікі распрацавалі водаахоўныя мерапрыемствы. Уведзена ў эксплуатацыю 65 ачышчальных збудаванняў агульнай магутнасцю каля 160 тысяч м³ у суткі.

Упарадкаванне водаспажывання, будаўніцтва каналізацый і ачышчальных збудаванняў, падключэнне сцэкавых вод да агульнагарадскіх і ведамасных ачышчальных збудаванняў садзейнічалі пачыненню скідавання забруджаных вод у адкрытыя вадаёмы.

За апошнія гады ў Беларусі адкрыты і разведаны радовішчы розных карысных выкапняў. Аднак прадпрыемствы і арганізацыі, якія вядуць распрацоўку радовішчаў карысных выкапняў, дапускаюць сур'ёзныя парушэнні Закона аб ахове прыроды ў Беларускай ССР — пачынаюць распрацоўку кар'ераў на самавольна занятай зямлі пры адсутнасці горнаадводных актаў, зямельных явдоў, праектаў і планаў горных работ. Пры выпрацоўцы дробных кар'ераў не забяспечваюць комплекснае выкарыстанне запасаў карысных выкапняў, робяць вялікія страты пры іх здабычы і перапрацоўцы, не здымаюць урадлівы пласт глебы на трасях будаўніцтва шасейных дарог і на месцах кар'ераў. А плошчы, дзе залягаюць карысныя выкапні, нярэдка забудоўваюць прамысловымі і іншымі аб'ектамі.

Докладчык гаворыць аб выніках праверкі секцыяй аховы нетраў рацыяналь-

нага выкарыстання карысных выкапняў у шэрагу раёнаў і разгляду гэтага пытання на пасяджэнні пастаяннай камісіі па ахове прыроды Вярхоўнага Савета БССР у чэрвені 1973 года.

Адным з найбольш важных рэсурсаў нашай рэспублікі з'яўляецца лес, які займае каля 30 працэнтаў тэрыторыі Беларусі. Лес — гэта не толькі крыніца драўніны і іншых шматлікіх прадуктаў, але і найбольш значны фактар прыроднага асяроддзя, які набывае ўсё большае сацыяльнае значэнне, падкрэслівае дакладчык. Мясцовыя арганізацыі і адпаведныя секцыі, апроч яго аховы, займаліся пытаннямі адводу лясоў першай групы для несельскагаспадарчых патрэб, для зялёных зон вакол гарадоў і зон адпачынку працоўных.

Для нармальнага жыцця ў сучасным горадзе на аднаго жыхара неабходна мець 21—26 квадратных метраў зялёных насаджэнняў, і таму азеляненне гарадоў і населеных пунктаў мае выключнае значэнне.

Адзначаючы поспехі ў гэтай справе, У. Е. Лабанок гаворыць аб дрэнным доглядзе зялёных насаджэнняў, асабліва лесопалос і калгасных лясоў.

У Беларусі створаны тры запаведнікі і 12 заказнікаў, якія займаюць 3,14 працэнта ўсёй плошчы рэспублікі, 18 зон адпачынку рэспубліканскага значэння агульнай плошчай 525 тысяч гектараў, 200 прыродных аб'ектаў, аб'яўленых помнікамі прыроды рэспубліканскага значэння. Аднак вельмі многія з надзвычай рэдкіх прыродных аб'ектаў знаходзяцца ў незадавальняючым стане.

Поспехі ў ахове зямлі, вады, лесу і атмасфернага паветра — адна з асноўных умоў паляпшэння аховы жывёльнага свету. Ахова жывёл і птушак — гэта ў першую чаргу барацьба з браканьерствам, арганізацыя падкормкі, асабліва ў зімовы час.

Пры мясцовых арганізацыях таварыства створана 101 секцыя аховы рыбных запасаў і 378 секцый па ахове зяроў і птушак. Больш як 6 тысяч грамадскіх інспектараў стаяць на варце аховы фауны. Докладчык робіць папрок у адрас дзяржаўных органаў, якія ахову жывёл лічаць не сваёй справай. Не заслугоўвае пахвалы і «Белрыбвод», які аб'яваў стаяць да развіцця грамадскага руху, пакідаючы без увагі многія карысныя пачынанні.

Няма патрэбы гаварыць пра тое, адзначае дакладчык, якое месца ў прыродным комплексе займаюць карысныя насякомыя, у прыватнасці, пчолы, чмялі, мурашкі. У. Е. Лабанок называе мерапрыемствы, якія патрэбна ажыццявіць для аховы гэтых насякомых, падкрэсліваючы неабходнасць біялагічнага метаду аховы раслін.

Ва ўмовах навукова-тэхнічнай рэвалюцыі асаблівае значэнне набывае прапаганда ідэй аховы прыроды, гаворыць У. Е. Лабанок, і ў гэтым напрамку дасягнуты некаторыя станоўчыя вынікі. Докладчык спыняецца на формах і метадах прапагандысцкай работы, адводзячы вялікую ролю друку, радыё і тэлебачанню, а таксама стварэнню аматарскіх фільмаў аб прыродзе. Ён асабліва падкрэслівае значэнне народных універсітэтаў аховы прыроды і секцыі «Прырода і творчасць» Мінскай гарадской арганізацыі,

якую ўзначальвае вялікі аматар прыроды Л. Чарняўскі.

Патрэбна больш разнастайнай зрабіць сістэму навучання прапагандысцкіх кадраў па ахове прыроды.

Сярод пытанняў, звязаных з работай па фарміраванню новага чалавека, чалавека марксісцка-ленінскіх поглядаў на прыроду і грамадства, першараднае значэнне мае выхаванне ў маладога пакалення любові да прыроды.

З часу III з'езда таварыства колькасць юных сяброў прыроды ўзрасла з 950 тысяч да 1 мільёна 315 тысяч чалавек. Колькасць арганізацый «зялёных» і «блакітных» патрулёў — з 5,4 тысячы да 8 тысяч. Докладчык спыняецца на формах арганізацыйна-масавай работы па ахове прыроды ў сярэдніх і вышэйшых спецыяльных навучальных установах, у школах і прафтэхвучылішчах.

Адна з форм далучэння моладзі да ра-

боты па ахове прыроды — школьныя лясніцтваў. У Беларусі — 480 школьных лясніцтваў, у якіх працуе 13,5 тысячы школьнікаў. 6 школьных лясніцтваў зацверджаны ўдзельнікамі ВДНГ СССР, а 14 членаў гэтых лясніцтваў узнагароджаны медалямі «Юны ўдзельнік ВДНГ».

Курс аховы прыроды ўведзены амаль ва ўсіх ВНУ, у многіх тэхнікумах і некаторых прафтэхвучылішчах. Аднак выкладанню асноў прыродазнаўства ўсё яшчэ не надаецца належнай увагі ў шэрагу агульнаадукацыйных школ і навучальных устаноў.

Трэба вырашыць, нарэшце, гаворыць дакладчык, пытанне пра стварэнне строга прадуманай сістэмы прыродаахоўнай адукацыі і выхавання ў сям'і, дашкольных установах, школах і ў ВНУ. Тут значная роля належыць камсамолу, калі ўлічыць, што 400 тысяч членаў таварыства — камсамольцы.

* * *

Аб дзейнасці рэвізійнай камісіі рэспубліканскага савета Беларускага таварыства аховы прыроды за справаздачны перыяд далейшы старшыня камісіі Я. С. Жыгалаў. Доклад аб зменах і дапаўненнях у Статуте таварыства зрабіў загадчык аддзела арганізацыйна-масавай работы рэспубліканскага савета БТАП П. А. Віліткевіч.

У абмеркаванні работы таварыства і яго органаў, а таксама задач па далейшай ахове прыроды прынялі ўдзел намеснік старшыні Віцебскага аблвыканкома, старшыня прэзідыума Віцебскага абласнога савета БТАП І. У. Мянжынскі, адказны сакратар прэзідыума Магілёўскага гарадскога савета БТАП А. І. Кры-

чаўцова, намеснік старшыні Брэсцкага аблвыканкома, старшыня пастаяннай камісіі па ахове прыроды Вярхоўнага Савета БССР, старшыня прэзідыума Брэсцкага абласнога савета БТАП У. М. Казлякевіч, старшыня калгаса «Запаветы Леніна» Столінскага раёна І. С. Гваздзюкевіч, намеснік старшыні Заводскага райвыканкома горада Мінска, старшыня савета БТАП Заводскага раёна В. Ф. Крысанаў, міністр лясной гаспадаркі БССР, намеснік старшыні прэзідыума рэспубліканскага савета БТАП С. Ц. Маісеенка, намеснік старшыні прэзідыума Гродзенскага абласнога савета БТАП М. І. Храмчанкаў, рэктар Горацкага народнага ўніверсітэта аховы прыроды, намеснік старшыні прэ-

* * *

У рабоце з'езда прынялі ўдзел старшыня Белсаўпрофа М. Н. Полазаў, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР М. М. Севярнёў, загадчык сельгасаддзела ЦК КПБ М. А. Сухій, старшыня Дзяржкамтэта СМ БССР па ахове прыроды А. І. Варанцоў, міністр лясной гаспадаркі БССР С. Ц. Маісеенка, загадчык сектара сельгасаддзела ЦК КПБ

П. Р. Корзун, сакратар ЦК ЛКСМБ Б. А. Саўчанка, загадчык сельгасаддзела СМ БССР Ю. А. Паршын, намеснік міністра меліярацыі і воднай гаспадаркі БССР Л. І. Бердзічавец, намеснік міністра ўнутраных спраў БССР П. С. Жук, намеснік міністра аховы здароўя БССР І. Б. Кардаш, член-карэспандэнт АН БССР Л. М. Сушчэня, акадэмік АН БССР М. Д. Не-

Значна ўзмацнілася за справаздачны перыяд фінансавае становішча таварыства. План па даходзе ў цэлым па рэспубліцы за чатыры гады выкананы на 142,5 працэнта.

Валавы даход ад вытворчай дзейнасці (гадавальнікі) склаў за чатыры гады 96 тысяч рублёў. Прыбытак ад рэалізацыі прадукцыі гадавальнікаў — 113 тысяч рублёў.

Каштарыс па расходах за справаздачны перыяд выкананы на 97 працэнтаў.

У. Е. Лабанок асвятляе гаспадарча-фінансавыя пытанні дзейнасці таварыства.

У заключэнне ён гаворыць:

— Дазвольце выказаць упэўненасць у тым, што Беларускае таварыства аховы прыроды з гонарам выканае пастаўленыя партыяй і ўрадам задачы па далейшаму ператварэнню ў жыццё лясніцкіх прынцыпаў аховы прыроды.

зідыума Горацкага раённага савета БТАП Д. Р. Новікаў, старшыня калгаса «Дружба» Нясвіжскага раёна С. В. Сянько, старшыня Нясвіжскага райвыканкома, старшыня прэзідыума Нясвіжскага раённага савета БТАП Я. П. Яўсучэня, старшыня прэзідыума Гомельскага гарадскога савета БТАП М. П. Кузьмянок, намеснік міністра вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР Ф. М. Капуцкі, загадчык аддзела «Прырода» Дзяржаўнага музея БССР І. І. Лукашэвіч, дырэктар Цэнтральнага батанічнага саду АН БССР, акадэмік АН БССР М. У. Смольскі, старшыня Дзяржкамтэта Савета Міністраў БССР па ахове прыроды А. І. Варанцоў.

сцяровіч і М. У. Смольскі, доктар сельскагаспадарчых навук прафесар М. І. Касцюкевіч, дырэктар Інстытута эксперыментальнай батанікі АН БССР В. І. Парфёнаў.

На з'ездзе прысутнічалі прадстаўнікі Расійскага, Украінскага, Літоўскага, Казахскага, Узбекскага і Туркменскага таварыстваў аховы прыроды.

ПАСТАНОВА

IV З'ЕЗДА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА АХОВЫ ПРЫРОДЫ

Кіруючыся рашэннямі XXIV з'езда КПСС і XXVII з'езда КПБ, пастановамі ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР, ЦК КПБ і Савета Міністраў БССР у галіне ўзмацнення аховы прыроды і паляпшэння выкарыстання прыродных рэсурсаў, IV з'езд Беларускага таварыства аховы прыроды пастанаўляе:

1. Лічыць галоўнай задачай усіх арганізацый і членаў Беларускага таварыства аховы прыроды штодзённы актыўны ўдзел у ператварэнні ў жыццё рашэнняў XXIV з'езда КПСС, XXVII з'езда КПБ, пастаноў партыі і ўрада па ахове, рацыянальнаму выкарыстанню і памнажэнню прыродных рэсурсаў, у аказанні дапамогі міністэрствам, ведамствам, мясцовым Саветам дэпутатаў працоўных, прадпрыемствам, саўгасам і калгасам у правядзенні практычнай работы па ахове прыроды.

2. Абавязваць рэспубліканскі савет, саветы абласных, раённых, гарадскіх арганізацый і пярвічных арганізацый таварыства на аснове разгортвання сацыялістычнага спаборніцтва за лясні-

скія адносіны да прыроды, забяспечыць далейшае павышэнне ўзроўню арганізацыйна-масавай, агітацыйна-прапагандысцкай і практычнай работы па ахове, рацыянальнаму выкарыстанню і памнажэнню прыродных рэсурсаў ва ўсіх звёнах таварыства, дзеля чаго:

удасканальваць стыль, формы і метады работы па ахове прыроды, павышаць узровень арганізацыйнай работы на месцах, удзяляючы асаблівую ўвагу арганізацыйнаму ўмацаванню і актывізацыі работы пярвічных арганізацый таварыства; праводзіць работу па далейшаму ўцягненню ў шэрагі таварыства творчых мас насельніцтва; дамагацца актыўнага ўдзелу ўсіх членаў таварыства ў правядзенні практычных мерапрыемстваў па ахове прыроды; узмацніць работу па ахове прыроды сярод насельніцтва;

рэспубліканскаму савету і саветам мясцовых арганізацый таварыства ўзмацніць кіраўніцтва і практычную дапамогу ў ра-

боце пярвічных арганізацый, устанавіць рэгулярны кантроль за выкананнем рашэнняў справаздачна-выбарных сходаў і канферэнцый, пленумаў і прэзідыумаў саветаў арганізацый таварыства, палепшыць работу з грамадскімі інспектарамі па ахове прыроды, павышаючы іх ролю ў ахове, рацыянальным выкарыстанні і памнажэнні прыродных рэсурсаў;

палепшыць работу па падбору, расстаноўцы і выхаванню кіруючых кадраў таварыства; у мэтах павышэння палітычнай і дзелавой кваліфікацыі кіруючых кадраў праводзіць курсы, семінары, навукова-тэхнічныя канферэнцыі, нарады, для абмену вопытам работы практыкаваць узаемаправеркі саборнічаючых арганізацый, экскурсіі ў перадавыя арганізацыі таварыства;

усямерна пашыраць і ўмацоўваць сувязі і супрацоўніцтва ў вырашэнні задач аховы прыроды з камсамольскімі, прафсаюзнымі арганізацыямі, пастаяннымі камісіямі па ахове прыроды мясцовых Саветаў дэпутатаў працоўных, таварыствамі «Веды», паляўнічых і рыбалоўцаў і іншымі грамадскімі арганізацыямі; палепшыць работу сярод насельніцтва па распаўсюджванню ведаў па ахове прыроды і растлумачэнню важнасці рацыянальнага выкарыстання яе багаццяў. У гэтых мэтах расшырыць выпуск інфармацыйнай, навукова-папулярнай, асветніцкай літаратуры, заказных і аматарскіх кінафільмаў па пытаннях аховы прыроды. Узмацніць лекцыйную прапаганду, прыцягваючы да чытання лекцый шырокі актыў таварыства: вучоных, спецыялістаў, выкладчыкаў навучальных устаноў і школ, лектараў таварыства «Веды». Часцей арганізоўваць перадачы на тэмы аховы прыроды па тэлебачанню і радыё, шырэць асяцяжыць пытанні аховы прыроды ў друку. Пашыраць сетку народных універсітэтаў, клубаў аматараў прыроды і аказваць ім неабходную арганізацыйную і метадычную дапамогу. Больш выдаваць тэкстаў лекцый, дакладаў, метадычных распрацовак у дапамогу агітатарам і прапагандыстам. Вырашыць пытанне па забеспячэнню мясцовых арганізацый таварыства вучэбнымі і нагляднымі дапаможнікамі;

у кантакце з камітэтамі камсамола і органамі народнай асветы ўдасканальваць формы і метады работы па ўцвярненню моладзі ў актыўную работу па ахове прыроды. Больш праводзіць тэматычных вечараў, свят сяброў прыроды і іншых масавых мерапрыемстваў, шырока прыцягваючы да іх моладзь. Удзяляць сур'ёзную ўвагу наладжванню работы школьных лясініцтваў, «зялёных» і «блакітных» патрулёў. Распрацаваць праграму па мінімуму ведаў па ахове прыроды для школьных лясініцтваў, «зялёных» і «блакітных» патрулёў, для піянерскіх лагераў і арганізаваць яе вывучэнне.

3. Абавязваць рэспубліканскі савет, саветы мясцовых арганізацый прымаць актыўны ўдзел у планавых мерапрыемствах па ахове прыроды дзяржаўных органаў і гаспадарчых арганізацый, аказваючы ім усямернае садзеянне ў ажыццяўленні гэтых мерапрыемстваў, дамагаючыся вырашэння практычных задач;

у галіне аховы і рацыянальнага выкарыстання зямлі наладзіць грамадскі кантроль за строгім выкананнем «Асноў зямельнага заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік» і «Зямельнага кодэкса Беларускай ССР». Аказваць садзеянне сельскагаспадарчым органам, калгасам і саўгасам і прымаць актыўны ўдзел у ажыццяўленні мерапрыемстваў па рацыянальнаму выкарыстанню зямлі і павышэнню ўрадлівасці глебы, барацьбе з эрозіяй глебы, пустазеллем, шкоднікамі і хваробамі сельскагаспадарчых культур, папярэджванню і ліквідацыі пажараў на тарфяніках, правільнаму выкарыстанню ў сельскай гаспадарцы пестыцыдаў;

па ахове нетраў забяспечыць грамадскі кантроль за здабычай, перапрацоўкай і выкарыстаннем карысных выкапняў, за

своечасовай рэкультывацыяй і перадачай землекарыстальнікам выпрацаваных кар'ераў і тарфяных выпрацовак, за выкананнем мерапрыемстваў па прадухіленню ад забруджвання навакольнага асяроддзя адходамі вытворчасці;

па ахове і рацыянальнаму выкарыстанню водных рэсурсаў забяспечыць грамадскі кантроль за строгім выкананнем «Асноў воднага заканадаўства ССР і саюзных рэспублік», «Воднага кодэкса Беларускай ССР». Устанавіць пасты грамадскіх інспектараў для кантролю за будаўніцтвам і эксплуатацыяй ачышчальных збудаванняў на прадпрыемствах, у гарадах і гарадскіх пасёлках. Секцыі аховы водных рэсурсаў рэспубліканскага савета прыняць удзел у вывучэнні і распрацоўцы праблемы малых рэк;

па ахове атмасфернага паветра ўзмацніць грамадскі кантроль за яго чысцінёю, дабіваючыся распрацоўкі і выканання мерапрыемстваў па ачышчэнні выкідаў у атмасферу кожным прамысловым прадпрыемствам, звярнуўшы асаблівую ўвагу на правядзенне мерапрыемстваў па змяншэнню шкодных выкідаў у атмасферу аўтамабільным транспартам;

у галіне аховы лесу і іншай расліннасці забяспечыць грамадскі кантроль за рацыянальным выкарыстаннем ляснага фонду. Актыўна ўдзельнічаць у лесакультурных работах, ахове лесу ад пажараў. Садзейнічаць мерам па з'яўленню непрыгодных для сельскай гаспадаркі зямель, стварэнню лесапаркаў, зялёных зон вакол гарадоў, па пасадак лесаахоўных палос. Выяўляць і браць пад грамадскую ахову рэліктавыя і рэдкія расліны;

па азеляненню гарадоў і іншых населеных пунктаў, ахове зялёных насаджэнняў актывізаваць удзел грамадскасці ў пашырэнні, аднаўленні зялёных насаджэнняў у населеных пунктах, у зонах масавага адпачынку працоўных, звяртаючы асаблівую ўвагу на догляд і ахову зялёных насаджэнняў. Аказваць усямернае садзеянне развіццю саадаводства і кветаводства;

забяспечыць актыўны ўдзел грамадскасці ў мерапрыемствах па ахове і аднаўленню рыбных запасаў, звяроў, птушак, карысных насякомых. Асаблівую ўвагу ўдзяляць развіццю пчальства і ахове пчол ад дзеяння ядахімікатаў, якія ўжываюцца ў сельскай гаспадарцы;

весці работу па далейшаму выяўленню прыродных аб'ектаў для абвясчэння іх помнікамі прыроды і замацавання за пярвічнымі арганізацыямі таварыства з мэтай аховы. Дамагацца паліпшэння аховы помнікаў прыроды арганізацыямі, устаноў, якім яны перададзены мясцовымі Саветамі дэпутатаў працоўных. Садзейнічаць рабоце дзяржаўных запаведнікаў і заказнікаў;

абавязваць рэспубліканскі савет узмацніць апэратыўны і бухгалтарскі кантроль за гаспадарча-фінансавай дзейнасцю мясцовых арганізацый таварыства, саветам мясцовых арганізацый і іх прэзідыумам прыняць меры да забеспячэння ўплаты членскіх узносаў усімі членамі таварыства.

5. Даручыць рэспубліканскаму савету разгледзець усе прапановы і заўвагі, выказаныя дэлегатамі IV з'езда, і прыняць па іх адпаведныя рашэнні.

З'езд заклікае абласныя, раённыя, гарадскія саветы, пярвічныя арганізацыі, усіх членаў Беларускага таварыства аховы прыроды забяспечыць паспяховае выкананне мерапрыемстваў па ўзмацненню аховы прыроды, намечаных арганізацыямі таварыства на дзевятыя пяцігодку.

IV з'езд Беларускага таварыства аховы прыроды запэўнівае Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі, Савет Міністраў Беларускай ССР, што члены таварыства прыкладуць усе намаганні, каб паспяхова выканаць задачы, пастаўленыя ў галіне аховы прыроды.

Р Э С П У Б Л І К А Н С К І С А В Е Т

БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА АХОВЫ ПРЫРОДЫ, ВЫБРАНЫ ІВ З'ЕЗДАМ

А. Л. Амбросаў — дырэктар БелНДІ аховы раслін доктар біялагічных навук, член-карэспандэнт АН БССР; А. Н. Бяляеў — намеснік міністра меліярацыі і воднай гаспадаркі БССР; Д. І. Бярозкін — намеснік начальніка Беларускага тэрытарыяльнага гідраметэацэнтра; Г. І. Бабаскін — адказны сакратар прэзідыума Рэчыцкага райсавета БТАП; В. М. Бялькоў — начальнік аддзела аховы зямельных і лясных угоддзяў Дзяржкамітэта СМ БССР па ахове прыроды; П. А. Віліткіч — загад-

чык аддзела арганізацыйна-масавай работы рэспубліканскага савета БТАП; А. І. Варанцоў — старшыня Дзяржкамітэта СМ БССР па ахове прыроды; І. С. Гваздзюкевіч — старшыня калгаса «Запаветы Леніна» Столінскага раёна; І. П. Галубінскі — начальнік Гомельскай абласной інспекцыі Дзяржкамітэта СМ БССР па ахове прыроды; М. А. Дарожкін — дырэктар БелНДІ плодагародніны і бульбы; М. А. Дубавец — намеснік старшыні Дзяржкамітэта СМ БССР па ахове прыроды;

М. Л. Дубкова — старшыня рэвізійнай камісіі Белсаўпрофа; М. І. Дзялец — старшыня Дзяржкамтэта СМ БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю; С. П. Дзямідаў — загадчык гідрахіміялабараторыі Гродзенскай абласной інспекцыі Дзяржкамтэта СМ БССР па ахове прыроды; В. А. Дзмітрыеў — сакратар Магілёўскага райкома КПБ; П. С. Жук — намеснік міністра ўнутраных спраў БССР; У. В. Жылко — загадчык аддзела эрозіі глебы БелНДІ глебазнаўства і аграхіміі; В. Р. Заўрыеў — загадчык кафедры фізічнай геаграфіі замежных краін БДУ імя У. І. Леніна; Р. П. Зінкевіч — начальнік Магілёўскай абласной інспекцыі Дзяржкамтэта СМ БССР па ахове прыроды; М. А. Зюзін — намеснік старшыні Магілёўскага аблвыканкома, старшыня прэзідыума абласнога савета БТАП; П. В. Завадскі — намеснік старшыні прэзідыума Брэсцкага абласнога савета БТАП; Р. М. Залескі — адказны сакратар прэзідыума Дубровенскага райсавета БТАП; І. Б. Кардаш — намеснік міністра аховы здароўя БССР; Ф. М. Капуцкі — намеснік міністра вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР; Г. І. Канцавая — намеснік міністра асветы БССР; А. Л. Канановіч — намеснік міністра фінансаў БССР; П. Р. Корзун — загадчык сектара сельскагаспадарчага аддзела ЦК КПБ; С. А. Канстанціновіч — намеснік старшыні прэзідыума рэспубліканскага савета БТАП; Я. М. Каплук — адказны сакратар прэзідыума рэспубліканскага савета БТАП; А. Д. Колас — рэдактар «Сельской газеты»; М. В. Каліна — начальнік Віцебскай абласной інспекцыі Дзяржкамтэта СМ БССР па ахове прыроды; У. М. Казлякевіч — намеснік старшыні Брэсцкага аблвыканкома, старшыня пастаяннай камісіі па ахове прыроды Вярхоўнага Савета БССР, старшыня абласнога савета БТАП; М. П. Кузьмянок — старшыня прэзідыума Гомельскага гарадскога савета БТАП; А. І. Крычаўцова — адказны сакратар прэзідыума Магілёўскага гарадскога савета БТАП; С. М. Кажэўнікаў — старшыня прэзідыума Брэсцкага абласнога савета БТАП; У. Е. Лабанок — намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР; П. М. Лышчыцкі — намеснік міністра сельскай гаспадаркі БССР; І. В. Лапша — намеснік старшыні прэзідыума Мінскага абласнога савета БТАП; П. А. Лугаўцоў — старшыня прэзідыума рэспубліканскага савета БТАП; А. І. Літвінаў — намеснік старшыні прэзідыума Магілёўскага абласнога савета БТАП; Т. С. Махнач — вучоны сакратар навуковага савета па праблемах біясферы АН БССР; А. М. Максімовіч — кіраўнік групы НТІ і прапаганды Дзяржкамтэта СМ БССР па ахове прыроды; С. Ц. Маісеенка — міністр лясной гаспадаркі БССР; А. Ф. Мядзвецкі — начальнік «Белрыбвода»; Я. Д. Мігаль — начальнік аддзела водных балансаў Дзяржкамтэта СМ БССР па ахове прыроды; І. У. Мянжынскі — намеснік старшыні Віцебскага аблвыканкома, старшыня прэзідыума абласнога савета БТАП; Р. К. Новікаў — старшыня калгаса імя XX з'езда КПСС Дубровенскага раёна; Д. Р. Новікаў — дырэктар бібліятэкі Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі, намеснік старшыні Горацкага райсавета БТАП; А. В. Новікава — начальнік упраўлення сельскай гаспадаркі Стаўбцоўскага райвыканкома,

старшыня райсавета БТАП; Л. І. Аўсейчык — намеснік старшыні Ваўкавыскага райвыканкома, старшыня райсавета БТАП; Ю. І. Пушкін — намеснік старшыні прэзідыума Мінскага гарадскога савета БТАП; В. І. Парфёнаў — дырэктар Інстытута эксперыментальнай батанікі АН БССР; А. Р. Піўчанка — старшыня ЦК Таварыства Чырвонага Крыжа БССР; В. Ф. Першын — начальнік упраўлення сельскай гаспадаркі Мінскага аблвыканкома, старшыня абласнога савета БТАП; К. І. Пшанічны — галоўны інжынер Мінскага абласнога ўпраўлення лясной гаспадаркі; С. П. Партноў — старшыня прэзідыума Полацкага гарадскога савета БТАП; В. І. Сінчылін — аблаваенком Мінскай вобласці, генерал-маёр; М. М. Севярнёў — намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР; А. І. Свістунёў — намеснік старшыні Дзяржкамтэта СМ БССР па ахове прыроды; Б. А. Саўчанка — сакратар ЦК ЛКСМБ; Л. М. Сушчэня — загадчык аддзела заалогіі і паразіталогіі АН БССР; Я. А. Сідаровіч — намеснік дырэктара па навуковай рабоце Цэнтральнага батанічнага саду АН БССР; А. А. Сакалоўскі — намеснік старшыні Дзяржкамтэта СМ БССР па прафтэхадукцыі; А. В. Сучкоў — намеснік старшыні прэзідыума Віцебскага абласнога савета БТАП; С. В. Сянько — старшыня калгаса «Дружба» Нясвіжскага раёна; Ф. П. Сянько — намеснік старшыні Гродзенскага аблвыканкома, старшыня прэзідыума абласнога савета БТАП; І. Д. Сарокін — старшыня савета БТАП Баранавіцкага баваўняна-папяровага камбіната; М. У. Смольскі — дырэктар Цэнтральнага батанічнага саду АН БССР акадэмік АН БССР; Я. І. Тараткевіч — начальнік Мінскай абласной інспекцыі Дзяржкамтэта СМ БССР па ахове прыроды; В. К. Трацэўскі — вучоны сакратар праўлення таварыства «Веды»; М. Г. Токар — начальнік Упраўлення Міністэрства аховы здароўя БССР; А. І. Ульяновіч — намеснік міністра культуры БССР; Х. С. Хрышчановіч — старшы эканаміст Міністэрства фінансаў БССР; К. Ф. Хамякоў — намеснік старшыні Гомельскага аблвыканкома, старшыня прэзідыума абласнога савета БТАП; М. І. Храмчанкаў — намеснік старшыні прэзідыума Гродзенскага абласнога савета БТАП; І. М. Цімчук — ганаровы член БТАП; А. І. Цюльпанаў — начальнік аддзела Дзяржплана БССР; К. В. Чэркас — старшы інструктар рэспубліканскага савета БТАП; І. Р. Шкрабнёў — намеснік старшыні Мінскага гарвыканкома, старшыня гарадскога савета БТАП; Л. І. Шаміёнка — намеснік старшыні прэзідыума Гомельскага абласнога савета БТАП; У. Т. Шайдука — намеснік старшыні Бабруйскага гарвыканкома, старшыня прэзідыума гарсавета БТАП; А. М. Шароў — начальнік Брэсцкай абласной інспекцыі Дзяржкамтэта СМ БССР па ахове прыроды; В. Г. Шыянок — дырэктар Барысаўскага лясгаса, старшыня прэзідыума райсавета БТАП; М. С. Шынгароў — галоўны інжынер Магілёўскага абласнога ўпраўлення лясной гаспадаркі; А. М. Шабека — дырэктар саўгаса «1 Мая» Дубровенскага раёна; М. М. Яроцкі — старшы інспектар Дзяржкамтэта СМ БССР па ахове прыроды Нясвіжскага раёна; В. Я. Янушэўскі — загадчык кафедры метадыкі выкладання біялогіі і аховы прыроды педінстытута імя М. Горкага.

П Р Э З І Д Ы У М

РЭСПУБЛІКАНСКАГА САВЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА АХОВЫ ПРЫРОДЫ

На арганізацыйным пасяджэнні рэспубліканскі савет БТАП выбраў прэзідыум, старшыню прэзідыума, яго намеснікаў і адказнага сакратара.

Старшыней прэзідыума рэспубліканскага савета БТАП выбран М. М. Севярнёў, намеснікамі — А. Л. Амбросаў, С. А. Кан-

станціновіч, С. Ц. Маісеенка, адказным сакратаром — Я. М. Каплук.

Членамі прэзідыума рэспубліканскага савета БТАП выбраны: А. Н. Бяляеў, А. І. Варанцоў, М. А. Дубавец, М. Л. Дубкова, П. С. Жук, І. Б. Кардаш, П. М. Лышчыцкі, Б. А. Саўчанка, Л. М. Сушчэня, Я. А. Сідаровіч, А. І. Ульяновіч, І. Р. Шкрабнёў,

РЭВІЗІЙНАЯ КАМІСІЯ

БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА АХОВЫ ПРЫРОДЫ, ВЫБРАНАЯ ІV З'ЕЗДАМ

Я. С. Жыгалаў — старшыня камісіі.

Члены:

М. І. Герасімчык — галоўны бухгалтар Мінскага лясгаса,
У. М. Фацееў — член БТАП,

В. В. Шабашэнкаў — старшыня секцыі акварыумных рыб Мінскага гарсавета БТАП,

В. Я. Яроменка — старшы бухгалтар Мінскага педінстытута замежных моў.

Пераступіш парог гэтага пакоя — і, здаецца, трапляеш у чароўную казку. Быццам нейкі волат выхапіў з лясной гушчэцы бярозавыя гаі і бары і разам з птушкамі і звярамі перанёс у пакой. Пасля ён прыйшоў у гэты пакой з лесуном-чараўніком, яны пашапталіся і вырашылі ўвекавечыць імгненне. Вымавіў лясун тузін магічных слоў — і ўсе звяры і птушкі замерлі ў смых розных і незвычайных позах. Мядзведзь з ашчэранай зяпай і распушчанымі кіпцюрамі глядзіць некуды ў нямым здзіўленні. А на камлі сасновага вываратня драпежніца-рысь, прытаішыся, цікуе за сваёй здабычай. А здабыча — зусім недалёка: гэта качка-краква. Толькі не, не схопіць драпежніца наўную кракву: імгненне спынілася.

А далей за вялізным карчом пасецца сям'я дзікоў.

Трошкі воддаль бабёр грызе аleshыну. Вунь колькі трэсак накідаў.

Выскачыў на ўзлесак прыгажун-алень. Галаву ўзняў угору, прыслухоўваецца, прынюхваецца. А ў бярозавым гаі — сваё жыццё. Тут можна ўбачыць лісу, вожыка, янота. Ледзь прыкметна, крадзеца па сукавіне вяртлявая ласка. І многа-многа ўсялякіх істот сустрэнецца на шляху ў падарожжы па гэтых гаях і дубровах. Забываешся, што ты ў памяшканні, што лес зусім не лес, а краязнаўчы музей, і што звяры і птушкі — усяго толькі чучалы: настолькі ўдала выхавлены самыя характэрныя моманты з жыцця прыроды. Усе экспанаты краязнаўчага музея выраблены з густым і сапраўдным веданнем дынамікі жыцця раслін і звяроў. Дзівішся, як удала схоплены жывы момант і пранікаешся павагай да чалавека, які здолеў гэта перадаць. Адчуваеш, што ў ім спалучыліся і здольнасці мастака, і якасці сапраўднага прыродалюба. Але хопіць загадак. Гэты невялікі куток знаходзіцца ў Лёзненскай сярэдняй школе № 2. Ён любіўна захоўваецца і папаўняецца. Першая «цаглінка» краязнаўчага музея была закладзена, калі ў школу прыйшоў працаваць новы дырэктар. Правільнай, быў пераведзены са школы-інтэрната, дзе пакінуў на добрую памяць аб сабе краязнаўчы музей. Нз новым месцы праз пяць гадоў ён стварыў яшчэ лепшы. Той, аб якім раскавалася спачатку. Гэты чалавек — Анатоль Андрэвіч Лабаноўскі.

Калі Анатоль Андрэвіч «закахаўся» ў прыроду? Гэта цяжка растлумачыць. Пэўна, калі з ранку да вечара бегаў басанож па росных сцежках. Каб гэта зразумець, трэба нарадзіцца і пажыць у вёсцы. Тады чалавек і прырода — на ўсё жыццё.

А пасля маленства прыйшлі юнацтва, сталасць, якія толькі ўмацавалі сувязь з прыродай. У Віцебскі педінстытут Анатоль Лабаноўскі паступіў менавіта на біялагічны факультэт. Так быў замацаваны саюз на больш блізкае сяброўства з прыродай.

...Казахстан. Атрад маладых будаўнікоў-студэнтаў Віцебскага педінстытута, сярод якіх быў і Анатоль Лабаноўскі, пачынаў з палатак у стэпе. Помняцца пясчаныя бумы, раз'юшаныя атакі стэпавых калясніц — перакаці-поле. І смага. І саланавата-прыкрыя стэпавая вада. І мроістыя зданы на расплаўленым гарызонце. А ў небе... як згледзіць вока — ганарлівае адзіноцтва арлоў. На зямлі — лёгкія цені сайгакоў... І вырас у Казахстане новы пасёлак. Па волі будаўнікоў з Беларусі назвалі яго Віцебскі. І ёсць у гэтым пасёлку школа, якую пабудавалі студэн-

ЧАРАЎНІК ШКОЛЬНАГА МУЗЕЯ

ты педінстытута. Будучыя настаўнікі — казахскіх дзецяў. Сімвалічна. Тыя студэнты — цяпер педагогі, як і Анатоль Андрэвіч Лабаноўскі. Прыемна праз шмат гадоў адкрыць дзённік юнацтва. І як бы сцінуць з плячэй дзесятак гадоў. Прыемна «варнуцца» ў юнацтва, няхай часам трохі легкадумнае і сарамлівае, але авянае цаліннымі вятрамі.

З Казахстана ён прывёз тады два рукакі: адзін з акамянелымі ракавінкамі і матылі, другі — з рагамі стэпавых сайгакоў.

З таго часу Анатоль Андрэвіч па-добраму «захварэў» падарожжамі. Вецер вандравання хвалюе яго да таго часу, пакуль не зманіць, не пагоніць зноў у невядомы край, на няходжаныя раней пущыні. У час водпуску ён на колах і пехатой вывучаў геаграфію «ў натуре». Аб'ектамі і аб'ектамі Карэлію, Мурманскую вобласць, Крым, пабыў на Чорным моры і ў Закарпаці. І гэта не проста імкненне да перамены месца, а глыбокая ўнутраная патрэба як мага больш убачыць і зразумець. З падарожжаў Лабаноўскі заўсёды вяртаўся з рукакамі, поўнымі новых экспанатаў для краязнаўчага музея.

— Што вам даюць паездкі?

— Новыя веды. І зарад бадзёрасці на ўвесь навучальны год.

— А куды, калі не сакрэт, мяркуецца накіравацца гэтым летам?

— Есць думка паехаць на радзіму Ламаносава — у Архангельск. І пехатой «прайсціся» да Белага мора. Калектыў падабраўся ўжо. Нашы настаўнікі любяць падарожнічаць.

Вось так пачаўся шлях з басаногага дзяцінства, хлапечай цікаўнасці да жыцця і прыроды. Яшчэ ў інстытуце студэнт Лабаноўскі захапляўся вырабам чучал. Больш як 220 відаў розных птушак ён перадаў заалагічнаму музею інстытута, дакладней, птушчых чучал. Каб уявіць, што азначае гэтая лічба, трэба згадаць, што ўсяго ў Беларусі жыве каля 280 відаў птушак. А колькі цікавых момантаў з жыцця прыроды ён «спыніў» з дапамогай фотаапарата! Фотаздымкаў хопіць на цэлую галерэю. Але і тыя экспанаты чучал, што выстаўлены ў школьным музеі, не здабыты лёгкай цаной. Рэдка, вельмі рэдка яны купляліся ў паляўнічых магазінах. Большасць звяроў і птушак здабыты ў лясах Лёзненшчыны. Анатоль Андрэвіч прыгадаў гісторыю некалькіх экспанатаў, цікавых выпадкаў. Вядома, раскажаць, якім чынам сотні чучал апынуліся ў краязнаўчым музеі, проста немагчыма.

— Быў я аднойчы на паляванні, — раскажае Лабаноўскі. — З сабакам. Загналі ў нару барсука. Схавацца ён не паспеў. Цэлую зіму жыў у клетцы. І быццам нічога. Прыйшла вясна і «засумаваў» барсука. Ні піць, ні есці. Якраз у пару бярозавага соку. Бачым — загіне «наш экспанат». Выпусцілі. Як ён пабег! Метраў праз дзвеце спыніўся. Сам, відаць, не паверыў, што на волі. І пабег... яшчэ шпарчэй. І смешна было з гэтага, і сумна адначасова. Усё-такі прывыклі да ляснога жыцця.

А вось яшчэ адна гісторыя.

Яшчэ б хвіліна — і беднаму галубку не здабравець. За ім гнаўся ястраб-цецера-вятнік. Драпежнік ужо распусціў кіпцюры, каб схопіць здабычу, але ў гэты момант галубок юркнуў пад франтон школьнага даху. А ястраб з разгону — у акно. Дзынкнулі шыбіны, разляцеліся дробнымі асколкамі. Мёртвы драпежнік завіўся на падлогу школьнага пакоя. Анатоль Андрэвіч зрабіў з яго добрае чучала.

Цікавы і такі выпадак.

Палявалі на дзіка. Кожны паляўнічы заняў сваё месца. Лабаноўскі «засеў» у старой траншэі. Стаіўся ў чаканні. Але паляванне штось не клеілася. Калі ўжо збіраліся «пакідаць пазіцыі», на траншэю Лабаноўскага раптам выскачыў ліс. «Лепш сініца ў руцэ, чым жораў у нёбе», — вырашыў паляўнічы. Так краязнаўчы музей папоўніўся новым чучалам.

Тяжкіх гісторый шмат. Наогул, кожны экспанат мае сваю гісторыю. Не ўсе экспанаты, вядома, здабыты Лабаноўскім, але па шляху ў музей так ці інакш прайшлі праз яго рукі. Музей вядомы не толькі ў раёне. Работа краязнаўцаў сярэдняй школы № 2 адзначана граматамі раённага і абласнога аддзяленняў БТАП. Школа некалькі гадоў трымае другое месца па класах-кабінетах біялогіі ў вобласці.

Поспех не выпадковы. І перш за ўсё таму, што Анатоль Андрэвіч не «адзін у полі воін». Яму дапамагаюць вучні, настаўнікі, раённае і абласное аддзяленні Беларускага таварыства паляўнічых, леснікі.

Музей наведвае шмат вучняў. І не толькі сваіх. Прыязджаюць з вёсак раёна, з абласнога цэнтра і нават з Расіі — суседняга Руднянскага раёна Смаленскай вобласці. Такія экскурсіі — не проста бесклапотная цікаўнасць. Яны маюць вялікае пазнавальнае значэнне.

Аб гэтым гаворыць і сам Анатоль Андрэвіч:

— Наша мэта — ператварыць музей у цэнтр штодзённай пазакласнай работы з вучнямі па біялогіі. Экспанаты выстаўлены ў музеі не дзеля прыгажосці: гэта наглядныя дапаможнікі па вывучэнні разнастайных з'яў прыроды. Музей увесь час папаўняецца. І не толькі чучаламі, а і жывымі экспанатамі.

Аднак час і развітацца. Апрача музея, у дырэктара цэлы тузін неадкладных спраў. Па прафесійнай звычцы акідава позіркам кабінет. Тут таксама прыкметна захапленне прыродай: невялікія чучалы, ласіныя рогі, некалькі ўзораў горных парод, жывыя кветкі, карэні незвычайнай формы, якія нагадваюць фантастычных і разам з тым зямных істот.

Сапраўды, меў рацыю Анатоль Андрэвіч, гаворачы: «Які ж біёлаг без музея?». «Ці хаця без кутка прыроды», — дадамо ад сябе.

В. ФЕДАРАЎ.

Лёзненскі раён.

А Ф І Ц Ы Й Н Ы А Д Д З Е Л

У красавіку — маі Дзяржкамітэт Савета Міністраў БССР па ахове прыроды разгледзеў шэраг пытанняў, звязаных са спыненнем забруджвання вадаёмаў і паветра, з дзейнасцю Мінскай і Магілёўскай абласных гідрахімілабараторый, якія кантралююць якасць сцёкаў і работу ачышчальных збудаванняў, а таксама пытанне рэкультывацыі выпрацаваных тарфянікаў прадпрыемствамі аб'яднання «Белсельгастэхніка».

За апошнія гады гарадскі Савет, прамысловыя прадпрыемствы і арганізацыі Гродна правялі значную работу па рэкультывальнаму выкарыстанню водных рэсурсаў і паветра, іх ахове ад забруджвання. 36 прадпрыемстваў горада маюць збудаванні для абаротнага выкарыстання вады. Праз гэтыя збудаванні паўторна праходзіць больш як 94 працэнты агульнага спажывання вады, якую бяруць для вытворчых мэт прадпрыемствы горада.

Для забеспячэння прадпрыемстваў тэхнічнай вадой у горадзе пабудавана 4 і ўзводзіцца пяты рачны вадазбор. Дзейнічаюць збудаванні для біялагічнай ачысткі сцёкаў магутнасцю 80 тысяч кубаметраў у суткі. Ліквідаваны ўсе выпускі сцёкаў прадпрыемствамі і камунальнай гаспадаркай у межах горада. На газавое паліва пераведзены 33 кацельні. Вялікая работа праводзіцца па азеляненню вуліц, двароў і тэрыторый прамысловых прадпрыемстваў. Згодна з генеральным планам развіцця горада шэраг прамысловых аб'ектаў, якія раней размяшчаліся ў межах жилой забудовы, вынесены ў прамысловыя раёны.

Аднак у пытаннях аховы паветра і водных рэсурсаў Гродна ёсць істотныя недахопы. Вельмі марудна вядзецца расшырэнне ачышчальных збудаванняў і будаўніцтва каналізацыйных калектараў, у выніку чаго значная колькасць прамысловых і бытавых сцёкаў без належнай ачысткі і аб'ясшкоджвання трапляе ў Нёман. Прамысловыя прадпрыемствы дапускаюць скідаванне ў гарадскую каналізацыю сцёкаў, забруджаных у такіх колькасцях, якія значна перавышаюць дапушчальныя нормы. Тым самым парушаецца рэжым работы гарадскіх ачышчальных збудаванняў, істотна пагаршаецца якасць ачысткі вады.

Нездавальняюча выконваюцца паставы партыі і ўрадаў СССР і БССР, а таксама заканадаўства рэспублікі аб ахове прыроды Гродзенскім хімкамбінатам

(дырэктар т. Салаўёў) і камбінатам будаўнічых матэрыялаў (дырэктар т. Ахрыменка). Прадпрыемствы забруджваюць сваімі выкідамі паветра, а пытанні затрымання вокіслаў азоту і вапнавага пылу вырашаюцца надзвычай марудна.

У сістэме «Белсельгастэхніка» ў апошні час палепшылася рэкультывацыя і перадача выпрацаваных тарфянікаў. У 1972—1973 гадах аб'яднанні і спецаддзяленні перадалі калгасам і саўгасам Брэсцкай вобласці 1.745 гектараў рэкультываваных тарфянікаў. З іх 30 працэнтаў выкарыстоўваюцца пад пасевы сельскагаспадарчых культур, на астатняй плошчы створаны сенажаці і шматгадовая культурная паша. У Віцебскай вобласці перададзены калгасам і саўгасам плошчы выкарыстоўваюцца пераважна пад сяўбу аднагадовых і шматгадовых траў.

Нягледзячы на гэта «Белсельгастэхніка» сур'ёзна парушае зямельнае заканадаўства рэспублікі. Так, напрыклад, астатак выпрацаваных, але нерэкультываваных тарфянікаў на 1 студзеня 1974 года амаль у два разы перавышаў плошчу, якая выбыла з эксплуатацыі ў 1973 годзе. «Белсельгастэхніка» не забяспечвае выкананне артыкула 22 Зямельнага кодэкса БССР, згодна з якім рэкультывацыя парушаных распрацоўкамі зямель павінна выконвацца ў ходзе работ, а калі гэта немагчыма, то не пазней, чым на працягу года пасля іх завяршэння.

Прудоцкае спецаддзяленне Віцебскай

ШЭРАЯ КУРАПАТКА

Шэрая курапатка шырока вядомая насельніцтву птушка, асабліва паляўнічым, якія заўсёды лічылі яе адным з лепшых аб'ектаў палявання.

У навуковае апісанне птушак яна ўведзена К. Лінеем у 1758 годзе. З таго часу да нашых дзён пра гэтую птушку напісана шмат навуковых і навукова-папулярных трактатаў. Шэрая курапатка вылучаецца сярод іншых птушак самай высокай пладавітасцю, знішчае ў вялікай колькасці насенне пустазелля і энтамашкоднакаў палёў і садоў, даверліва да чалавека, непатрабавальная да корму. Мясца курапаткі смачнае.

У Германіі, напрыклад, да вайны 1914 года, па сведчанню паляўніцтвазнаўцы Рорыга (1912), мяса шэрай курапаткі займала трэцяе месца сярод прадуктаў з дзічыны, а ў Прусіі на 100 кв. км здабывалі 724 птушкі. Калі б, адзначае вядомы зоолаг А. Фядзюшын, удалося дасягнуць такой прадуктыўнасці ўгоддзяў у БССР, дык штогод здабыча гэтай птушкі (пры таварнай цане 1 руб. за штуку) склала б лічбу, блізкую да мільёна рублёў. Гэты падлік быў зроблены ў 1931 годзе з улікам тэрыторыі толькі ўсходняй Беларусі.

У вядомай працы «Птушкі Савецкага Саюза» гаворыцца, што спартыўнае паляванне на курапатак у шэрагу раёнаў (Паволжа, Паўночны Каўказ) перарасло ў прамысловую здабычу, а месцамі адстрэл курапатак не дасягае нормы. Такім чынам, цікавасць да гэтай птушкі і даследаванне яе, якое праводзілася ў натуральных умовах, цалкам апраўдаліся.

Да гэтага часу ў Чэхаславакіі, Венгрыі, Балгарыі, Югаславіі, Францыі і ў нашай краіне накіпіўся вялікі вопыт па развядзенню шэрых курапатак. З'явілася грунтоўная зводка па дзічынаразвядзенню Б. Кузняцова, праведзеныя неабходныя даследаванні шэрай курапаткі ў Польшчы і ў нас (у Літве і ў іншых раёнах).

Цікавасць да шэрай курапаткі зараз узрасла яшчэ і ў сувязі з тым, што яна ёсць каларадскіх жукоў, і шмат хто рэкамендуе разводзіць шэрую курапатку з гэтай мэтай.

Але для таго, каб рэкамендаваць развядзенне шэрай курапаткі для знішчэння каларадскіх жукоў, неабходна адказаць хаця б на тры пытанні: ці ёсць гэтая птушка каларадскіх жукоў у той мясцовасці, у якой збіраюцца яе разводзіць, і калі ёсць, то ў якой колькасці, і, нарэшце, колькі птушак трэба мець на пэўнай плошчы, каб атрымаць патрэбны эфект.

Бяру на сябе смеласць сказаць, што яшчэ ніхто ў Беларусі на гэтыя пытанні пакуль не адказаў.

Наколькі шэрая курапатка вывучана ва ўмовах Беларусі? Што трэба было б зрабіць, каб шэрая курапатка — гэты аб'ект палявой птушынай дзічыны нумар адзін — была перспектыўная ў гаспадарцы?

Гэты від птушак распаўсюджаны шырока — ад Брытанскіх астравоў на захадзе да Алтая на ўсходзе, ад Скандынаўскіх краін на поўначы да Міжземнамор'я на поўдні. Звесткі пра шэрую курапатку ёсць ва ўсіх фаўністычных арніталагічных публікацыях, якія датычаць нашай рэспублікі, дзе яна прызнаецца шырокараспаўсюджанай аседлай птушкай з нераўнамерным размеркаваннем.

Экземпляры здабытых у рэспубліцы птушак важаць каля 400 грамаў, самцы крыху большыя, самкі — меншыя. Яны адрозніваюцца тым, што ў самца вельмі добра відаць бурая падковападобная пляма на брушку, якая амаль не прыкметна ў самкі. Асноўныя ўгоддзі птушак — палі з невялікімі астраўкамі кустоў, узлескі, сухія сенажаці, вялікія лясныя высечкі, якія пачынаюць зарастаць лесам, асушаныя тарфянікі з палосамі кустоў. Курапатка нясе ад 9 да

вобласці, якое летась павінна было рэкультываваць і перадаць землекарыстальнікам 215 гектараў выпрацовак, не рэкультывала ні аднаго гектара, хаця ўчасткі «Янава», «Асеча», «Кудзінава» і іншыя выбылі з эксплуатацыі больш як 5 гадоў назад. Не выканалі заданняў Чэпінскае і Громаўскае спецаддзяленні гэтай жа вобласці. Гэткае становішча складалася ў 10 аддзяленнях Гродзенскай вобласці, 9 — Мінскай і 5 — Магілёўскай. За праўленую недысцыплінаванасць кіраўнікі гэтых арганізацый не прыцягнуты да адказнасці.

Фактычны астатак выпрацаваных, але нерэкультываваных тарфянікаў аказаўся ў 2—3 разы большы, чым паказана ў справаздачы за 1973 год, у Веткаўскім раёнаб'яднанні, Дварышчанскім і Чырвонакурганскім спецаддзяленнях Гомельскай вобласці. Трэба адзначыць, што недакладныя звесткі выяўлены ў справаздачах некаторых спецаддзяленняў Брэсцкай і Мінскай абласцей. Гэтым аддзяленням устаноўлены заніжаныя заданні па рэкультывацыі на 1974 год.

Усе гэтыя недахопы сведчаць аб слабым кантролі з боку кіраўніцтва «Белсельгастэхнікі» за работай спецаддзяленняў і абласных тэрэстаў па прывядзенню ў парадак выпрацаваных тарфянікаў.

* *

Па абмеркаваных пытаннях Дзяржкамітэт СМ БССР па ахове прыроды прыняў адпаведныя рашэнні.

БЕРАГЧЫ ЗЯМЛЮ— НАРОДНАЕ БАГАЦЦЕ

Задачы мясцовых Саветаў Мінскай вобласці па паляпшэнню аховы зямель і рацыянальнаму іх выкарыстанню ў святле рашэнняў XXIV з'езда КПСС абмеркавала сесія Мінскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных, якая адбылася 13 чэрвеня г. г.

У дакладзе намесніка старшыні аблвыканкома Н. К. Цвіркi, у садакладзе пастаянных камісій па сельскай гаспадарцы і ахове прыроды, у прамовах дэпутатаў адзначалася, што раённыя, сельскія, пасялковыя Саветы, іх выканкомы правялі значную работу па рацыянальнаму выкарыстанню зямлі, павышэнню ўраджывасці глебы і ўздому культуры земляробства.

Толькі за гады гэтай пяцігодкі ў калгасах і дзяржгасах вобласці асушана 127 тысяч гектараў забалочаных і пераўвільготненых зямель, з іх больш як палавіна — закрытым дрэнажом. На 133 тысячах гектараў зямель, якія не патрабуюць

асушэння, праведзены культуртэхнічныя работы. На многіх палях ліквідаваны дробнаконтурнасць, лішнія дарогі, выкананы супрацьэразійныя мерапрыемствы. Больш дасканалай стала структура пасяўных плошчаў, палепшылася сартавое насенняводства, павысілася агратэхніка вырошчвання сельскагаспадарчых культур. З году ў год павялічваецца колькасць уносімых угнаенняў, павышаецца эфектыўнасць іх выкарыстання, а таксама вапнавання кіслай глебы.

Як адзначалася на сесіі, у шэрагу месцаў яшчэ недастаткова ўдзяляецца ўвагі захаванню патрабаванняў зямельнага заканадаўства. Прыводзіўся такі прыклад. Толькі пад дарогамі ўнутрыгаспадарчага значэння ў калгасах і саўгасах занята звыш 35 тысяч гектараў. І гэты паказчык расце. Ёсць яшчэ шмат пустуючых зямель вакол жывёлагадоўчых памяшканняў, машынна-трактарных станаў, уздоўж дарог. Нерацыянальна выкарыстоўваюцца каштоўныя ворныя ўгоддзі пры праектаванні і адводзе ўчасткаў пад будаўніцтва.

У прынятым па абмеркаваным пытанню рашэнні сесія намяціла практычныя меры па ліквідацыі наяўных недахопаў.

На сесіі з прамовай выступіў намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР У. Е. Лабанок.

У рабоце сесіі прыняў удзел першы сакратар Мінскага абкома КПБ І. Я. Палякоў.

22 яек. Найбольшая пладавітасць шэрых курапатак заўважаецца ў паўднёвых, паўднёва-заходніх, паўднёва-ўсходніх і ўсходніх раёнах рэспублікі, дзе плошчы, занятыя біятопамі культурнага ландшафту, большыя ў параўнанні з іншымі раёнамі. Тэрмін размнажэння курапатак — расцягнуты. Пачатак кладкі яек — другая палавіна красавіка, абавязкі па выхаванню маладняка ляжаць на абодвух бацьках. Пад восень маладыя і дарослыя птушкі збіраюцца ў чародкі па 25—30 асобін, трымаюцца на пойменных лугах сярод хмызняковых зараснікаў, часам — на лясных высечках. У другой палавіне сакавіка чародкі разбіваюцца на пары, якія прытрымліваюцца пастаянных участкаў, і робяць гнёзды, заўсёды на зямлі. Гнёзды шэрай курапаткі — простыя пеглыбленні, высланыя сухой травой.

Кормяцца курапаткі культурнымі і дзікімі травяністымі раслінамі, збіраюць зерне, якое асыпаецца з пераспялага збожжа — жыта, аўса, ячменю, і насенне пустазелля. У выніку таго, што зімой жыўельны корм птушкам недаступны, а раслінны — маладаступны, яны нярэдка галадаюць, канцэнтруючыся каля жывёлагадоўчых памяшканняў і гумнаў. Калі птушкі не дапамагчы ў гэты цяжкі час, то колькасць іх значна скараціцца за зіму. Напрыклад, на Гродзеншчыне ў лютую снежную зіму 1939-1940 года колькасць шэрых курапатак (па сведчанню В. Сямашкі) скарацілася прыблізна на 80 працэнтаў. Сурова была таксама зіма 1941-1942 года, і ў першыя ж пасляваенныя гады выявілася, што колькасць шэрай курапаткі значна скарацілася ў параўнанні з даваеннымі гадамі. Каб павялічыць яе колькасць, паляўнічыя арганізацыі ажыццявілі некаторыя мерапрыемствы, абмяжоўваючы паляванне на гэтых птушак.

У 1958 годзе была выпушчана партыя

шэрых курапатак у Чэрвеньскім раёне. Эфект выпуску невядомы. У апошнія гады, мушці, пад уплывам акліматызацыйнай «гарачкі» быў знойдзены раўназначны заменнік шэрай курапаткі — барадата, або тувінская курапатка. У 1959 годзе з Тувінскай АССР у нашу рэспубліку было завезена 304 птушкі, а ў 1960 годзе яшчэ больш — 1078. Частка іх была акальчавана. Птушкі былі выпушчаны без папярэдняй падрыхтоўкі ўгоддзяў. Вынікі завозу невядомыя, але, мяркуючы па ўсім, ён быў незфектыўны. У Цэнтральных батанічным садзе Мінска, дзе яшчэ ў 1949—1950 гадах сустракаліся вывадкі шэрых курапатак, сорак восем барадатых курапатак, завезеныя ў 1960 годзе, ужо на пяты дзень былі разагнаны ястрабам, які невядома адкуль узаяўся, а тыя, што ўцалелі, дакладней, некаторыя з іх, ратуючыся ад смерці, пахаваліся на гарышчах будынкаў, што стаялі поблізу.

Вось і ўсе звесткі, якія мы маем, пра шэрую курапатку, што водзіцца ў нас. Гэта, як можна здагадацца, не надта сучашае і паляўнічыя, якім вось ужо 30 гадоў забараняецца паляваць на гэтую птушку, і працаўнікоў сельскай гаспадаркі, якія чакаюць адказу на пытанне, ці трэба разводзіць курапатак для барацьбы з каларадскім жуком.

Аднак улічваючы характар даследаванняў шэрай курапаткі і тыя мерапрыемствы, якія праводзіліся на тэрыторыі рэспублікі, можна зрабіць некаторыя высновы. Шэрая курапатка як была так і застаецца важным відам дзічыны і карыснай у сельскай гаспадарцы птушкай. Раёны яе распаўсюджвання значна пашырыліся. Усе мерапрыемствы па захаванню яе запасаў у рэспубліцы апраўданы. Няўдачы, звязаныя з завозам тувінскай курапаткі, павінны быць улічаны, каб у будучым не траціць дарэмна дзяржаўныя сродкі. Нязначныя веды па біялогіі птуш-

кі, недастатковая вывучанасць асаблівасцей яе распаўсюджвання, размеркавання, кармлення і іншых бакоў жыцця не дазваляюць пакуль даваць сур'езныя рэкамендацыі.

Што ж патрэбна зрабіць для таго, каб эфектыўна выкарыстоўваць птушку, якая добра «зарэкамендавала» сябе? Перш за ўсё неабходна адмовіцца ад памылковай думкі, што расшырэнне плошчаў культурнага ландшафту вельмі спрыяе павелічэнню колькасці птушкі. Яно толькі расшырае вобласць распаўсюджвання шэрай курапаткі, але зусім не сведчыць пра павелічэнне яе запасаў у новых, створаных чалавекам угоддзях, незалежна ад таго, ці ўзніклі яны ў выніку асваення мінеральных зямель, высечак лесу ці меліярацыі балот. Трэба, выкарыстоўваючы пераймальнасць пазнання, дасканалы вывучыць асаблівасці біялагічнага прыстасавання птушкі, размеркавання запасаў у сучасных умовах і фактары, якія іх абмяжоўваюць, вызначыць — на масавых прыкладах — асаблівасці кармлення і дэталёва вывучыць фенологію размнажэння. Гэта дасць магчымасць правільна ажыццяўляць біятэхнічныя мерапрыемствы і зрабіць першыя вопыты па развядзенню птушак. Пры належнай арганізацыйнай падрыхтоўцы і ўзаемнай падтрымцы зацікаўленых ведамстваў і грамадскіх прыродаахоўных арганізацый уся гэтую работу маглі б ажыццявіць вучоныя-зоолагі АН БССР у цесным кантакце з рэспубліканскім саветам Беларускага таварыства паляўнічых і рыбалоўаў, Міністэрствам лясной гаспадаркі. Працу па даследаванні шэрай курапаткі трэба, безумоўна, пачаць. Яна заслугоўвае гэтага.

М. ДОЛЫК,
доктар біялагічных навук.

НАМЕРЫ ЗАСТАЮЦА НА ПАПЕРЫ

У студзені 1973 года ЦК КПСС і Савет Міністраў СССР прынялі пастанову «Аб умацненні аховы прыроды і паляпшэнні выкарыстання прыродных рэсурсаў», а вясной адпаведную пастанову аб умацненні аховы прыроды і паляпшэнні выкарыстання прыродных рэсурсаў у рэспубліцы прынялі ЦК КПБ і Савет Міністраў БССР.

Гэтыя дакументы абавязвалі міністэрствы, ведамствы і прадпрыемствы павесці планамерную барацьбу з забруджваннем вадаёмаў і паветра, дабіцца рацыянальнага выкарыстання прыродных рэсурсаў.

Кіраўніцтва Міністэрства мясцовай прамысловасці БССР, як і іншыя арганізацыі і ўстановы, павінна было паклапаціцца аб распрацоўцы і ажыццяўленні мерапрыемстваў па ахове прыроды, бо падначаленыя яму прадпрыемствы штосутачна спажываюць дзiesiąты тысяч кубаметраў свежай вады, і сцёкаў у вадаёмы скідаюць нямала. Аднак у міністэрстве панавала спакой. Усе лічылі, што хваляюцца няма чаго, бо ў аддзеле галоўнага механіка і энергетыка яшчэ з 1970 года ляжаў план мерапрыемстваў па папярэджанню забруджвання вадаёмаў сцёкавымі водамі, распрацаваны на 1971—1975 гады. План падрабязны. Ён ахопліваў амаль усе прадпрыемствы міністэрства, дзе патрэбна было будаўніцтва каналізацыі, ачышчальных збудаванняў, абаротных сістэм і г. д.

Мінулагадняй восенню Дзяржкамтэт Савета Міністраў БССР па ахове прыроды правярў, як выконваюцца прыродаахоўныя мерапрыемствы Міністэрствам мясцовай прамысловасці БССР.

Суцэльнага аказалася мала. 20 прадпрыемстваў скідавалі забруджаныя сцёкі напасрэдна ў вадаёмы. Сярод іх Смільвіцкая валюшна-лямцавая і Слуцкая тэкстыльная фабрыкі, Нясвіжскі і Лепельскі райпрамкамбінацы, Навагрудскі завод металічных вырабаў, слонімска фабрыка «Тэкстыльшчык». Дарэчы, праект на расшырэнне гэтай фабрыкі распрацаваны яшчэ ў 1962 годзе. Ён прадугледжвае і ўзвядзенне ачышчальных збудаванняў. Але яны дагэтуль не дзейнічаюць, і фабрыка працягвае скідаць у Шчару ваду, якая забруджана фарбавальнікамі.

На многіх прадпрыемствах у незадавальняючым санітарным стане аказаліся артэзіянскія свідравіны. Адсутнасць вадамераў, бруд і непатрэбныя прадметы ў павільёнах свідравін былі выяўлены на Калінкавіцкай фабрыцы бытавой хіміі, Рудзенскім заводзе пластмасавых вырабаў, Барысаўскім і Капільскім райпрамкамбінатах і многіх іншых. А між тым, больш як палавіна свежай вады прадпрыемствы міністэрства бяруць менавіта з падземных крыніц.

Праўда, нельга сказаць, што ў мінулай пяцігодцы і ў першыя гады дзевятай на прадпрыемствах міністэрства нічога не рабілася для ачысткі сцёкаў, спынення забруджвання вадаёмаў. Ужо летась вада ў абаротных сістэмах выкарыстоўвалася на 33 прадпрыемствах. Аднак у працэнтных адносінах колькасць гэтай вады складала толькі крыху больш як палавіну спажываемай колькасці. Толькі на трох прадпрыемствах была ўкаранена біялагічная ачыстка.

З прычыны незадавальняючага кантролю за падраднымі будаўнічымі арганізацыямі, зацяжкі на два-тры гады ўводу ў эксплуатацыю збудаванняў Міністэрства мясцовай прамысловасці СССР зняло з Міністэрства БССР 1,2 мільёна рублёў капіталаўкладанняў, якія меркавалася накіраваць на будаўніцтва ачышчальных сістэм. У выніку 32 прадпрыемствы давалася проста выкрасці з плана. Дакумент, за якім, як за сцяной адчувалі сябе кіраўнікі Міністэрства БССР, яўна перастаў адпавядаць свайму прызначэнню. Аб гэтым яскрава гаварылі і паказчыкі мінулага года: з 22 аб'ектаў, запланаваных да ўводу ў дзеянне ў 1973 годзе, няўводнымі аказаліся 17.

Гледзячы на міністэрства амаль нічога не рабілі для выканання партыйна-ўрадавых пастановаў у праўленні мясцовай прамысловасці аблвыканкомаў. Больш таго, іх дзейнасць ішла ў разрэз з патрабаваннямі аховы прыроды. Кіраўнікі ўпраўленняў штоквартальна прэміявалі дырэктараў і спецыялістаў падначаленых прадпрыемстваў за выкананне вытворчых планаў, не цікавячыся тым, што прадпрыемствы не выконваюць мерапрыемстваў па ахове прыроды і што існуе адпаведная пастанова ўрада і Прэзідыума ВЦСПС, якая забараняе прэміяванне ў такіх выпадках. Гэтак летась рабілі ў Гродзенскім, Брэсцкім і Магілёўскім абласных упраўленнях. Прэміі незаконна атрымалі кіраўнікі лідскага заводу «Металіст», Скідзельскага і Лунінецкага райпрамкамбінатаў, Пружанскага і Магілёўскага камбінатаў будаўнічых матэрыялаў. Да таго ж за заключэннямі на прэміяванне ў абласныя інспекцыі Дзяржкамтэта СМ БССР па ахове прыроды з упраўленняў ніхто не звяртаўся.

Выявіўшы такое становішча з выкананнем мерапрыемстваў па спыненню забруджвання вадаёмаў і паветра, Дзяржкамтэт СМ БССР па ахове прыроды на сваім пасяджэнні ў верасні мінулага года вынес рашэнне: Міністэрству мясцовай прамысловасці БССР распрацаваць новыя мерапрыемствы па спыненню забруджвання вадаёмаў сцёкавымі водамі і паветра і прадставіць іх для ўзгаднення ў Дзяржкамтэт у месячны тэрмін. На пасяджэнні было адзначана таксама, што амаль паўсюдна адсутнічае сістэматычны лабараторны кантроль за якасцю скідаемых сцёкаў.

Новага плана мерапрыемстваў — дакладнага, эканамічна абгрунтаванага — Дзяржкамтэту па ахове прыроды давалася чакаць, ні многа ні мала, восем месяцаў. Набліжалася праверка выканання мінулагадняга рашэння Дзяржкамтэта, і ў міністэрстве толькі тады ўспомнілі, што план ўжо патрэбен. На гэты раз у яго ўключылі толькі тыя прадпрыемствы, якія з'яўляюцца самымі буйнымі забруджвальнікамі вадаёмаў — Смільвіцкую валюшна-лямцавую фабрыку, Полацкі пластмасавы завод, якія скідаюць свае сцёкі ў рэчкі Волга і Палата, слонімска фабрыку «Тэкстыльшчык» і іншыя. Усяго 19 прадпрыемстваў.

Аднак гэты план прадугледжвае здачу ў эксплуатацыю ачышчальных сістэм у сёлетнім годзе толькі на трох прадпрыемствах, у наступным — на двух. Астатнія будуць чакаць сваёй чаргі ў 1976—1980 гадах.

А калі ж пачнецца будаўніцтва ці рамонт каналізацыі ачышчальных сістэм на прадпрыемствах, якія не трапілі ў новы план, распрацаваны на 1974—1980 гады? Сярод іх жа толькі ў Мінскай вобласці 12 райпрамкамбінатаў, якія штодзённа выкідаюць дзiesiąты тон бруду ў навакольныя вадаёмы.

Але паставім больш сціплае пытанне: ці ўсе ачышчальныя збудаванні, запланаваныя на сёлетні год, будуць здадзены ў эксплуатацыю? Восем, напрыклад, Навагрудскі завод металічных вырабаў. Праектная дакументацыя на пачатак ліпеня яшчэ не была гатова, падрадчык — невядомы. Між тым, асвоіць трэба 20 тысяч рублёў капіталаўкладанняў.

У плане значыцца, што ў наступным годзе будзе падключан да гарадской каналізацыі мэблевы цэх «Юрацішкі». Але для будаўніцтва каналізацыі ў чэрвені яшчэ не было праектнай дакументацыі, падрадчык не пачынаў работу. Ці не той самы малюнак тут наглядаецца, што быў у мінулыя гады, калі неасвоенныя сродкі здымаліся з міністэрства?

І ўсё ж мы не бяздзейнічаем, могуць сказаць у міністэрстве. Сёлета будаўніцтва каналізацыйных сетак і ачышчальных сістэм вядзецца на 8 прадпрыемствах. Так. Але 7 з гэтых аб'ектаў ужо летась павінны былі дзейнічаць.

Пракладка каналізацыі і ўзвядзенне на прадпрыемствах ачышчальных збудаванняў гэта, як вядома, — капітальнае будаўніцтва. Мы пацікавіліся, які кантроль за ім вядзе адпаведны аддзел міністэрства. Размову пачалі з плана, які сёлета склалі ў аддзеле галоўнага механіка і энергетыка.

— Гэты план я ўпершыню бачу, — адказаў начальнік аддзела Ф. Ф. Баркун. — Калі б вы спыталі, як будуюцца ачышчальныя сістэмы на новых аб'ектах, то магу запэўніць, што ўсё ідзе нармальна. Мой клопат, каб рубель, які накіроўваецца ў будаўніцтва, вяртаў 2 або 3. А гэтыя ж мерапрыемствы ў Дзяржплане БССР не зацверджаны, і вы ні на адзін аб'ект не адкрыеце ў банку фінансавання. Ды і наогул гэтыя мерапрыемствы для мяне — не план.

— Але ж на плане пад словам «зацвярджаю» стаіць подпіс намесніка міністра Б. І. Пятрова, — падказаў я загадчыку аддзела.

— Тым не менш, за выкананне гэтага плана мерапрыемстваў па ахове прыроды я не адказваю, — закончыў ён.

На гэтым, бадай, можна было б паставіць і кропку. Аднак для большай яснасці трэба дадаць наступнае: па словах Ф. Ф. Баркуна штогод Міністэрству мясцовай прамысловасці БССР на капітальнае будаўніцтва асігнуецца не менш як 15 мільёнаў рублёў. Сродкі пасляхова асвойваюцца. Летась за кошт звышпланавых укладанняў было асвоена 24,7 мільёна рублёў. А па новаму плану для ўзвядзення ачышчальных збудаванняў на сёлетні год патрэбна толькі 92,5 тысячы рублёў. На наступны — 113,5 тысячы. Але мяркуючы па тым, як некаторыя работнікі міністэрства ставяцца да пытанняў аховы прыроды, гэтыя сродкі і тыя мерапрыемствы, якія распрацаваны ў міністэрстве, могуць застацца на паперы.

І. АБАБУРКА.

Будаўніцтва галоўнага корпуса завода.

МІКАШЭВІЦКІ ГРАНІТ

На захад ад пасёлка Мікашэвічы шэрая стужка асфальтаванай дарогі ляжыць сярод балоцістага алешніку. Месцамі яго змяняюць невялікія імшарыны, парослыя бярознікам. Неўзабаве асфальт уразаецца ў насып жоўтага пяску — далей ужо трэба ісці пехатою. Некалькі сот метраў — і перад вачыма адкрываецца вялізны кар'ер. Выцягваючы кволяы сосны і бярозкі, ён апускаецца шырокімі прыступкамі выбранай зямлі ў глыбіню. На дне бачна награвашчванне бурай пароды. Гэта і ёсць новы скарб Беларусі — граніт.

Мільёны гадоў праляжаў ён тут, пакуль не прыйшлі геологі. Не так ужо і глыбока схавала яго маці-зямля — ад сямі да сарака метраў ад паверхні. Скарб багаты і каштоўны — таўшчыня гранітнага пласта па падліках геологаў складае каля 100 метраў, а запасы — буйнейшыя ў краіне...

Кар'ер знаходзіцца якраз на былой дарозе на Мікашэвічы. Здавалася б, столькі праехала і прайшло людю па ёй, і ніхто не здагадаўся, што схавана на глыбіні некалькіх метраў. І вось у 1963 годзе беларускія геологі зрабілі першыя свідравіны і пераканалі ўсіх у наяўнасці багатых пакладаў граніту.

У 1972 годзе тут пачалася яго здабыча.

Граніт... Які ён? Трымаю ў руках толькі што здабытыя невялікія зеленавата-бурныя кавалачкі, яшчэ цёплыя пасля ўскрышальнага выбуху. Яны вуглаватыя, іграюць вясёлкай адшліфаваных каменьчыкі,

кожны пакрыты «вочкамі» слюды, якая пабліскае ад яркіх сонечных прамянёў. Граніт упершыню ўбачыў свет, а жыць будзе вякамі. Ён упрыгожыць сучасныя жылыя дамы, будзе ўжывацца ў мастацтве. Самае шырокае яму прызначэнне — у будаўніцтве. З яго пракладуць тысячы кіламетраў надзейных дарог, шчэбен знойдзе прымяненне і ў жалезабетонных канструкцыях... Зараз ён вельмі неабходны і на самой будоўлі драбільна-сартавальнага завода, які называецца «Мікашэвіцкі».

Можна лічыць, што ў нашай рэспубліцы пачалося развіццё горназдабываючай прамысловасці. І няхай няма ў Беларусі такіх велічных гор, як на Каўказе, Паміры ці Урале, для развіцця гэтай неабходнай галіны вытворчасці ёсць усе ўмовы. Па-першае, граніт здабываецца адкрытым спосабам, а па-другое, у наяўнасці выгядныя сухалутныя і водныя шляхі зносін. Мясцовая станцыя «Гранітная» разлічана на хуткую адгрузку прадукцыі. Кожныя суткі аўтаматычныя лініі будуць напаўняць да 1000 вагонаў шчэбеню і будаўнічага пяску. Сюды ж з ракі Прыпяць будзе пракапаны канал, што дасць магчымасць сплаўляць граніт баржамі і паромамі.

Пакуль жа прадукцыя завода расцякаецца па шасейных дарогах у суседнія гарады. У першай палавіне наступнага года пачне работу першая чарга завода, якая будзе даваць 1200 тысяч тон будаўнічага матэрыялу. Мікашэвіцкі граніт

атрымаюць Прыбалтыйскія рэспублікі і суседнія раёны РСФСР. Такая будучыня беларускага граніту, першыя тысячы кубаметраў якога ўжо здабыты і перапрацаваны сёлета.

А. САЧАНКА.

Лунінецкі раён.

Фота У. Адарыча.

Мікашэвіцкі граніт.

ДАРАГАЯ РЭДАКЦЫЯ!

Жыхароў Дзяржынскага раёна надзвычай хвалюе лёс рэчкі Усы. Прычын для трывогі шмат. Рэчка мялее на вачах. На лугах выкапана шмат канаў. Веснавая вада па іх без затрымкі сцякае, і ад гэтага не выйграюць ні рэчка, ні луг. Праз месяц-другі травастой марнее ад недахопу вільгаці ў глебе, а на тарфяніках буйна расце дзядоўнік.

Калі Уса яшчэ мае надзею выжыць, то гэтай магчымасці пазбаўлена другая наша рэчка—Ператуць. Яна амаль загінула ад рук «меліяратараў». Сёлетняй вясной жыхары навакольных вёсак аказаліся сведкамі такога малюнка: пасля раставання лёду дно рэчкі ў старым рэчышчы было ўслана рыбай, якая не знайшла ратунку ў новым рэчышчы і загінула.

Хацелася б ведаць, чым кіраваліся праекціроўшчыкі, мяняючы рэчышча, якое выбрала калісьці сама рака?

Г. ІВАШЫН,
жыхар в. Каменка Станькаўскага сельсавета Дзяржынскага раёна.

ПАВАЖАНЫ ТАВ. ІВАШЫН!

Рэдакцыя ўдзячна Вам за клопаты і трывогу, якую Вы выказваеце аб лёсе рэчкі Усы. Але Вы ў сваім пісьме закранаеце толькі адзін аспект гэтай справы, пакідаючы па-за ўвагаю тую карысць, якую дае меліярацыя.

Рэдакцыя папрасіла намесніка галоўнага інжынера «Белгіправадгаса» т. Захаранку А. М. пракаменціраваць Ваша пісьмо.

Факт, пра які расказвае тав. Івашын, не сведчыць, што спрамленне рэчак і асушэнне балот нясе непяпраўную шкоду прыродзе, пазбаўляе магчымасці карыстацца такім багаццем, як рыба, адчуваць радасць адпачынку на ўлонні прыроды.

Чаму ж такі вывад робіць тав. Івашын? Паморак рыбы ў старым рэчышчы, а значыць і меліярацыю, як сістэму мерапрыемстваў, ён разглядае ізалювана, без усялякай сувязі з перспектывамі развіцця эканомікі калгасаў і саўгасаў, землі якіх размешчаны па Усе і Ператуці. Атрымліваецца, што цэлая армія людзей, узброеных найноўшай тэхнікай, робіць зусім не тое, што патрэбна нашаму грамадству сёння, заўтра, пасля заўтра.

Ці так гэта на самай справе?

Кожны грамадзянін нашай краіны справядліва хоча жыць сёння заможна, культурна, лепш, чым учора. А заўтра яго ўжо не будзе задавальняць сённяшні ўзровень матэрыяльных даброт. Гэта — заканамернасць развіцця грамадства, і Камуністычная партыя, Савецкі ўрад лічаць найпершым сваім абавязкам планаваць развіццё народнай гаспадаркі так, каб як мага паўней задавальняць матэрыяльныя патрэбы працоўных, аб чым запісана ў рашэннях XXIV з'езда КПСС.

Але без далейшай інтэнсіфікацыі сельскагаспадарчай вытворчасці гэтае пытанне не вырашыць. Таму ў рэспубліцы ўжо цяпер ствараюцца вытворчыя міжгаспадарчыя аб'яднанні, якія дазваляць паглыбіць спецыялізацыю калгасаў і саўгасаў. У аб'яднаннях узводзяцца буйныя жывёлагадоўчыя комплексы, дзе круты ўздым прадукцыйнасці працы будзе забяспечаны ў выніку ўкаранення

БУДУЧЫНЯ ДЗЯРЖЫНСКІХ ЛАНДШАФТАЎ

поўнай механізацыі і аўтаматызацыі вытворчых працэсаў.

А цяпер хацелася б спытаць тав. Івашына: «Як Вы думаеце, можна будзе забяспечыць, скажам, зялёнай падкормкай паўтары-дзе тысячы кароў жывёлагадоўчага комплексу пры ўмове, што зялёная маса будзе нарыхтоўвацца не машынамі, а косамі?» Пры сучаснай колькасці працоўных у брыгадах — не. А як прымяніць тэхніку на балотах, лугах, што зараслі хмызнякамі? Як дабіцца павышэння ўраджаю траў, іншых сельскагаспадарчых культур?

Выхад адзін — меліярацыя, карэннае паляпшэнне сельскагаспадарчых угоддзяў. Гэтую акалічнасць ужо даўно зразумелі і ацанілі кіраўнікі гаспадарак. Менавіта такімі думкамі кіраваліся і інжынеры нашага інстытута, ствараючы праекты асушэння зямель у поймах Усы і Ператуці.

У пойме рэчкі Усы, напрыклад, прадугледжваецца асвоіць 3300 гектараў угоддзяў, з якіх 2200 заняты тарфянікамі нізіннага тыпу, 600 гектараў — хмызнякамі. Тарфяна-балотныя глебы дазваляюць атрымліваць з гектара ў лепшым выпадку 3—4 тоны сена невысокай якасці. Пасля правядзення меліярацыі расчышчаныя лугі, звычайна, засяваюцца сумесцю культурных траў — злакавых і бабовых. Сена тады ўтрымлівае значна больш карачіну і пратэіну. Ды і збіраюць яго самае малое па 5—6 тон з гектара. Калі нават такая розніца ва ўраджаю траў будзе атрымана на лугах у поймах Усы і Ператуці, то і тады розніца ў прыбытках гаспадарак будзе даволі значная: валавы даход з меліяраванай плошчы ўзрастае з 51 тысячы да 530 тысяч рублёў.

Заўважым, што меліярацыя стварае ўмовы для павышэння ўраджаю сельскагаспадарчых культур, бо ў выніку можна стварыць у глебе неабходны для культурных раслін водна-ветравы рэжым. І калі ў пісьме тав. Івашына гаворыцца, што на меліяраваных лугах «буйна расце дзядоўнік», то гэта не віна меліяратараў. Аб рацыянальным выкарыстанні зямлі трэба гаварыць з кіраўнікамі гаспадарак.

Аўтар пісьма выказвае вялікі клопат з прычыны таго, што «рэчка мялее на вачах». Але ж колькасць вады ў рэчышчы такой рэчкі, як Уса залежыць больш за ўсё ад колькасці атмасферных ападкаў. А яны ў апошнія гады былі не багатыя. Натуральна, што воднасць Усы зменшылася. Між тым, параметры рэчкі і ўмовы пропуску летне-асенніх паводкаў дазволілі пакінуць яе ў некранутым стане, нягледзячы на тое, што пасля правядзення меліярацыі ў рэках сцёк вады прыкметна павялічваецца.

Стан прыроднага рэчышча Ператуці, а таксама ўмовы праходжання летне-асенніх паводкаў і характар поймы не дазвалялі зрабіць асушэнне прылеглых зямель без яе рэгулявання. А пасля рэгулявання рэчышча, як вядома, знікаюць

існаваўшыя раней плёсы і перакаты, пагаршаюцца ўмовы для жыцця рыбы, памяншаецца глыбіня вады, умацняецца яе цяжэнне. Усё гэта ведалі інжынеры-праекціроўшчыкі. Але перад імі стаяла пытанне так: або пакінуць рэчку ў натуральным выглядзе і тады не асушаць нізкапрадуктыўныя балоты і пераўвільготненыя землі, або рэгуляваць рэчышча і даць магчымасць павялічыць атрыманне на меліяраваных землях раслінаводчай прадукцыі. Кіруючыся эканамічнымі разлікамі, меліяратары выбралі апошні варыянт вырашэння пытання. Асушэнне і асваенне балот і пераўвільготненых зямель калгасаў «Новае жыццё», імя Ульянава і «Усход» Дзяржынскага раёна на плошчы 1037 гектараў запатрабавала рэгулявання рэчкі на участку даўжынёй 10 кіламетраў. 650 гектараў тут занята тарфяна-балотнымі глебамі нізіннага тыпу, з якіх 558 гектараў густа зараслі хмызнякамі. Валавы даход з гэтай плошчы да правядзення меліярацыі не перавышаў 29 тысяч рублёў. Цяпер ён складае па самых прыблізных падліках 258 тысяч рублёў.

Выбар спосабу асушэння — самасцёкавага ці механічнага адводу вады, магчымасці захавання ў натуральным стане ручаёў, рэчак і шэраг іншых пытанняў вырашаюцца праекціроўшчыкамі пасля ўзгаднення з прадстаўнікамі гаспадарак і адпаведных органаў раёнаў. І гэта не ўсё. Праекціроўшчыкі атрымліваюць матэрыялы дэталёвага вывучэння аб'ектаў меліярацыі ў палявых умовах аграноміі, глебазнаўцамі, гідратэхнікамі, эканамістамі. Напрыклад, для асушэння і асваення балот і пераўвільготненых зямель у поймах Усы і Ператуці былі зроблены праектныя распрацоўкі на ўвесь вадазбор гэтых рэчак. Распрацоўкі разглядаліся і былі адобраны кіраўнікамі зацікаўленых гаспадарак, а таксама Дзяржынскім райвыканкамом. Да таго ж, праект не зацвярджаецца, калі ў ім не ўлічаны прыродаахоўныя пытанні.

Меліярацыя, як вядома, — гэта не толькі асушэнне. У поймах абедзвюх рэчак намячаецца пабудаваць 24 вадасховішчы і сажалкі, агульная плошча якіх перавысіць дзве тысячы гектараў. Непадалёку ад Дзяржынска на плошчы 200 гектараў плануецца будаўніцтва рыбагадавальніка, які будзе спецыяльна займацца зарыбленнем вадасховішчаў і сажалак. Так што трывога за адпачынак з вудачкай у наступныя гады дарэмная.

Праектамі намячаецца таксама будаўніцтва дарог. На плошчы 3,2 тысячы гектараў будзе зроблена арашэнне лугоў і пашы дажджаваннем. Вадаёмы па 37—77 гектараў узнікнуць ля вёсак Дзягільна, Баравое і іншых.

Словам, не знішчаныя ў выніку меліярацыі лугі і рэчкі ўбачаць некалі нашы нашчадкі. Там, дзе цяпер расце хмызняк ды ляжыць балота, будуць культурныя, высокапрадуктыўныя ўгоддзі, расквінуцца вадаёмы не менш багатыя на рыбу, чым рэчка Ператуць.

Наведаць калгас імя Кутузава мне параілі галоўны аграром упраўлення сельскай гаспадаркі Шаркоўшчынскага райвыканкома А. І. Капусцін і раённы інспектар па ахове прыроды У. К. Трус.

— У гэтай гаспадарцы,— сказа-лі яны,— дбаюць пра зямлю.

...І вось мы з намеснікам старшыні калгаса Л. І. Паўловічам паехалі на поле. Спыніліся на пагорку.

— Бачыце поле?— спытаў Леанід Іванавіч.— Роўнае, акуратае. Ёсць дзе развярнуцца тэхніцы. А некалькі гадоў назад яно было не такое. Пройдзем вунь туды...

Да лесу было рукой падаць, і праз хвіліну-другую мы былі там. На ўзлеску ляжалі вялізныя валуны. Некаторыя былі такія вялікія, што дзіву даешся, як іх сюды прыцягнулі.

— А ўсе ж яны ляжалі на полі. Уявіце, як перашкаджалі апрацоўваць зямлю,— працягваў Л. І. Паўловіч.

...Дарога вядзе ў вёску Валчкі. За акном машыны — палі, сенажаці. І нідзе ні кусціка, ні каменя.

— Раней тут было балота, хмызняк,— успамінае Леанід Іванавіч і расказвае аб тым, як пачыналася ў калгасе наступленне на каменне, на хмызнякі.

Дзесяць гадоў назад на пасадку старшыні калгаса прыйшоў руплівы, удумлівы чалавек Міхаіл Васільевіч Бурчыц. Зямля, асноўны сродак калгаснай вытворчасці, паўсюдна была засмечана каменнем, раслі хмызнякі. Кусты і валуны даводзілася абмінаць у час ворыва. Каменне, што ляжала ў глебе, раней часу выводзіла са строю тэхніку. Палі, як правіла, былі невялікіх памераў. Было над чым задумацца старшыні.

Першы ўчастак, на якім пачалася барацьба за паляпшэнне зямлі, знаходзіцца каля вёскі Валчкі. Раней гэта была сенажаць, але значную частку яе займала балота. Сена накошвалі мала. Ды і тое было нізкай якасці. Касілі ўручную, нават конную касілку нельга было выкарыстаць.

З дапамогай Шаркоўшчынскага будаўніча-монтажнага ўпраўлення меліярацыі правялі асушэнне, ачысцілі ўчастак ад хмызняку, сплывалі яго, засеялі травамі—канюшынай, цімафееўкай, аўсяніцай лугавой. У першы ж год сабралі больш як па 50 цэнтнераў сена з кожнага гектара.

Пасля ўзяліся за іншыя ўчасткі. Каб асушыць угоддзі на вялікіх плошчах, зноў звярнуліся да меліяратараў і ў «Сельгастэхніку». Адначасова шырэй разгарнулі рабо-

ты па ачышчэнню зямлі ад валуноў уласнымі сіламі. Спачатку сцягвалі іх у валы. Але кожны калгаснік разумее, што гэта часовая справа, што з каменнем трэба рабіць што-сьці кардынальнае.

Пасля роздуму і падлікаў у праўленні прыйшлі да вываду, што гаспадарцы варта набыць уласную тэхніку для ачышчэння палёў ад каменя і хмызняку. Вядома, адмаўляцца ад паслуг меліяратараў не збіраліся.

ЧЫСТАЕ ПОЛЕ

Спярша купілі каменеўборачную машыну. Неўзабаве ў калгасе з'явіліся бульдозеры, карчавальнікі. У БМУ купілі спісаны экскаватар, адрамантавалі яго. Падабралі для работы на гэтай тэхніцы механізатараў.

Ачыстку палёў ад каменя праводзілі планамерна, з году ў год. Дробнае каменне збіралі вясною, пры падыхтоўцы глебы да сяўбы, і восенню, у час уборкі. На адным і тым жа ўчастку збор праводзілі па некалькі разоў.

Настойліва адваёўваў калгас зямлі ў хмызняку. Там, дзе была значная забалочанасць, блізка лягалі грунтавыя воды, работы выконвала Шаркоўшчынскае БМУ, бо асваенне такіх зямель патрабуе выкарыстання магутнай тэхнікі. Але патрэбы гаспадарак у правядзенні культуртэхнічных работ яшчэ перавышаюць магчымасці БМУ. Таму калгас, карыстаючыся праектамі меліяратараў, робіць асушэнне зямлі і ўласнымі сродкамі. За апошнія гады сваім экска-

ватарам пракапана каля 10 кіламетраў канаў.

У выніку ў калгасе акультурана 1240 гектараў ворнай зямлі, 238—пашы, каля 150 гектараў сенажацяў. З дапамогай меліяратараў на плошчы больш як тысяча гектараў пакладзен закрыты дрэнаж.

Большасць палеткаў цяпер мае такія памеры, дзе можна свабодна выкарыстоўваць сельскагаспадарчую тэхніку групавым метадам. На сяўбе, напрыклад, адзін трактар можа працаваць са счэпкай з некалькіх сеялак. Гэта значна павышае прадукцыйнасць працы.

Праведзеныя культуртэхнічныя работы, укараненне прагрэсіўнай тэхналогіі вырошчвання сельскагаспадарчых культур дае добрыя вынікі. Калі ў 1967 годзе калгас атрымаў па 9,7 цэнтнера збожжа з гектара, па 109 бульбы, то летась гектар збожжавых даў па 21, а бульбы — па 152 цэнтнеры.

— І гэта, бачым, не мяжа,— гаворыць Л. І. Паўловіч.— Таму абв'язальнасць па раслінаводству на сёлетні год узялі больш высокія.

Між гэтых палеткаў нека прывабней і прыгажэй выглядаюць калгасныя вёскі. На вуліцах цяпер значна больш зеляніны. Зніклі пустыкі.

Узяць хоць бы цэнтр калгаса Більдзюгі. Праз вёску працякае рэчка Белая. Па берагах моцна разросся алешнік і іншае кустоўе. Вясною каля яе гразка. А ўлетку рэчка перасыхала.

Праўленне калгаса занялося і гэтым пытаннем. Параіўшыся з меліяратарамі, вырашылі на рэчцы ў самой вёсцы пабудаваць вадоем. Сваёй тэхнічай ачысцілі берагі ад хмызняку, узялі дамбы. Сёлетняй вясной вакол вадасховішча пасадзілі дрэвы. Вёска пачысцела, папрыгажэла.

Л. І. Паўловіч прыгадаў і такі выпадак. Гады тры назад на тэрыторыі першага вытворчага ўчастка механізатары сцягвалі каменне, знішчалі хмызняк. Па задуме належала выкарчаваць і малады бярэзнік на двухгектарнай плошчы. Але ў механізатараў не ўзнялася рука: настолькі радаваў ён свежым лісцем, птушным гоманам і нейкай асаблівай прыгажосцю. Вырашылі пакінуць. І які чудовы бярозавы гай ёсць цяпер.

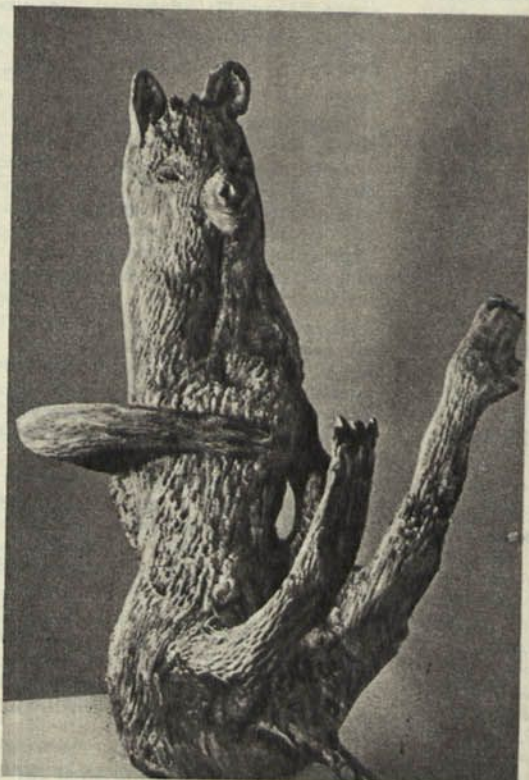
Сонца было ўжо нізка, калі я вяртаўся з Більдзюгоў у Шаркоўшчыну. Быў добры настрой. Так бывае заўсёды, калі пазнаёмішся з добрымі людзьмі, калі ўбачыш іх дбайную працу.

У. ЗАХАРЭВІЧ.

ПРИРОДА І ФАНТАЗІЯ

Фота М. Шаря.

Выстаўка «Прырода і фантазія», арганізаваная ўлетку Мінскай гарадской арганізацыяй таварыства аховы прыроды, стала сапраўднай з'явай у культурным жыцці беларускай сталіцы. Экспазіцыя лясной скульптуры набыла такую папулярнасць, што паказ яе быў прадоўжаны на два месяцы. Кніга водгукаў запоўнена падзякамі і добразычлівымі пажаданнямі. Шчырае захапленне выказалі рабочыя, вайскоўцы, шматлікія госці Мінска.

Вырашана зрабіць выстаўку пастаяннай. Экспанаты будуць дэманстравацца ў адным з кінаатэатраў Мінска, а некаторыя зробіць падарожжы па іншых гарадах рэспублікі.

Чым жа вытлумачыць такую цікавасць да, здавалася б, прымітыўных вырабаў? Па-першае, даступнасць. Выстаўленыя фігуркі, кампазіцыі ўражаюць, захапляюць. Хто цяпер не цікавіцца ў той ці іншай ступені пытаннямі прыроды? Несамавітая мініяцюра з галінак і шышак — не звычайнае хобі, а сцяжына, што злучае чалавека з прыродай. А гэта і ёсць пачатак яе разумення.

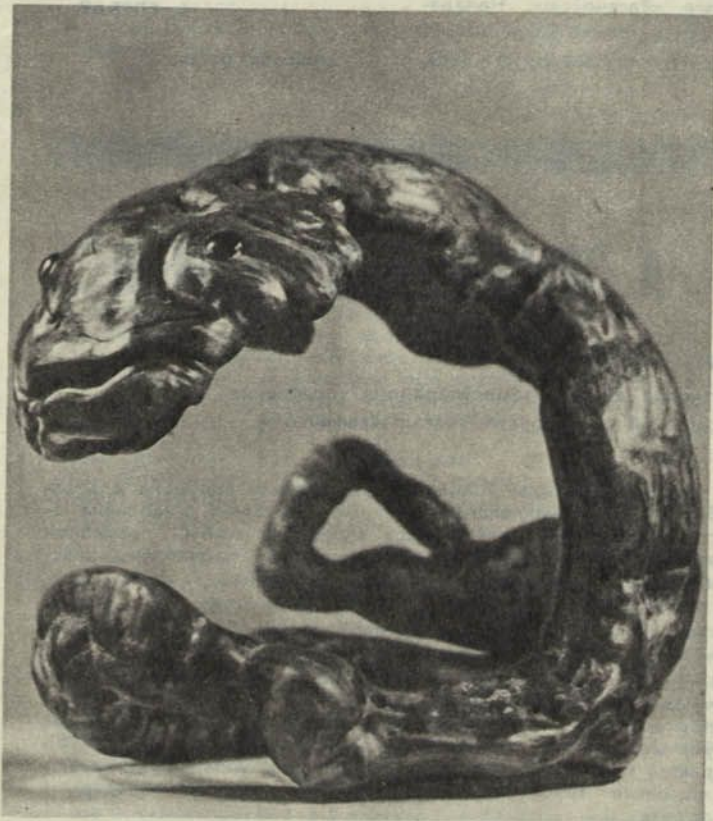
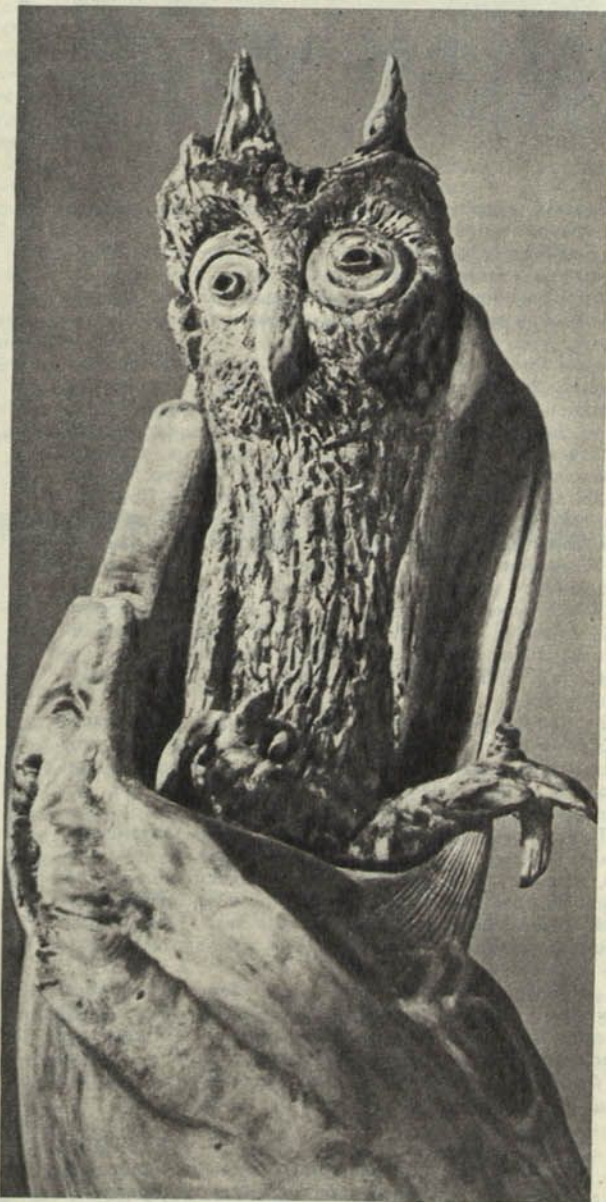
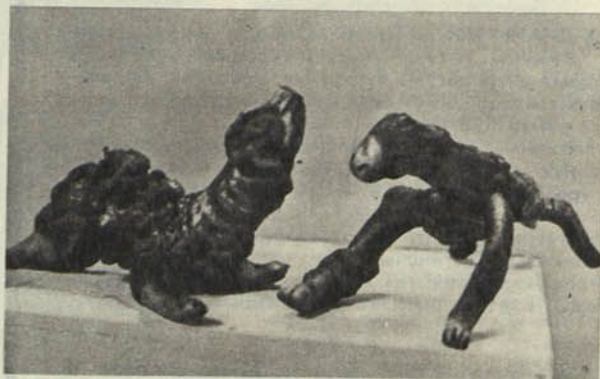
У выстаўцы прыняло ўдзел

некелькі дзесяткаў аўтару. Яны паказалі каля пяцісот работ. Вочы разбягаюцца, калі трапляеш на выстаўку. Радуе і тое, што колькасць удзельнікаў выставак «Прырода і фантазія» пашыраецца. А. Яўсеева, С. Дубравін, Л. Чарняўскі (старшыня секцыі), Ф. Алееў і іншыя — піянеры справы. А вось новыя імёны: В. Бабушкін, М. Багрый-Шахматава, В. Калечыц... Секцыя рыхтуе да выдання спецыяльную метадычную брашуру. Яна, безумоўна, патрэбна.

Практыка паказвае, што некаторыя «аматары» ідуць на свядомае браканьерства: здабываючы кап, ссякаюць усё дрэва і г. д. Не зашкодзіў бы і каляровы альбом, у якім былі б прадстаўлены лепшыя работы за ўсе гады.

Трэба вітаць тое, што многія аўтары ў якасці зыходнага матэрыялу бяруць не толькі дрэва. Пачынаюць «гаварыць» камяні, сушаныя ягады, ракавіны. Дакладных рэцэптаў тут не можа быць. Усё залежыць ад густу, умення. Некаторыя з работ выстаўкі прапаноўваем вашай увазе.

Д. ВЕТРАУ.

АДПАЧЫНАК на ўлонні прыроды лічыцца найлепшым. Тысячы і тысячы гараджан імкнуцца ў выхадныя дні ў лес, на луг, рэчку. Усё менш застаецца глухіх мясцін. Ва ўмовах нашай рэспублікі іх практычна няма. Хіба толькі асобныя куткі.

А як жа мы дзякуем «зялёнаму» сябру за яго бездакорную службу? Возьмем ваколіцы Мінска. Сумнае ўражанне пакідаюць месцы масавага адпачынку. Чаго тут толькі не ўбачыш! Ля дарог — смецце, папавы і лужкі вытапаны і захламыены галлём, чарнеюць шматлікія вогнішчы.

У пошуках «свежага» месца па лесе блукаюць пешаходы, ездзяць легкавыя аўтамашыны і нават па-

сажырскія аўтобусы. Бязлітасна знішчаецца падлесак, травяное покрыва.

А колькі пісалася пра так званыя «сувеніры»: букеты кветак, чаромхі, яловых галін.

Абходжанне з навакольнай прыродай, у шырокім сэнсе, — пытанне культуры. Няма яе — няма і парадку.

Вялікі ўрон народнай гаспадарцы наносіць лясныя пажары. Яны непасрэдна звязаны з усё ўзрастаючым наведваннем лясных мясцін. Аналіз прычын узнікнення пажараў паказвае, што ў 90 выпадках са 100 лес загарэўся з-за безадказных адносін асобных грамадзян. Вось некаторыя прыклады. Жыхар Гомеля С. Віктарчук развёў вогнішча ў квартале 40 Прыборскага лясніцтва і адбыўся пажар; брыгадзір рамонтнай брыгады Калінкавіцкай дыстанцыі чыгункі М. Ачакоўскі выпальваў мінулагаднюю траву і агонь перакінуўся на дрэвы; мазырчанін Р. Палянін не пагасіў вогнішча і лес запалаў... Спіс падобных здарэнняў, на жаль, бясконцы. Прыводзім лічбы. Па дадзеных на 20 красавіка г. г. зарэгістраваны пажары: у Брэсцкай вобласці — 571, Гомельскай — 1508, Мінскай — 536.

За парушэнне Правіл пажарнай бяспекі ў лясках СССР летась у рэспубліцы было складзена 284 акты на суму 7518 рублёў. Але ж хіба гэты штраф кампенсуе ўсе страты? Дзесяткі гадоў мінуць, пакуль лес адрадзіцца і набярэ сілу.

Трэба прызнаць, што нават пры самым арганізаваным і ўмелым доглядзе за лесам з боку службы аховы, леснікоў, прадстаўнікоў грамадскасці нельга ўсачыць за кожным кустом, за кожнай сцяжынкай, палянай. Вясоў былі выпадкі, калі лес загарэўся па трынаццаць-дваццаць разоў на дзень, а вінаватых знайчы не ўдавалася.

...Палаюць барвы восені. І зноў хвалююцца работнікі лесу. Восенню крывава пажараў звычайна паўзе ўгору. Дык будзем памятаць пра тыя 300 гектараў лесу, што згарэлі ў рэспубліцы толькі да 10 чэрвеня...

Лёс лесу — у нашых руках, у руках тых, хто любіць свой край і даказвае гэта на справе.

У. БАРАДЗІН,
начальнік аддзела навукова-тэхнічнай інфармацыі
Міністэрства лясной гаспадаркі БССР.

ЛАСЯЦІНЫ ЗАХАЦЕЛАСЯ

На судзе вартаўнік пчолагадавальніка з вёскі Грабава Аркадзь Дзікі аж слязу пусціў. Маўляў, выпадкова яго абвінавачваюць у браканьерстве. Сам ён лічыць сябе не злыднем, а дабрадзеям жывёльнага і расліннага свету. А вось які гэты «дабрадзея» на справе.

Высачыў аднойчы Дзікі ласёў, што прыйшлі ў сад з суседняга лесу. «Ага, значыць, людзей не баяцца: падпускаць блізка, — разважаў пчаляр. — Такі шанц нельга ўпускаць». Знайшліся хаўруснікі. На дармавое мяса пацягнула вадзіцеляў райаб'яднання «Сельгастэхнікі» С. Ільіна і У. Біча. Праўда, яны гаварылі, што Дзікі ўгаварыў іх «зайчыкаў паганяць», а тут трапіўся лось...

Надвячоркам «паляўнічыя» паехалі на... «ЗіЛе» выганяць касых з саду саўгаса «Рагачоўскі». Непадалёку ад вёскі Блізняцы асляпілі не зайца, а лася.

Звер ганарліва ўзняў галаву і нетаропка накіраваўся ў бок лесу. Грымнулі стрэлы. Лось упаў, як падкошаны.

Браканьеры завезлі лася на бераг Друці і разабралі яго. Каб заместці сляды, скуру і ўсё астатняе кінулі ў раку. Мясца падзялілі.

— Навошта вы браканьернічалі? — пытаецца суддзя.

Пытанне, трэба сказаць, — не фармальнае. Суддзю цікаваць матывы злачынства.

— Ласяціны захацелася... — пачулася ў адказ, — думалі пранясе, а тут... стала горкай яна.

Што праўда, то праўда. Горкай аказалася ласяціна. Суд вынес рашэнне: спагнаць з вінаватых 420 рублёў. Акрамя гэтага, кожны браканьер асуджан на год папраўчых работ з вылічэннем 20 працэнтаў штомесячнага заробку. С. Ільін пазбаўлен на год вадзіцельскіх правоў.

А. ГЛЕБАУ.

Рагачоўскі раён.

А ЗЯМЛЯ Ж НЕ ЧУЖАЯ

М. КАПЧЫКА У,

старшы інжынер-землеўпарадчык упраўлення сельскай гаспадаркі Мінскага райвыканкома.

За апошнія гады ў Мінскім раёне шмат зроблена для забеспячэння рацыянальнага выкарыстання зямлі. Укаранёна сістэма ўгнаенняў, палепшылася апрацоўка глебы, паглыблен ворны пласт. Асушаны пераўвільготненыя і забалочаныя мясціны. На значных плошчах сабрана каменне.

Для павышэння культуры земляробства многа робяць самі гаспадаркі. Шмат у чым ім дапамагаюць БМУ меліярацыі, «Сельгастэхніка».

Аднак рацыянальнае выкарыстанне зямлі залежыць не толькі ад саміх гаспадароў — калгасаў і саўгасаў. Мінскі раён — прыгарадны, а горад будзеца, расце, і на палях часта можна ўбачыць, як поруч з механізатарамі, якія вядуць сябру ці ўбіраюць ураджай, працуюць будаўнікі. Яны ўкладваюць каналізацыйныя трубы, узводзяць іншыя народнагаспадарчыя аб'екты.

Верхні, самы ўрадлівы пласт глебы ў такіх выпадках абавязкова парушаецца.

На тэрыторыі раёна ўзводзіцца Мінская ЦЭЦ-4. Яшчэ да

Барацьба за чысьціню рэк і азёр вельмі цесна звязана з улікам колькасці спажываемай і скідаемай назад у вадаёмы адпрацаванай вады. Гэта — умова, выкананне якой дазваляе ўбачыць і спыніць празмернае, зусім неабгрунтаванае спажыванне вады на прамысловых прадпрыемствах і іншых народна-гаспадарчых аб'ектах. Выкананне яе дае магчымасць органам аховы прыроды пастаянна кантраляваць скідванне сцэкаў у азёры і рэкі.

Менавіта ўлік вады дазваляе інжынерна-тэхнічным работнікам такіх прадпрыемстваў, як гадзіннікавы, трактарны і мотавеласіпедны заводы ў Мінску скараціць спажыванне вады. На гадзіннікавым, напрыклад, уведзена ў эксплуатацыю абаротная сістэма, якая дазваляе выкарыстоўваць паўторна адпрацаваную ваду. У выніку, сутачная норма забору скарацілася амаль на 60 працэнтаў і цяпер прадпрыемства не дапускае парушэння ліміту. На мотавелазаводзе пабудаваны тэхнічны водаправод, і гэта знізіла спажыванне вады амаль у чатыры разы. Рацыянальна, па-гаспадарску выкарыстоўваюць ваду на Бабруйскім шынным заводзе. Тут штосутачна спажываецца яе на 60 працэнтаў менш запраэктанай нормы.

Аднак у басейне рэк Свіслачы і Бярэзіны ёсць нямалыя прадпрыемстваў, якія бяруць вады значна больш практных норм і ўстаноўленых лімітаў. Гэта завод імя Арджанікідзе і радыёзавод у Мінску. Тут перавышаюць нормы спажывання вады на 50—70 працэнтаў і нават больш. Гэтакім жа «прагным» на Бярэзіне з'яўляецца Бабруйскі фанерна-дрэваапрацоўчы камбінат, дзе практная норма вады перакрываецца амаль на 40 працэнтаў. І такіх прадпрыемстваў у басейне Бярэзіны і Свіслачы даволі шмат.

Да чаго вядзе гэта, не цяжка ўявіць. Каналізацыйныя сістэмы і ачышчальныя збудаванні перапаўняюцца і не даюць

УЛІК ВАДЫ— НЕ ДРОБЯЗЬ

неабходнага ефекту пры ачыстцы сцэкаў. Пацвярдэннем таму служаць збудаванні, што знаходзяцца ў пойме Бярэзіны, непадалёку ад (старога) Барысава. Яны разлічаны на зчыстку 900 кубаметраў сцэкаў у суткі. Фактычна прымаюць 1600 кубаметраў, а вясной нават больш. Натуральна, што збудаванне не можа ачысціць такую колькасць сцэкаў да адпаведных санітарных норм.

Хто ж вінаваты, што на некаторых прадпрыемствах вады спажываецца значна больш нормамі? Вядома, за гэта адказваюць кіраўнікі, спецыялісты. Аднак іх не заўсёды можна прыцягнуць да адказнасці.

Нездавальняючая арганізацыя гэтай вельмі важнай справы абумоўлена не столькі патрэбамі вытворчасці, колькі адсутнасцю дакладнай і надзейнай у рабоце вымяральной апаратуры. Спажыванне вады ўсё яшчэ вызначаецца ўскос-

ным шляхам — па нормах. А гэта ж раўназначна вызначэнню на вока. Усяго на невялікай колькасці збудаванняў ёсць латкі і вадазлівы. Але і яны даюць даволі прыблізныя паказанні.

Між тым, прадпрыемствы прамысловасці — не адзіны актыўны спажывец вады з рэк і азёр. У рэспубліцы разгарнулася інтэнсіўнае будаўніцтва культурнай арашаемай пашы. Асноўная яе перавага перад натуральнай — высокая прадуктыўнасць, якая не залежыць ад умоў надвор'я. У калгасах і саўгасах, размешчаных у басейне Бярэзіны, такой пашы налічваецца ўжо 6 тысяч гектараў. Яшчэ 5 тысяч гектараў мяркуецца стварыць у бліжэйшыя два гады. Гэта значна павялічыць спажыванне вады.

Але, на жаль, даджжэвальныя машыны «ДДН-70», «КІ-50», а таксама «Фрэгат» і «Валжанка», якімі папаўняюцца гаспадаркі, не маюць ніякіх вэдамерных прыбораў. Лічыцца, што, напрыклад, «ДДН-70» або «Валжанка» за гадзіну работы выдаткоўваюць 300 кубаметраў вады і паліваюць 0,78 гектара.

Але ж прапануемы спосаб уліку ўмоўны. Ці можна гарантаваць, што машыны адной і той жа маркі праз год-два работы будучы выдаткоўваюць менавіта 300 кубаметраў вады — не больш і не менш?

Сёй-той можэ сказаць: дробязі! Аднак як бы там ні было, а з гэтых дробязей вырастае складанае народнагаспадарчае пытанне — рацыянальнае выкарыстанне вады, зберажэнне чысьціны яе крыніц.

Калі пытанне ўліку спажывання і адвядзення вады будзе вырашана гэтак жа паспяхова, як наладжаны ўлік, напрыклад, у энергетыцы, газавай і нафтавай прамысловасці, то гэта прынясе карысць не толькі нашым рэкам і азёрам, але і прадпрыемствам, калгасам і саўгасам, усім нам.

У. САЛТАНОВІЧ.

прыбыцця аўтамашын з цэглай і бетоннымі блокамі кіраўнікі будоўлі звярнуліся ў райвыканком з просьбай знайсці ўчастак, куды можна было б перавезці ворны пласт зямлі з будаўнічай пляцоўкі. Такі ўчастак шукаць доўга не прыйшлося. Ім аказаўся спланаваны кар'ер на тэрыторыі калгаса «Шлях камунізму» плошчай 36 гектараў. Калі глеба з будаўнічай пляцоўкі была перавезена, механізатары «Сельгастэхнікі» разраўнавалі яе, апрацавалі. Участак аказаўся прыгодны пад ворыва і быў перададзены калгасу.

Гэты факт, як кажуць, гаворыць сам за сябе. Кіраўнікі будоўлі ведаюць цану зямлі і таму абыходзяцца з ёй так, як патрабуе зямельнае заканадаўства. З такімі людзьмі працаваць у суседстве земляробу прыемна.

На вялікі жаль, гэта пакуль адзінкавы прыклад у раёне за апошнія два гады. У большасці ж выпадкаў будаўнікі груба парушаюць правілы выкарыстання часова адведзенай ім зямлі, надаюга выводзяць яе з сельскагаспадарчага абароту.

Так, напрыклад, на тэрыторыі саўгаса «Новы шлях» пры прыкладцы каналізацыйнага калектара ад мэблевай фабрыкі да палёў фільтрацыі аказалася сапсавана 6,5 гектара ўрадлівай зямлі. Будаўнікі па ўсёй трасе не знялі загадзя ўрадлівы пласт глебы, не адсунулі яго ўбок, а перамяшалі з падсцілаючымі пародамі. Калі засыпалі траншею, атрымалася жоўтая паласа, на якой нічога не расце.

Тое ж самае здарылася ў калгасе імя Калініна, дзе адведзена 10 гектараў зямлі ўпраўленню дарожнага і мастовага будаўніцтва Мінгарвыканкома для будаўніцтва ліўневага калектара.

На тэрыторыі раёна ўзводзіцца таксама завод першаснай

апрацоўкі скурсыравіны. Сам завод будзе займаць тры гектары. А для будаўніцтва палёў фільтрацыі і ліўневага калектара ў часовае карыстанне адведзена 8 гектараў. І тут ворны пласт не зняты, перамешаны з пяском.

Саўгас «Бараўляны» — невялікая на плошчы гаспадарка. Палі яго мяжуюць з прыгожымі сасновымі барамі. Таму натуральна, што тут было абрана месца для ўзвядзення Мінскага абласнога супрацьтуберкулёзнага дыспансера. Але будаўнікі, пракладваючы дарогу да месца будоўлі, не знялі на плошчы сямі гектараў урадлівы пласт. У выніку абাপал насыпу засталіся шырокія нерэкультываваныя палосы.

Пералік фактаў такіх адносін да зямлі можна было б прадоўжыць. Але і гэты дастаткова яркая гавораць, што кіраўнікі памянёных будаўнічых арганізацый не ў ладах з зямельным заканадаўствам рэспублікі.

Начальнік ПМК-109 і БУ-190 трэста № 15, якія кіравалі будаўніцтвам на тэрыторыі саўгаса «Новы шлях» і калгаса імя Калініна, кіраўнікі УМ-97 трэста «Будмеханізацыя» і БУ-21 трэста № 5, якія ўзводзяць завод па апрацоўцы скурсыравіны, ведаюць аб існаванні зямельнага кодэкса Беларускай ССР і ведаюць аб тым, што ў артыкуле 23 зразумела сказана: «Прадпрыемствы, арганізацыі і ўстановы, якія ажыццяўляюць прамысловае або іншае будаўніцтва, звязанае з парушэннем глебавага покрыва, абавязаны знімаць і захоўваць урадлівы пласт глебы з мэтай выкарыстання яго для рэкультывацыі зямель і павышэння ўрадлівасці малапрадуктыўных угоддзяў». Аднак па ўсім відаць, што кіраўнікі будоўляў проста ігнаруюць закон.

ПАВЕЛ МІСЬКО.

ВОСЕНЬСКІМ ДНЁМ

ЛАСІНЫЯ ПАЦЕРКІ

Балотца гэтае як вялікі, на два стадыёны, сподак. Край яго ўрэзваецца ў лес. Я заўсёды абыходзіў балота бокам. Але раптам закарцела паглядзець — а што там робіцца?

Першы ахоўны пояс балота — ажынік. Доўгія, гнуткія сцяблы перапляталіся паміж сабою, ураслі ў траву, паблы-

таліся з крапіваю. На сцяблах драбнюць іголки-кручочки. Дакранешся — ажынік чапляецца за вопратку, драпае рукі. Памагае абараняцца яму і крапіва — смаліць, як агнём. Шмат на ажыніку ягад — і чорных, і вішнёвых, і ружовых. Спелыя ажыны зрываюцца разам з белым асяродкам, а не здымаюцца з яго, як гномікава шапка-кучомка. Смак у ажыны адмысловы — кісла-салодкі, з дамешкам нейкай смалістай гаркавінкі.

За ажынікам — гушчар вербалозу і каліны. Мінуў і гэты пояс...

Паўз край балота — цёмная вада, на дне чарнее лісце. Правалюся? Не, нічога, ратуюць боты... Далей — купіны ледзь не да пояса, асака на іх — роўная з галавою... Яшчэ праз колькі крокаў — новы выгляд балота — купіны з дурнап'янам і чарнічнікам, буякамі. Сям-там на купінах чэзлыя бярозкі і хвойкі.

Далей купіны меншаюць, на іх больш з'яўляецца моху — бела-жоўта-зялёнага, пульхнага. Ідзеш па ім нячутна, як па падушках. Сям-там выглядаюць з моху барвяна-ліловыя вялізныя сыраежкі. Шапачкі іх свецяць з моху, як навагод-

нія лямпачкі, клічуць да сябе. Зрэзаў некалькі ў кошык — ножкі вялізныя, белыя, крохкія. І чыстыя — ні чарвінкі.

Не ведаў я, дзе шукаць грыбы, калі суха... На балоце! Тут і махавічкі ёсць — сядзяць цесна, кучкамі, ажно лезуць адзін на аднаго, зрастаюцца шапачкамі. Шмат і рудавата-шэрых балотных гаркушак.

І раптам бачу купіну-торт. Круглая, скачаная з моху, белага і салатавага колеру. Вугельчыкамі гараць наверх вішнёвыя, ружовыя, чырвоныя, з белымі плямамі, у крапінку журавіны. Тыя, што вішнёвыя, зусім спелыя, поўныя соку. А ружовыя яшчэ храбусткія, крамяныя, ажно аскама хапае за зубы. Многа журавін прыхавалася ў моху, уся купіна заснавана ніткамі-сцябламі. Журавіны на гэтых нітках як прывязаныя, лісцейка дробнае і рэдкае. Не работа збіраць журавіны — хараство і задавальненне... Абабраў адну купіну, другую, трэцюю...

Вецер дзьмуў у мой бок, і можа таму не пачула мяне ласіха з лясням. А мо таму, што круцілася каля іх, лазіла з галінкі на галінку і голасна цінькала сіні-

ца. Я ўбачыў ласёў зусім зблізку, вытыркнуўшыся з-за бярозавага кусціка. Відаць было, як вырываюцца з шырокіх ноздраў струменьчыкі пары, як звісаюць з тоўстых мяккіх губ касмыкі моху, ніткі журавінніку разам з журавінамі.

Ласіха і ласяня — вялікае ўжо — стаялі насупраць адно аднаго, скублі з купін мох, потым падымалі гарбаносыя пысы, жавалі. Ласяня цягнулася губамі да шыі ласіхі, нібы хацела начапіць матцы пацеркі.

— Кінь! Кінь! — папракала яго сініца: «Прычэпіцца ж, скажы ты...»

Ласяня з'ядала мох і зноў скубла, прымервала да шыі маці журавіны, лопала губамі. Ласіха круціла галавою: «Адчапіся, праўда што... Я старая ўжо... А от табе, хораша будзе!» — і сама прыстаўляла да шыі дачушкі пацеркі з журавін. Ласяня касіла вокам, выгінала шыю, каб убачыць. Ківала галавою: «Прыгожа...»

А сініцы штосьці не падабалася.

— Кінь! Ці... Ці... Кіньце... це... це... — сароміла яна іх.

Раптам ласіха павярнула галаву ў

мой бок, наставіла вушы, раздзьмула ноздры. І тут храпнула, скочыла цераз куст, кінулася наўцёкі. Ласяня — за ёю... Бегучы, азірнуліся раз, другі...

Я пайшоў да месца, дзе яны стаялі. Між купін было навітрэсвана столькі журавін, хоць жменяю збірай.

Я нагроб ласіных пацерак — пакажу дома.

ЛАСНЯЯ СІМФОНІЯ

Дзень шэры і сонны. Трава сыраватая, але без расы. Лес сустракае прыцемкам і дрымотнай цішынёй: маўчаць дрэвы, маўчаць птушкі, толькі дзесьці далёка дудкае ў сухі сук-барабан дзяцел.

Цёпла і парна. Аднекуль моцна патыхае адсырэлымі сушанымі грыбамі. Мо з вавёрчыных прыпасаў!.. Імжыць морась. Гэта яшчэ не дождж, але паглядаціш угору — твар макрэе.

Раптам ад ялін і сосен паллы ў густы і ціхі шолах-шум. Хваёвыя шаты закурліліся вадзяным пылам-туманам. Лагодны, гаючы шэпт-звон... Лясная сімфонія...

Дажджынкі драбнюсенькія, нібы працэджаныя праз сіта. То адзін, то другі

лісток на асіне, назбіраўшы ў чырвоную далоньку кропель, паварочваецца на чаранку, дурасліва вылівае кроплю на ніжэйшы лісток. «Ух...» — скаланаецца той ад халаднаватага душы і скідвае кроплю яшчэ ніжэй. А каторы і не вытрымлівае цяжару лішняй кроплі, адрываецца і ляціць, кружыцца, куляецца ўніз. «Лоп-лоп-лоп...» — лапочуць кроплі ў лісці — усё часцей, усё гусцей...

Лезу пад старую яліну. Тут густы прыцемак, тырчаць з абымшэлага камля сухія пікі-сукі. Ломяцца яны з трэскам пісталетных стрэлаў. На вышэйшых галінах захаваліся нават лапкі без шыпулек, яны вельмі сухія і крохкія, трушчацца ў руках на пацяруху.

Раскладваю маленькі агеньчык. Дыму амаль няма, тонкая, размохраная стужачка яго цягнецца ў густое, заснаванае павуцінай сучча і растае, губляецца без следу. Спрабую на ражончыку смажыць лісцічкі, зялёнкі. Каштую... Смачныя яны, салодкія...

І яліна — не яліна, а сіта, толькі наадварот — не такое густое. Падаюць на шыпулькі драбнюткія кроплі, а пакуль

Фота М. Шарая і В. Карагіна.

прарвуцца данізу — стануць буйныя і рэдкія. З лапкі на лапку — усё далей ад камля, усё далей... З самых ніжніх — капеж, як са страхі. Кроплі збіраюцца на кончыках іголак буйных, празрыста-бліскучыя — і зрываюцца ўніз: блісь, блісь, блісь...

А што там каля пенчука, у гушчары? Шэрае, круглае... Мо вожык затаі дых ці заяц вырашыў перачакаць дождж? Прадзіраюся туды... Кожная ялінка, кожны куст стараюцца сыпануць на твар, на рукі, за каўнер жменю халодных кропель: «А-та-та... А-та-та...»

Не вожык гэта, а грыб! Грыб-«баран», «шчасце грыбніка». Мо кіло вагою, памерам — з валебольны мяч. Разглядваю гэта дзіва: грыб падобны крыху на суквецце калярвай капусты і крыху на зростак дзесятка-другога смаржкоў. Толькі не карычневыя яны, а бледна-шэрыя, наздраватыя, некаторыя складчкі вадзяніста прасвечваюцца...

Рэдкі грыб нашых лясоў. Мала хто асмеліцца браць яго. Хутэй за ўсё падкалупне, пашаткуе, паб'е... Спыніцеся, што вы робіце?! Такі смачны, такі чысты грыб, з вы ў глум яго!.. Па смаку ён нагадвае смажаныя мазгі.

Або сустрэне нязнайка грыб-парасон, «пярэсты парасон». «У-у, які мухаморына вымахаў!» — і трах кійком. Стой, грыбнік, хоць палюбыся... Які высокі, якая стройная, тонкая, з белым каўнерыкам ножка! Капляюш-парасон велічынёй у дзве далоні, шэраватая, пакрытая сям-там плямкамі бурой лускі, — нібы гонта-дранка пападсыхала, задралася на страсе.

Бары гэты грыб, не бойся. Ён такі ж рэдкі, як і «баран», а па смаку — нібы парасяцінка...

А як крыўдна бывае за якога грыбніка-пачаткоўца, калі ён душыць нагамі цэлыя россыпы грыбоў-дажджавікоў — тых самых грыбоў, што некалі ператварацца ў дымныя «порхаўкі». А гэтыя ж грыбы — связкі шампіньёнаў, па смаку нават больш далікатныя за іх...

Дождж не спыняецца. Вылажу з-пад яліны, іду дахаты. Кірунак знаходжу па мурашніках — іх насыпаюць мурашкі заўсёды з паўднёвага боку дрэў. Па мому, які расце на камлях з паўночнага боку.

Заблудзіцца ў лесе цяжка.

РЭХА ЛЕТА

Некалькі дзён было сонечных, цёплых, ласкавых. Нібы лета, адыходзячы, паслала апошняе прывітанне. «Бабіна лета»...

Ідзеш па іржэўніку насупраць сонца як па затканай срэбрам сцэжцы. — столькі начаплялася павуціны. А павуцінне ўсё ляціць і ляціць, адкуль толькі і бярацца. Зірнеш угору і спачатку бачыш самыя тоўстыя павуціны, звіттыя ў мноства столак «канаты». А прыплюшчыш вочы, прыгледзішся — колькі яго ў небі! Нават высока-высока ёсць, дзе і вока не можа смеціць, дзе ляцяць кліночкам гусі. «Вяслююць» гусі старанна крыламі, кідаюць зверху развіталыя сумныя крыкі. Шкада ім пакідаць родны край, хоць і часова. А за крылы ў іх, мабыць, пачаплялася павуцінне і ніяк не хоча адчэпвацца: трымціць, пераліваецца, як мроіва, як успаміны пра па-

кінутае. А, можа, і яшчэ вышэй ёсць павуціна, там, дзе пракладае ў ясным небе серабрысты свой след самалёт?

А павуціна ўсё ляціць... Чапляецца за кусты і дрэвы, за цябе самога, цягнецца за спінаю доўгімі ніткамі. Гляджу на рукаў, за яго зачэпілася павуціна з тоўстым каўтлячком на канцы. Маленькі, меншы за прасяное зярнятка павучок саскочыў з яе на рукаў, азіраецца па баках — куды ж гэта яго занесла? Потым зноў кідаецца да павуціны, пачынае збіраць у маток, нібы стропы свайго парашута.

Узыходжу на ўтравянелую дарогу, што ідзе паўз хваёвы ўзлесак-маладняк, узбіраецца на пагоркі, спускаецца ў лагчыны. Патыхнула ад лесу цёплым смалым духам. Узыходжу і заміраю — уся дарога ўкрыта грыбамі. Маслякі! І ў калінах нават, на конскай сцэжцы-ступе. Мусіць, па дарозе колькі дзён не ездзілі, і ў траве між калінаў, і на ўзбочынах — забягаюць з аднаго боку пад ёлачкі, з другога — на поле, у іржэўнік. Групкамі сядзяць грыбы, шапачкі цёмна-карычневыя, спадыспаду зацягнутыя бялюткае плёнкі. Ножкі тоўстыя, амаль як у баравікоў...

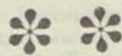
Не, хадзіць сёння па лесе не дзядзецца — хоць касою касі. Згінаюся, рэжу, рэжу... Спіна баліць, цямнее ў вачах... Присядаю на кукішкі, зноў рэжу... Апускаюся на калені — на калені перад грыбамі: «Злітуйцеся! Пашкадуйце!» Урэшце саджуся на мураўку, азіраюся направа-налева. Працерабіў якіх метраў дваццаць, з кошык поўны з копам. Грыбоў жа быццам і не паменела.

Думаю — у што яшчэ браць? Успамінаю расказы грыбнікоў, як здымалі яны кашулі, натрапіўшы на нерушы, завязвалі рукавамі каўняры — рабілі мяшкі на грыбы. Звычайна такім байкам не вераць, як не вераць і рыбакам, што разводзяць рукі ў бакі, — во-о-о такі шчупак сарваўся! А чаму б і не верыць? Памятаю, як у дзяцінстве ехалі раз з горада на калёсах, у палукашку. Звярнулі ў малэды рэдкі хвойнік. І вымушаны былі выграбаць з палукашка сена і збіраць маслякі. Ледзь не поўны палукашак адных шапачак!

Або такі выпадак. Выбраліся мы аднойчы, некалькі грыбнікоў-гараджан, з лесу на шашу. Чакаем аўтобус ці спадарожную машыну, каб ехаць у горад. Хвалімся: у аднаго — пяцьдзесят баравікоў, у другога — семдзесят. Заходзім на двор да дарожнага майстра, убачылі там калодзеж. Ля калодзежа стаяць цэбры і ночвы з маладой бульбай, залітай вадою. Падышлі і анямелі, забылі пра ваду: не бульба была замочаная, з баравікі. Маладзенькія, круглыя, крэпенькія... Не сотні іх было там, а мо тысячы! «Раскажаш каму — не павярыць...» — уздыхалі мы.

...Знаходжу выхад: высыпаю грыбы ў кучу. Нарэзваю яшчэ адзін кош маслякоў, потым яшчэ. Саджуся каля гары грыбоў і пачынаю лупіць, чысціць. Карычнева-шызая скурка, ліпкая, у травінках і смеці, здзіраецца начыста. Аскрэбваю ножкі ад рэштак плёнкі. Укладваю грыбкі ў кош шчыльна — цвёрдзенькія, жоўта-белыя, нібы перарэзаныя пэпалам лупленыя яйкі.

Прыйду дадому з гатовымі — застаецца толькі замарынаваць.

Уладзімір КАРАТКЕВІЧ.

ЛІСЦЕ

Восень прайшла пералескамі,

Па няголеным ржышчы ніў,

Чырвонымі арабескамі

Лісце лес ураніў.

Глянь на зямлю залатую,

Пяшчотную, сумную, чыстую,

Нехта па ёй вандруе,

У паветра ўзнямаючы лісце,

Струменьчыкам тонкім

лісце.

Медзь на азёрах спывае,

Сум у небе імглістым...

Як песня, з галін злятае

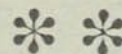
Лісце, лісце,

Залацістае лісце,

Сто лісцяў,

Дзесяць лісцяў,

Ліст.

У ПРЫРОДАЛЮБАЎ БАВАЎНЯНА-ПАПЯРОВАГА

П. ВІЛІТКЕВІЧ,
загадчык аддзела аргмасавай работы РС БТАП.

Пярвічная арганізацыя Беларускага таварыства аховы прыроды Баранавіцкага імя Ленінскага камсамола Беларусі баваўняна-папяровага камбіната — адна з буйнейшых арганізацый БТАП. Яна налічвае 6.050 членаў, што складае 70 працэнтаў ад ліку рабочых і служачых камбіната. 3.356 членаў — камсамольцы.

Ва ўсіх аддзелах і на вытворчых участках камбіната створаны і актыўна дзейнічаюць шэсць цэлавых арганізацый. Самая буйная сярод іх — арганізацыя ткацкага цэха, якая налічвае 1.515 членаў. Старшыня бюро гэтай арганізацыі — Веньямін Андрэвіч Разанаў.

Кіраўніцтва работай пярвічнай арганізацыі камбіната ажыццяўляе савет аховы прыроды, створаны ў 1973 годзе. У склад савета выбрана сем чалавек з ліку актывістаў таварыства. Старшыня — намеснік начальніка аховы камбіната Іван Дзмітрыевіч Сарокін.

У аддзелах і на вытворчых участках камбіната штомесяц чытаюцца лекцыі на прыродаахоўную тэматыку (за 4 месяцы гэтага года было прачытана 62 лекцыі). Сярод лектараў — супрацоўнікі навукова-даследчых інстытутаў і вышэйшых навучальных устаноў Масквы, Мінска, Брэста, Гродна, а таксама настаўнікі, урачы, спецыялісты сельскай і лясной гаспадаркі горада Баранавічы.

Пры савете створана група лектараў у складзе 22 чалавек. На працягу першага квартала было праведзена 188 гутарак. Другі год на камбінате працуе філіял народнага ўніверсітэта аховы прыроды, у якім займаецца 208 чалавек.

Штомесяц на кожным вытворчым участку камбіната дэманструюцца кінафільмы аб прыродзе і яе ахове. У гэтым годзе былі паказаны фільмы «Белавежская пушча», «Сцежкамі бескарыслівай любові» і іншыя.

Пры савете аховы прыроды прадпрыемства працуе студыя аматарскіх фільмаў, якой кіруе Сазанкоў. Студыяй створаны два фільмы — «Вясёлка над прахадной» і «Акно ў прыроду», у якіх паказана прыродаахоўная работа працаўнікоў камбіната. Гэтыя фільмы ў 1972 і 1973 гадах на рэспубліканскіх аглядах аматарскіх фільмаў атрымалі першыя прэміі.

Шматтыражная газета «Тэкстыльшчык» на сваіх старонках рэгулярна змяшчае матэрыялы пад рубрыкай «Мы і прырода».

Па радыётрансляцыйнай сетцы камбіната часта можна пачуць перадачы аб прыродзе.

Савет надае вялікае значэнне нагляднай агітацыі па ахове прыроды. У цэхах і на вытворчых участках аформлена пяць стэндаў, на якіх размешчаны плакаты, фатаграфіі, заклікі, сацыялістычныя абавязачальствы і іншыя матэрыялы, якія адлюстроўваюць стан і меры па ўзмацненню прыродаахоўнай работы. У цэхах і дзіцячых садах камбіната — шэсць куткоў жывой прыроды.

Актыўнымі ўдзельнікамі ўсіх мерапрыемстваў па ахове прыроды з'яўляюцца перадавыя рабочыя і служачыя камбіната — ткачы І. Дзёміна, прадзілшчыца Н. Кандакова, слесар-трубаправодчык В. Трубка, кантралёр паўфабрыкатаў апрацоўчай вытворчасці Марыя Пілінога, садоўнік Марыя Галуза і іншыя.

Секцыя азелянення і кветаводства пры савете камбіната кіруе работай па азеляненню тэрыторыі прадпрыемства і пасёлка, дзе жывуць рабочыя і служачыя. У 1973 годзе было пасаджана 880 джарэтыўных і пладовых дрэў, 55 тысяч кустоў, абсаджаны вуліцы, агульнай працягласцю два кіламетры, зроблена мноства газонаў (3,5 тысячы квадратных метраў).

Плошча зялёных насаджэнняў на тэрыторыі прадпрыемства і пасёлка камбіната складае 30 га, на ёй расце 10,5 тысячы дрэў і 540 тысяч кустоў. На газонах, якія займаюць 23 га, штогод высаджваецца да 180 тысяч каліваў кветак. Для паліўкі дрэў і кветак устаноўлена больш як тысяча фарсунак.

У маі гэтага года прэзідыум рэспубліканскага савета заслухаў і абмеркаваў даклад старшыні савета аховы Баранавіцкага імя Ленінскага камсамола Беларусі баваўняна-папяровага камбіната І. Сарокіна аб рабоце савета. Прэзідыум РС адобрыў станоўчы вопыт работы савета камбіната і прыняў неабходныя меры для распаўсюджвання яго сярод пярвічных арганізацый БТАП.

САДАВОДУ
АГАРОДНІКУ
КВЕТАВОДУ

НАШ
КАЛЯНДАР

ВЕРАСЕНЬ

У САДЗЕ

Пасля збору ўраджаю ў пладовым садзе прыбіраюць падпоры. У дажджлівыя дні кара на старых дрэвах мякчэе. Яе лёгка саскрэбці металічнымі шчыткамі ці спецыяльнымі скрабкамі. Здымаюць лоўчыя паясы і спальваюць.

Праз тыдзень-два, калі пасаджаны маладыя клубніцы, прывяраюць, ці не заглыблены яны. Выполваюць пустазелле.

Рыхтуюць ямы для пасадкі маладых дрэў. Садзіць іх можна ў канцы месяца.

У малін каля самай зямлі выразаюць тыя сцяблы, якія пладаносілі ў гэтым годзе. У кустах парэчак, агрэсту выразаюць усе паламаныя і засохлыя галінкі. Запушчаныя кусты прарэджваюць, выдаляючы слабыя і размешчаныя ў сярэдзіне куста галіны.

У АГАРОДЗЕ

Своечасова трэба ўбраць ураджай усіх культур. Нестандартную гародніну лепш сушыць, а дабрэякасную — закансерваваць.

Неабходна сачыць за надвор'ем. У выпадку замарозкаў трэба зняць усе памідоры і агуркі. У канцы месяца можна ўбіраць буракі, моркву.

Усе раслінныя пашкоджаныя рэшткі трэба прыбраць з участка і спаліць ці заліць гашанай вапнаю і закапаць.

У КВЕТНІКУ

Дзеляць і высаджваюць піёны, флэксы і іншыя кветкі. У сярэдзіне месяца высаджваюць цюльпаны. Збіраюць насенне кветак. Пасля першых замарозкаў выкопваюць вяргіны.

КАСТРЫЧНІК

У САДЗЕ

Заканчваюць збор пладоў зімніх гатункаў. Пашкоджаныя плады перапрацоўваюць, а здаровыя кладуць на захоўванне. Садзіць і перасаджваюць дрэвы.

Перад тым як перакапаць на зіму сад, уносяць арганічныя і мінеральныя ўгнаенні. Ускіпаюць глебу не разраўноўваюць граблямі. Калі сад знаходзіцца не на вільготнай глебе, пажадана яго добра паліць. Гэта трэба абавязкова зрабіць пасля засушлівага лета і восені, а таксама пасля багатага ўраджаю.

У АГАРОДЗЕ

Убіраюцца ўсе караняплоды.

Шматгадовыя расліны падкармливаюць. Калі сабраны ўся гародніна, з участка выдаляецца націна.

У залежнасці ад таго, дзе ў наступным годзе будуць размешчаны культуры, уносяцца ўгнаенні. Перакопка будзе спрыяць гібелі шмат якіх шкоднікаў і затрыманню вільгаці ў глебе.

На зіму можна сеяць моркву, кроп, садзіць часнок. Садзіць і сеяць трэба позняй восенню, калі тэмпература будзе 2—3°. Можна пасеяць насенне і на крыху замерзлую зямлю, але яго трэба прысыпаць непрамерзлай глебаю. Норму насення трэба павялічваць у паўтара раза ў параўнанні з вясенняй сяюбою.

Калі позняй восенню надараюцца цёплыя дні, то сховішчы, дзе знаходзіцца гародніна і фрукты, лепш на дзень закрыць, а нанач адкрыць.

У КВЕТНІКУ

На пачатку месяца заканчваюць пасадку цюльпанаў і іншых цыбульных кветак, перасадку і пасадку шматгадовых кветак. Выкопваюць клубні гладыёлусаў да сярэдзіны месяца, ачышчаюць, прасушваюць і кладуць на захоўванне. Падрыхтоўваюць ружы да зімоўкі. Падрэзаюць сцяблы шматгадовых кветак, рыхляць глебу, уносяць ўгнаенні, выдаляюць сцяблы аднагадовых кветак і перакопваюць участкі.

Рыхтуюць глебу для ранневясенніх кветак.

ШУМЕЦЬ ЛЯСАМ НА ШКЛОЎШЧЫНЕ

Да вайны лясы на Шклоўшчыне займалі значныя плошчы. Фашысцкія захопнікі зрабілі сваю справу: парадзелі карабельныя гаі, з'явіліся пусты. Шмат лесу пайшло і на адбудову спаленых і разбураных населеных пунктаў, на шматлікія гаспадарчыя патрэбы.

Цяпер лясныя плошчы ў Шклоўскім раёне стабілізаваліся і займаюць дваццаць сем тысяч гектараў.

Залаты фонд лясных гаспадарак — людзі. Менавіта ад іх працы і стараннасці залежыць лёс «зялёнага» сям'я.

Звыш трыццаці гадоў працуе ў Заходнім лясніцтве ўдзельнік Вялікай Айчыннай вайны камуніст Усцін Пруднікаў. Яго абход — чысты і дагледжаны. Ададана працуе і ўчастковы тэхнік Іван Васьюкоўскі.

Можа ганарыцца сваімі кадрамі Шклоўскае лясніцтва. Чвэрць стагоддзя стаіць на варце лесу ляснік Іван Пазборцаў.

Ці ўзяць Тройцкую дачу. Крочыш глухімі сцяжынкамі, мінаеш квартал за кварталам і ўсюды бачыш парадак. Стромкія сосны, кашлатыя елкі, каржакаватыя дубы... Гэты лясны масіў лічыцца абходам узорнай якасці. Беражэ і песьціць яго ляснік Іван Палхоўскі. Трыццаць тры гады жыцця аддаў ён лясной справе. На пачатку працаваў рабочым, займаўся пасадкамі, праводзіў санітарныя высечкі, прарэджваў участкі, зведваў усё да драбніц. Чалавек з такім вопытам не можа працаваць абы-як. Палхоўскаму прысвоена званне ўдарніка камуністычнай працы.

Хведар Блізняк працуе ўчастковым тэхнікам Бярозаўскай дачы. Разам з лясніком Мікалаем Жалязоўскім ён на дзесяці гектарах правёў рэканструкцыю шэрай вольхі. На прасеках былі вырашчаны маладыя дубкі. У барацьбе за прастору яны набіралі сілу і неўзабаве сталі «ўладарамі» ўчастка. Вольха загінула, а на яе месцы ўзняўся дубовы гай.

Дбайна працуюць і ляснікі Мікалай Аўсееў, Аркадзь Дзем'яшкewіч, Уладзімір Волкаў. Яны падтрымліваюць цесную сувязь з кіраўнікамі сельскіх гаспадарак. Гэта дае плён. У калгасе імя Леніна аблесена 40 гектараў, у калгасе імя Жданова — 60. Шклоўскае, Заходскае і Фашчэўскае лясніцтвы засадзілі лесам сто гектараў яроў.

Землі нашага раёна моцна парэзаны і разбураны ярамі. Эрозія глебы ў асобных месцах набыла непажаданыя памеры. Аблясенне прыяравых плошчаў вяртавала б сотні гектараў урадлівай зямлі.

Вялікую дапамогу ў справе аховы лесу могуць і павінны аказваць школьнікі. Станоўчыя прыклады ў раёне ёсць. Ужо некалькі гадоў дзейнічае школьнае лясніцтва ў Чарнаруцкай васьмігадовай школе. Юныя аматары лесу абслугоўваюць тры участкі плошчай 361 га. Яны сабралі некалькі цэнтнераў шышак,

пасадзілі 8 га лесу. «Зялёныя» патрулі берагуць лес ад пажараў і недазволенах высечак, дапамагаюць дарослым множыць лясное багацце.

І. КУЛІКОУ.

ДВОР— ЖЫВЫ КУТОК

Дом і агарод невялікім квадратам уразуюцца ў сасновы лес. Аднак не гэта прыцягвае ўвагу да сядзібы Кірандзясавых — Міхаіла Адамавіча і Тамары Мацвееўны — дзяжурных электрыкаў падстанцыі, што на тэрыторыі Любанскага сельсавета. Яны — заўзятыя аматары прыроды. Двор іх — жывы куток.

Перш-наперш вам абавязкова пакажуць самца нутрыі Мішку. Вялікі — больш за восем кілаграмаў. Выгляд грозны. Нават гаспадароў сваіх не заўсёды прызнае. Самкі — больш лагодныя. Маладняк — той наогул цікавы. А разводца Кірандзясавы самых разнастайных нутрый. Тут — і белатальянскія, і чорнаканадскія, і залацістыя, і звычайныя, і перламутравыя.

Жывуць нутрыі ў невялікіх жалезных клетках: драўляныя — прагрызаюць. У меню ўваходзяць бульба, морква, трава, голле вярбы.

Разводзіць нутрыі Кірандзясавы пачалі нядаўна. Яны паставілі перад сабой задачу вывесці такую пароду, якая б і футрам славілася, і была прыстасавана да хатніх умоў.

В. ЛОУГАЧ.

Акцябрскі раён.

СВОЕЧАСОВАЯ ДАПАМОГА

Гэта было летась. Прышла чарга павесіць кароў і інспектару па ахове прыроды Івану Пятровічу Дараховічу (вёска Вайнілавічы Мастоўскага раёна). Папрасіўшы напарніка паглядзець за статкам, ён пайшоў уздоўж канаў, якія засталіся на месцы торфараспрацовак, зарослых хмызамі і іншай балотнай расліннасцю. Канавы былі глеістыя, перапоўненыя вадой. Нечакана, прама перад сабой, Дараховіч убачыў вялікага лася, які спрабаваў выскачыць з канаваў, чапляючыся прырэзанымі нагамі за бераг. Іван Пятровіч падышоў бліжэй. Лось, відаць, хацеў пе-

райсці канаву, але заграў у глеі і выбрацца сам не мог. Яму пагражала гібель. Што рабіць? І Дараховіч зразумеў, што ён адзін дапамагчы ласю нічым не зможа, і вырашыў паслаць свайго напарніка ў вёску за людзьмі.

Неўзабаве, захапіўшы вяроўкі, з вёскі прыбеглі калгаснікі Д. Заноза, М. Боцька, Л. Андала, С. Заміроўскі. Дапамога была своечасова.

П. ВАЙЦЯХОУСКІ,
адказны сакратар Мастоўскага
райсавета БТАП.

ПЕРСПЕКТЫЎНЫЯ ГАТУНКІ ВІНАГРАДУ

За апошнія гады былі праведзены даследаванні вінаграду, які паспяхова вырошчваецца ў Мінскай вобласці. Лепшымі з'явіліся: Мінскі 8-32, Мінскі 8-24, Касманаўт Т-4. Вінаграднік закладзены на супясчанай глебе.

Ураджайнасць адпаведна роўна: Мінскі 8-32 да 6 кілаграмаў, Мінскі 8-24 да 2 кілаграмаў, Касманаўт Т-4 да 2 кілаграмаў з куста. Яшчэ не ўсе ведаюць, што ягады вінаграду валодаюць лекавымі якасцямі: у іх саставе ёсць рэчывы, па свайму ўздзеянню падобныя на вітамін Р, які вельмі неабходны пры сардэчна-мышачных і гіпертанічных захворваннях, таму што вітамін Р павялічвае пранікальнасць крывяносных капіляраў. Гэтыя злучэнні названы поліфеноламі, яны валодаюць Р-вітаміннай актыўнасцю (Р-актыўныя). Поліфенольныя злучэнні абясшоджваюць радыеактыўныя элементы, якія трапляюць у арганізм чалавека з навакольнага асяроддзя. Р-актыўныя рэчывы вызначаюць таксама водарныя і смакавыя якасці гатовай прадукцыі, атрыманай з ягад вінаграду.

Можна з упэўненасцю сказаць, што вызначаныя намі гатункі па ўсіх сваіх паказчыках прыдатныя для нашай рэспублікі.

Ф. БАРДЗІНАУ,
студэнт Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта.

В. ГАВАРУХІН,
садавод-аматар.

Новы гатунак. Зыходны матэрыял атрыманы ад Д. Пінкуса (Хойнікі), палешаны і выпрабаваны І. Шаўчуком і супрацоўнікамі БелНДІПБ.

У апошні час як у СССР, так і за мяжой пачалося інтэнсіўнае вывучэнне ваўкоў. З'явілася неабходнасць ацаніць іх ролю як драпежнікаў і ў нашай рэспубліцы.

Адны аўтары заклікаюць да поўнага іх знішчэння, другія выказваюцца за поўную ахову, трэція — за рэгуляванне колькасці гэтага драпежніка. Адным словам, выказванняў дастаткова. Што ж з'яўляецца прычынай такіх супярэчлівых меркаванняў? Асноўная прычына адна: доўгі час на ваўка глядзелі толькі як на ворага, не жадаючы разабрацца ў тым, якое месца займае ў прыродзе воўк як драпежнік. Аднабаковы падыход да яго тлумачыцца тым, што ён — канкурэнт чалавека ў спажыванні прамысловых жывёл, а ў многіх месцах — шкоднік жывёлагадоўлі. Але калі добра разабрацца, то стане зразумела, што ў гэтым вінаваты не толькі адзін воўк.

Усё пачалося з таго, што чалавек пачаў асвойваць, «пакараць» прыроду. Чалавек часта ўмешваўся ва ўнутраныя сувязі, не маючы поўнага ўяўлення пра шматграннасць, складанасць усіх узасувязей, і, зусім натуральна, парушаючы тую раўнавагу, якая склалася гістарычна. Настаў час, калі мы павінны шукаць тыя аптымальныя ўмовы, пры якіх і ваўкі будуць сытыя і авечкі цэлыя.

Некалькі слоў пра значэнне ваўка ў прыродзе. На паўвостраве Таймыр, пачынаючы з 1960 года, праводзіцца паляванне на ваўкоў пры дапамозе авіяцыі. Вось што піша з гэтай нагоды Л. Мічурін: «...інтэнсіўнае знішчэнне драпежнікаў прывяло да рэзкага скарачэння іх колькасці...» Гэта адбылося перш за ўсё на папуляцыі дзікіх паўночных аленяў. «...Пасля 1963 года колькасць хворых асобін узрасла ад 3 да 31%. І загінула сорак аленяў, дакладней, было толькі зной-

дзена сорак мёртвых жывёлін, а загінула, можа, і больш. Л. Мічурін адзначае, што такая масавая гібель аленяў назіралася ўпершыню за 20 гадоў («Уплыў ваўкоў на папуляцыю дзікіх паўночных аленяў на поўначы Сярэдняй Сібіры»).

Такім чынам, рэзкае зніжэнне колькасці драпежніка, які рэгулюе стан папуляцыі, можа прывесці да ўзнікнення эпізаоды.

Апроч гэтага, ёсць яшчэ адна, не менш значная прычына адмоўных адносін да ваўка — хатнія жывёлы. Трэба сказаць,

най мясцовасці не нападлі на хатніх жывёл. Паблізу кардонаў і сёл без усякага нагляду пасвіліся авечкі, козы, цяляты, якія часам начавалі ў лесе. Тут жа рэгулярна хадзілі і ваўкі. На пашы, поблізу кардона Бярэжына, увесну бачылі ваўка побач з каровай, якая там пасвілася, і ён яе не крануў. І толькі нядаўна было зарэгістравана некалькі выпадкаў нападу ваўкоў на коз непдалёк ад кардонаў. Па ўсёй верагоднасці, ваўкі цалкам задавальняюць свае патрэбы за кошт дзікіх капытных...»

ВЫВУЧАЮЦА ВАЎКІ

што воўк робіць вялікую шкоду, рэжучы сельскагаспадарчых жывёл.

У сувязі з гэтым у месцах з развітай жывёлагадоўляй колькасць ваўкоў павінна строга рэгулявацца. Ёсць нейкая доля і нашай віны ў тым, што ваўкі нападаюць на хатніх жывёл. Пры высокай культуры вядзення паляўнічай гаспадаркі, пры рацыянальным выкарыстанні паляўнічай промыславай фауны воўк цалкам можа задаволіць сваю патрэбу і ў лесе, не робячы пры гэтым значнай шкоды. Напад ваўкоў на хатніх жывёл можа з'яўляцца індэкатарам стану дзікай фауны. І гэтаму ёсць пацвярджэнне (Рабаў, «Бюлетэнь МТВП», № 3 за 1973 г.).

«За гады свайго існавання на Хапры ваўкі ні разу ў запаведніку і ў наваколь-

На жаль, мы дагэтуль не маем поўнага ўяўлення пра ваўка як драпежніка. І таму, пачынаючы з 1974 года, на ўсёй тэрыторыі СССР пачалося плановае вывучэнне гэтага драпежніка. І тут цяжка абыйсціся без дапамогі паляўнічых, натуралістаў і аматараў прыроды.

Кожная інфармацыя пра ваўкоў, на першы погляд нязначная, можа быць карысная. Нас цікавіць усё. Для таго, каб звесткі мелі навуковую каштоўнасць, паведамленні павінны быць вельмі падрабязныя.

Наш адрас: 220072, Мінск, вул. Акадэмічная, 27. Адрас заапарыі АН БССР.

Ул. ПАЧКАЕЎ,
біёлаг.

НА ТВАЮ КНІЖНУЮ ПАЛІЦУ, ПРЫРОДАЛЮБ

ЗАЦІКАВІЦА КОЖНЫ

Кнігі па геаграфіі кандыдата геаграфічных навук Дзмітрыя Міхайлавіча Каруліна, вучонага БДУ імя У. І. Леніна, ведаюць не толькі ў Беларусі, але і далёка за межамі рэспублікі. Яго працамі карыстаюцца студэнты і школьнікі, вучоныя і аматары прыроды Масквы, Ленінграда, Кіева, Ташкента і іншых гарадоў краіны.

Нядаўна выдавецтва «Народная асвета» выпусціла чарговую працу Д. М. Каруліна «Геаграфія ў школе». Ужо сама назва гаворыць, што кніга разлічана на вучняў. Аднак (і гэта, бадай, вельмі важна) яе з задавальненнем чытаюць людзі розных узростаў. Вучоны паслядоўна вядзе чытача з веку ў век, з эпохі ў эпоху, і перад намі ўзнікаюць яскравыя малюнкi мінулага.

Кожная старонка кнігі — гэта імкненне раскрыць не толькі сацыяльна-навуковую ці нават філасофскую праблему пошуку, здабычы карысных выкапняў, гэта паказ зямлі ў далёкія дакембрыйскія часы, калі планета была населена флорай і фаунай трох даладавіковых перыядаў.

Чытаючы кнігу, мы ўяўляем як разгульваюць трыццаціметровыя мастадоны, дыназаўры, рыбаешчары, растуць вечназялёныя дрэвы — хвасчы, папараці, секвой, астанкі якіх людзі знаходзяць і па сённяшні дзень.

Разам з аўтарам вы кладзеце на далонь кавалачак звычайнага мелу. Колькі ў свой час жывых істот спрасавалі ў ім тысячагоддзі! Таму сёння мел — той матэрыял, які акумуляваў самыя разнастайныя праявы жывога свету, свету, які раскрываецца для нас цяпер з такой цікавасцю і захапленнем.

Амаль трэць кнігі аўтар прысвячае карысным выкапням, якія залягаюць у нетрах нашай рэспублікі. У дарэвалюцыйны час у Беларусі капалі толькі торф. І то не ўсюды. Цяпер здабываецца каменная і калійная соль, нафта, газ, даламіты, фасфарыты, глаўканіты, цэментная сыравіна, пясок для вырабу шкла, будаўнічыя і вогнетрывалыя гліны і многае іншае.

Шмат месца ў працы адводзіцца Палескай нізіне, яе багаццям. Умела і захапляюча аўтар расказвае пра эры і эпохі ў гісторыі Зямлі, пра тое, што адбывалася ў далёкія часы, якія вадзіліся звары, як выглядаў раслінны свет і г. д.

Прачытаўшы гэтую кнігу, хочацца больш уважліва глядаць за прыродаю, вывучаць, раскрываць усё новае і новае яе таямніцы.

Т. КУЗЬМІНА,
кандыдат геаграфічных навук.

ГРИБЫ

У НАШЫМ

ДЕСЕ

ны, прадметы хатняга ўжытку, прадукты харчавання. Гэта грыбы, якія маюць простую будову. Але ёсць грыбы, пладовае цела якіх мае шапку і ножку. Яны адносяцца да шапкавых. Ва ўсім свеце іх налічваецца каля 7000 відаў. У межах СССР — да 3000 відаў шапкавых грыбоў. Але з гэтай колькасці да ядомых можна аднесці прыкладна палавіну.

Вывучэнне ядомых грыбоў пачалося даўно. Ужо ў IV стагоддзі да н. э. грэчаскі вучоны Тэафраст, вучань Арыстоцеля, у сваіх працах успамінаў пра такія грыбы, як шампінёны, труфелі, смаржкі.

Праз пяць стагоддзяў, у I веку нашай эры, славы рымскі вучоны-натураліст Пліній Старшы адносіў да грыбоў нават і губы, што з'яўляюцца на ствалах дрэў і пнях. Пліній Першы паспрабаваў падзяліць шапкавыя грыбы на ядомыя і ядавітыя.

У той час рымляне ўжо добра разбіраліся і ў гаспадарчых якасцях грыбоў, ведалі і пра ядавітыя грыбы. Яны ўмела карысталіся імі ў тых выпадках, калі трэба было без шуму пазбавіцца ад непажаданага дзяржаўнага дзеяча ці палітычнага праціўніка. Яму падавалі страву, прыгатаваную з прымессю ядавітых грыбоў. З'еўшы, чалавек паміраў. Гісторыкі мяркуюць, што менавіта так быў атручаны жонкай Агрыпінай (маці імператара Нерона) рымскі імператар Клаўдзіў, вялікі аматар грыбных страў.

Першыя пісьмовыя звесткі пра ядомыя шапкавыя грыбы на Русі з'явіліся ў XIV—XV стагоддзях.

Пэўнае значэнне мела прыняцце хрысціянства. У посныя дні грыбы набывалі асабліваю каштоўнасць.

М. І. Кастамараў у кнізе «Нарыс хатняга жыцця і нораваў велікарускага народа ў XVI—XVII стагоддзях» пісаў: «У тыя посныя дні, калі лічылася грахом ужываць рыбу, ежа рускіх складалася з раслінных рэчываў: елі каравай з гры-

бамі і просам, рознага роду грыбы вараныя і смажаныя (маслякі, грузды, смаржкі, рыжыкі)».

У цяперашні час ядомыя шапкавыя грыбы вельмі цэняцца насельніцтвам за свае харчовыя і смакавыя якасці. Асаляду і задавальненне прыносяць іх збор.

На сённяшні дзень савецкай навуцы вядома больш як 1300 вялікіх і малых прац аб грыбах, выдадзеных у розныя гады ва ўсіх краінах свету.

Разам з тым трэба адзначыць, што папулярнай літаратуры, якая б знаёміла шырокую публіку з жыццём, будовай і значэннем шапкавых грыбоў ці хаця б толькі ядомых і ядавітых, пакуль што няма. Да таго ж некаторыя выдадзены ў даваенныя гады: «Грыбное царства» М. Наварускага (1919 год), «Паляванне за грыбамі» Лесніка (1930), «За грыбамі» Е. Кульковай (1940).

З пасляваенных выданняў вядомы «Поўны кошак» Н. Надзеждзінай (1947), «Грыбы — сябры і ворагі чалавека» М. Гарленкі і інш. (1956), «Ядомыя і ядавітыя грыбы» М. Галахава (1968), «Нашы грыбы» Г. Сяржанінай (1971) і іншых.

Большасць з пералічаных прац уяўляюць папулярны пераказ вынікаў даследаванняў, астатнія — абагульненне і перавыданне звестак аб грыбах, якія меліся раней.

Варта было б скласці па магчымасці поўны і папулярны дапаможнік па шапкавых грыбах.

Важным з'яўляецца вывучэнне праблемы ўзнаўлення і павелічэння ўраджайнасці грыбоў, асабліва каштоўных відаў, таму што лясная ніва, дзе яны растуць, з кожным годам бяднее, аб чым сведчаць дадзеныя (у тонах) аб нарыхтоўках грыбоў у рэспубліцы (гл. табліцу).

За апошнія пяць гадоў колькасць нарыхтаваных свежых грыбоў у рэспубліцы зменшылася амаль у два разы, а суханых — у 5 разоў.

Апенькі.

Значэнне грыбоў у жыцці чалавека і ва ўсёй гаспадарцы краіны цяжка пераацаніць. Але мы, бадай, іх пакуль недацэньваем. Перш за ўсё гэта тлумачыцца тым, што мы... не ведаем грыбоў. Таму іх вывучэнне мае вялікае навуковае і практычнае значэнне.

У навуковым сэнсе грыбы цікавыя як арганізмы, што адыгрываюць пэўную ролю ў «агульнай эканоміцы прыроды», а ў практычным — як каштоўны прадукт харчавання. Нездарма ж іх называюць раслінным мясам.

Па-другое, вывучэнне грыбоў важна яшчэ і таму, што сярод іх ёсць і ядавітыя, якія выклікаюць цяжкія атручванні, а таксама віды, што ўжываюцца з лекавымі мэтамі.

Грыбы вядомы яшчэ і як мікарызаўтаральнікі, г. зн. жывуць сумесна з каранямі дрэў і актыўна ўплываюць на лясную гаспадарку. І, нарэшце, цікавасць для навукі і практыкі ўяўляюць плесенныя грыбы — пажыральнікі харчовых прадуктаў.

Свет грыбоў вялікі і разнастайны. Вядома каля ста тысяч відаў. Амаль паўсюдна можна знайсці іх сляды. Тонкія ніткі грыбоў пранізваюць розныя раслі-

Шматлікія назіранні сведчаць, што адной з асноўных прычын зніжэння ўраджайнасці з'яўляецца паніжэнне ўзроўню грунтавых вод у некаторых месцах. Цікавы такі факт: амаль з другой палавіны красавіка і ўвесь май мінулага года на ўзгорках вельмі раслі маслякі. Многія з'яўленне восеньскіх грыбоў ранняй вясной лічылі загадкавай з'явай у прыродзе. Між тым, нічога загадкавага тут няма. У сувязі з перасыханнем верхніх пластоў глебы восенню 1972 года грыбніцы маслякоў не далі пладоў. І толькі будучай вясною пры дастатковай вільгаці і цяпле яны далі ўраджай.

Другая прычына зніжэння ўраджайнасці грыбоў, асабліва белых, груздоў і іншых каштоўных відаў — празмерныя высечкі лесу.

У выніку сістэматычных перасечак спелага лесу на тэрыторыі рэспублікі, можна сказаць, няма. Пры высечцы, тралёўцы, раскарчоўцы і ворыве грыбніцы раз-

Лісічні.

Сыравіна	Гады					1973 г. у % да 1969 г.
	1969	1970	1971	1972	1973	
Грыбы свежыя	3439	7564	3314	2519	1984	57,6
Грыбы суханыя	151,3	136,9	47,4	24,8	30,5	20,1

бураюцца канчаткова, а ўзнаўляюцца толькі праз 20—25 гадоў, калі вырастуць новыя дрэвы і сфарміруюцца для кожнага віду адпаведны біялагічны фон. Вопыт некаторых рэспублік паказвае, што падыход да лясной дзялянткі толькі з пункту гледжання лесанарыхтоўшчыка, а не гаспадара, якога цікавяць усе праблемы ў комплексе, не апраўдвае сябе. На некаторых прадпрыемствах Літоўскай ССР прыбыткі ад збору грыбоў, ягад і лекавых раслін у некалькі разоў вышэйшыя, чым ад рэалізацыі драўніны. Так, у Друскінінкайскім лягасе, размешчаным у курортнай зоне, на працягу

аднаго года нарыхтоўвалася грыбоў на 70—75 тысяч рублёў, а драўніны — на 30—31 тысяччу. У паўднёва-ўсходняй частцы Літоўскай ССР, на мяжы з Беларуссю, сярэднегадавы кошт драўнянай прадукцыі складае 12—15 рублёў з гектара, грыбоў — 40—60, лекавых раслін — 360—450 рублёў.

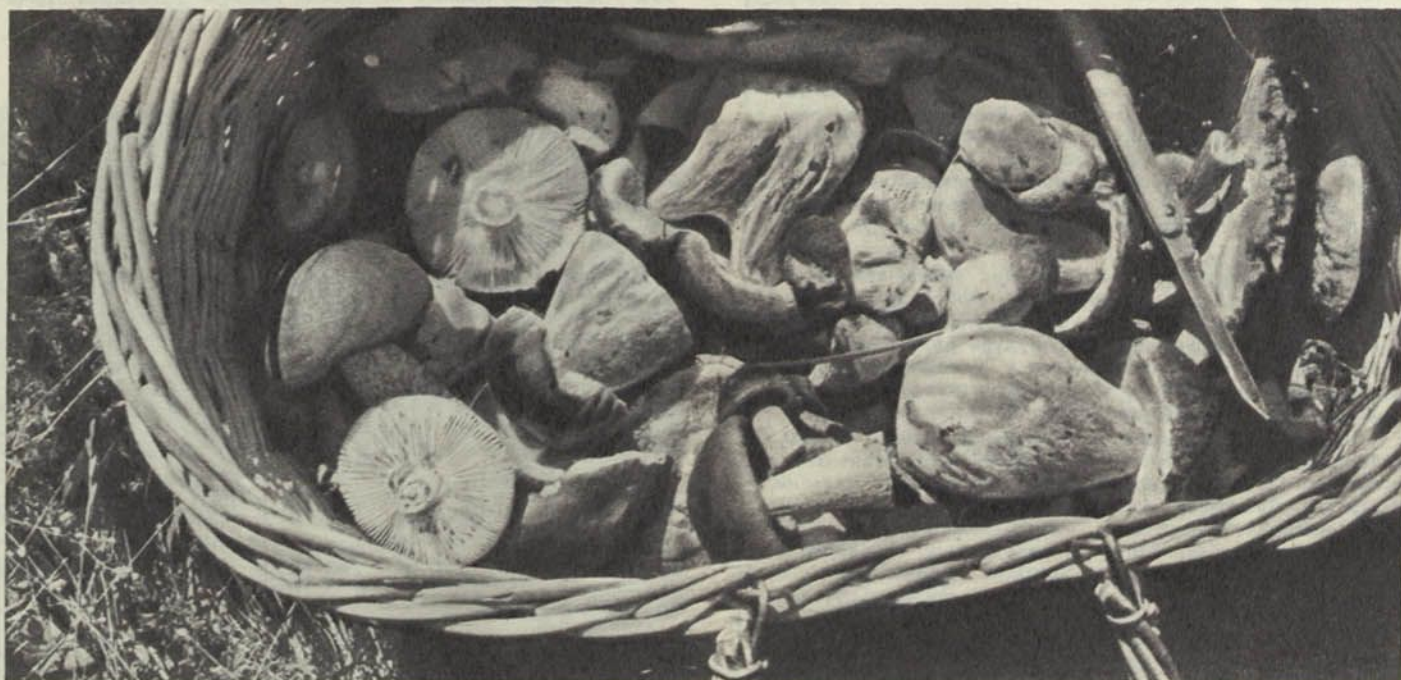
Значную шкоду лясной ніве робіць выпас жывёлы, якая, разбураючы капіталі лясны подсіл, знішчае грыбніцы, што, безумоўна, адбіваецца і на стане лесу. На жаль, кіраўнікі многіх сельскіх і лясных гаспадарак гэтага не разумеюць ці не жадаюць разумець.

Адмоўна дзейнічае на ўзнаўленне грыбных запасаў нізкая культура грыбнікоў-аматараў. Глухіх лясных мясцін практычна не існуе.

Чыста спажывецкі падыход да грыбного палявання робіць такіх «аматараў» раўнадушнымі да ўсяго, што застаецца пасля іх у лесе. У выніку грыбы літаральна выдзіраюцца з зямлі разам з грыбніцай, а тыя, што не патрэбны ці невядомы грыбніку, збіваюцца нагамі.

Каб грыбы заўсёды ўваходзілі ў наша меню, чалавек павінен памнажаць і ўзнаўляць іх, таму што яны — не толькі каштоўны харчовы прадукт, але і дапамагаюць прыродзе ажыццяўляць пастаянны кругазварот рэчываў.

Л. МІХАЛАП,
старшы выкладчык Магілёўскага
тэхналагічнага інстытута.

ПРЫЯЗДЖАЙЦЕ Ў БАБІНАВІЧЫ

На тэрыторыі сямі лясніцтваў Багушэвіцкага, Віцебскага і Аршанскага лясгасаў у 1960 годзе створана Бабінавіцкая прыпісная паляўнічая гаспадарка, якая належыць Віцебскаму аблсавету БТПР. Прамысловыя ўгоддзі займаюць 71 тысяч гектараў, большая частка з іх пакрыта лесам. З хваёвых парод распаўсюджаны сасна і елка, з лісцевых — бяроза, вольха, асіна, ліпа, ясьень. Адметнасць навакольных мясцін — чэрнічныя, бруснічныя і лішайнікавыя бары. Ці трэба гаварыць, што ў іх шмат ягад, асабліва малін і журавін. Ласункаў для цецэркуі, рабчыкаў і глушцоў хапае. Наогул, баравой і балотнай дзічыне знайсці прытулак тут не цяжка. Гэтаму спрыяюць лясы, лугі, берагі рэчак і азёр — выдатныя месцы для гняздовак.

Бабінавіцкая паляўніча-рыбалоўная база размешчана ў прыгожым кутку ля возера Ордышава. Да паслуг наведвальнікаў гасцініца, лодачная станцыя і нават лазня.

Паляўнічым, якія жадаюць сюды прыехаць, відаць, цікава даведацца, што на базе дванаццаць паляўнічых сабак, у тым ліку лайкі.

Гаспадарка разбіта на сем абходаў і абслугоўваецца штатнымі егерамі.

Колькасць дзікіх жывёл за апошнія гады павялічылася вельмі прыкметна.

Акліматызаваліся і размножыліся высакародныя алені, завезеныя з Варонежскага запаведніка. Нядрэнна адчуваюць сябе тут і бабры.

Зразумела, што не ўсё адбываецца само сабой. Да многага трэба прыкладаць рукі. Егерскай службай у гаспадарцы пабудавана каля трохсот саланцоў, паўсотні падкормачных пляцовак і кармушак, зроблены сховішчы і г. д. На 52 гектарах вырошчваюцца бульба, авёс, лубін і іншыя кармавыя культуры.

Перадавікі гаспадаркі — паляўніцтвазнаўцы А. Бруеў, старшы егер Ф. Піталенка, егер А. Кавалёў узнагароджаны бронзавымі медалямі ВДНГ СССР і грашовымі прэміямі.

Прыемна адзначыць і тое, што выпадкі браканьерства надараюцца тут надзвычай рэдка. Створана брыгада грамадскіх інспектараў. На належным узроўні вядзецца масава-тлумачальная работа сярод паляўнічых і насельніцтва.

За апошнія гады паляўніча-рыбалоўную базу наведала больш як дваццаць тысяч чалавек. Сюды прыязджаюць з Кіева, Ленінграда і іншых месц.

Мне самому не раз даводзілася быць у Бабінавічах і прымаць удзел у адстрэле дзікіх капытных і зайцоў. Скажу шчыра: на адсутнасць трафяў, а, галоўнае, задавальненне ад палявання, скардзіцца мы не маглі. Ключ поспеху, як мы ўжо адзначалі, у прадуманай рабоце егераў, іх высокай кваліфікацыі. Той жа Бруеў беспамылкова скажа, дзе і які залагае звер, з толкам расставіць паляўнічых, а даведзецца — навучыць, як трапна страляць.

Бабінавіцкая паляўніча-рыбалоўная база стала сапраўдным цэнтрам прапаганды ідэй аховы прыроды. Памяшканне-гасцініца з густым абсталяваннем, аформлены маляўнічыя стэнды. Кіраўніцтва гаспадаркі рэгулярна праводзіць лекцыі і гутаркі на прыродаахоўныя тэмы. На базе праводзяцца семінары-нарады работнікаў лясной гаспадаркі, рэальных таварыстваў паляўнічых і рыбалоўцаў. Відаць, мэтазгодна праводзіць тут семінары не толькі са штатнымі супрацоўнікамі Віцебскага аблсавета БТПР, але і з паляўніцтвазнаўцамі, кіраўнікамі паляўнічых гаспадарак і егерамі іншых абласцей Беларусі.

Б. САКАЛОУ.

ДЗІЧЫНЫ БОЛЬШАЕ

У раёне каля 10 тысяч гектараў займаюць паляўнічыя ўгоддзі. На гэтай тэрыторыі створана 17 дач, гаспадарамі якіх з'яўляюцца пярвічныя калектывы паляўнічых. Самыя розныя жывёлы водзяцца ў нашых лясах: ласі, дзікі, куніцы, бабры, норкі, выдры, рысі, вавёркі, зайцы-русакі. З баравой дзічыны ёсць глушцы, цецэркуі, рабчыкі, курапаткі. Іх абслугоўваюць чатыры штатныя егеры, якім актыўна дапамагаюць члены таварыства паляўнічых. На ўсіх паляўнічых дачах створаны добрыя ўмовы для палявання.

На рацэ Бярэзіне (Камсамольская паляўнічая гаспадарка) будзеца Дом паляўнічага і рыбалова на 18 чалавек: гасцініца, двор-стаянка для аўтамашын, лядоўня, лазня. У спецыяльнай вальеры будзеца размяшчацца паляўнічы сабакі. На базу завезена 20 лодак. Побач будзе зарыблена возера. На базе ёсць невялікая пасека. За ўсім гэтым прыглядае егер М. І. Сакалоўскі.

Шмат што робіцца па догляду дзікіх жывёл і птушак. Толькі для адных дзікоў летась было нарыхтавана 8 тон бульбы, 5 тон аўса, 18 тон збожжавых адходаў, паўтоны жолуду. Для ласёў, зайцоў і казуль — 2010 пучкоў галінак, насечана 56 кубічных метраў асініку, напалашана 3650 снапоў аўса, 3,5 тоны солі-лізунцу. Праведзены ўлік звяроў і птушак сведчыць, што колькасць іх павялічылася з году ў год на Дзямяхоўскай, Дуброўскай, Камсамольскай, Глыбаўскай і Караваціцкай паляўнічых дачах.

І. САВІЦКІ.

АЛЕНІ НЕ Ў КРЫЎДЗЕ

Больш як пяць гадоў таму назад з Варонежскага запаведніка ў Юр'явіцкую паляўнічую гаспадарку было завезена 32 еўрапейскія алені.

Хутка і добра акліматызаваліся яны ў лагойскіх лясах.

Спецыяльна для іх у Юр'явічах адкрыта «сталовая». Кожную раніцу егер М. Зарэмба напаяе кармушкі бручкай, сенам і лізунцом. Лясныя насельнікі любяць ласавацца пачастункамі чалавека.

В. КЛЕШЧАНКА.

АМАТАРСКАЕ

В. БЯЛЯЕУ,
начальнік Упраўлення рыбнай гаспадаркі пры СМ БССР.

Павучальны вопыт арганізацыі спартыўна-аматарскага рыбалоўства накоплен у шэрагу сацыялістычных краін.

У ГДР, напрыклад, для таго, каб лавіць рыбу, трэба мець спецыяльны дазвол. Дазволаў існуе два. Адзін з іх дае права вудзіць рыбу ў вадаёмах, якія належаць нямецкаму саюзу рыбалоўцаў або дзяржаве. Для таго, каб атрымаць права лавіць рыбу ва ўсіх вадаёмах рэспублікі, рыбалоў павінен плаціць 10 марак на год (3 рублі).

Рыбалоўныя гаспадаркі выдаюць другі від дазволу для лоўлі рыбы, які каштуе 15 марак на год (5 рублёў).

Грошы, атрыманыя за права лавіць рыбу, рыбалоўныя гаспадаркі выдаткоўваюць на аплату работы супрацоўнікаў, закупку рыбалоўнага інвентару, а таксама на развядзенне і набыццё моладзі рыбы. Даволі вялікая частка сродкаў, якая ідзе на ахову вадаёмаў і развядзенне рыбы, паступае ад груп рыбалоўцаў, створаных на прадпрыемствах, у карыстанні якіх ёсць вадаёмы.

Вядома, і ў ГДР не абавязкова быць членам рыбалоўнага саюза, каб мець дазвол вудзіць рыбу. Але трэба заўважыць, што гэта абходзіцца такому рыбалоўца-аматару значна даражэй. Ён можа купіць у рыбалоўнага саюза дазвол на тыдзень, заплаціўшы 3 маркі (1 рубель). Звязана гэта з тым, што ў ГДР

ПАЛЯВАННЕ І СТЭНДАВАЯ СТРАЛЬБА

Вось яна, доўгачаканая субота. Ёй папярэднічалі гарачыя спрэчкі нахонт месца палявання, бедатня ў пошуках гільз, зарадка патронаў... Нарэшце, турботы скончыліся. Паляўнічыя ў зборы. Увільны «газік», пераадолюючы бездараж, шыбуе да патаемных мясцін...

За паляўнічымі ўспамінамі ноч праляцела непрыкметна. Толькі-толькі пачынае днець. У ранішняй цішыні выразна чуваць пошвіст крылаў — то ляцяць першыя качкі. Раптам грывіну стрэл. Гэта — сусед. Зайздрасць бярэ, месца, відаць, ён выбраў удалае. Зноў у паветры мільганула пара качак. Дуплет. Але птушкі зніклі на супроцьлеглым баку ракі. Коціцца рэха стрэлаў: «бах», «бах!» Але птушкі, нібы зачараваныя, знікаюць у праменях сонца. «Можна шроту забыўся насыпаць?», — думае паляўнічы. Прыгадваюцца расказы аб незвычайнай «шчыльнасці» качынага пуху і іншае.

У чым жа справа? Мо і сапраўды птушкі шрот не бярэ ці ружжо б'е кепска? Прычына — у няведанні простых правілаў стральбы па цэлях, якія рухаюцца. Тут трэба браць папраўку на хуткасць палёту шроту, на час руху механізму ружжа і згаранне пороху... У вопытнага спрактыкаванага паляўнічага усё адбываецца аўтаматычна, а ў пачынаючага — пераважае хваляванне. Значыць, вопыт, уменне. На практыцы — стэндавая стральба. Называюць яе яшчэ і спартыўна-паляўнічай.

Стральба вядзецца на спецыяльных стральбшчах (стэндах). Яны маюць круглыя траншэйныя пляцоўкі. Мішэні — бітумныя «галубкі» (талерачкі).

У выхадныя дні на стэндах, як звычайна, ажыўлена. Раз-пораз гучыць каманда «дай!», і з траншэі вылятае талерачка. Пры трапным стрэле яна разлятаецца на дробныя кавалачкі, утвараючы чорнае воблачка. «Набіць руку» пыходзяць і спрактыкаваныя стралкі, і навічкі. Валоданне майстарскім стрэлам — неабходны элемент культуры кожнага паляўнічага.

Пяць гадоў працую секцыя стралкова-стэндавая стральбы пры Мінскім гарадскім саўеце БТНР. Узначальвае секцыю заслужаны трэнер БССР, майстар спорту Д. І. Кухто. Яго асноўны метадычны прынцып навучання — нагляднасць. З зайздроснай лёгкасцю ён разбівае — а яму 85 гадоў — талерачкі. Што датычыць судзейскай «пулькі», то яму тут роўных няма.

Стэндаваму спорту ў Беларусі таварыства паляўнічых і рыбалоўна-надаецца вялікая ўвага. Кожны год разыгрываецца кубак БТНР, праводзяцца шматлікія спарторніцтвы дэпартаментных спартыўных таварыстваў і ведамстваў.

Беларускія стралкі-стэндавікі прымалі ўдзел у міжнародных спарторніцтвах у Чэхаславакіі. Апярэдзішы спартсменаў Румыніі, ГДР, Балгарыі, яны занялі ў агульным заліку трэцяе месца.

Стэндавая стральба ў нашай рэспубліцы набывае з кожным годам усё большае прызнанне і распаўсюджанне. Узведзены пляцоўкі ў Гомелі, Гродна, Віцебску, Брэсце. У Мінску — адзін з лепшых стэндаў краіны.

В. ВАДКОУСКІ,
першараднік.

РЫБАЛОЎСТВА У ГДР

вельмі строга правілы выкарыстання вадаёмаў, і накіраваны яны на тое, каб не дапускаць ніякіх праяў браканьерства.

Рыбаловы, якія маюць права лавіць рыбу, могуць карыстацца не больш як дзвюма вудачкамі або адным спінінгам. У перыяд з 1 студзеня па 31 сакавіка забараняецца лоўля драпежных рыб. Для таго, каб вудзіць рыбу ноччу, неабходна мець асобны дазвол. Колькасць рыбы, якую дазваляецца вылавіць у вадаёмах рыбалоўнага саюза на працягу дня, таксама абмежавана. Так званых высакародных рыб, якімі лічацца шчупак, карп, судак, сом, за дзень можна злавіць не больш як тры штукі. Фарэллі — не больш як 4, вугра — да 5 штук.

Рыбалоўны саюз і рыбалоўныя гаспадаркі асабліва клапацяцца пра моладзь рыбы. У сувязі з гэтым устаноўлены мінімальныя памеры рыбін, якіх дазваляецца лавіць. Ведаць і прытрымлівацца іх павінны ўсе рыбалоўны. Напрыклад, карпа можна лавіць, калі даўжыня яго цела складае не менш як 35 сантыметраў, шчупака, судака, белага амура — не менш як 45, фарэллі — не менш як 25, акуня — не менш як 15 сантыметраў. Рыб меншых памераў асцярожна здымаюць з кручка і пускаюць назад у ваду. Як паляўнічыя клапацяцца аб папаўненні запасаў дзічыны, так рыбалоўныя клапацяцца аб павелічэнні рыбных багаццяў рэспублікі.

І ўсё гэта — не самамэта. Такі строгі парадак — гарантыя таго, што рыбныя запасы ў вадаёмах не будуць зніжацца, што рыбалка будзе цікавай як сёння, так і заўтра.

Знешні выгляд судака ведае амаль кожны. Цела доўгае, галава завостраная і надае яму некаторае падабенства са шчупаком. Спіна зеленавата-шэрая. Брушка белая. На баках тулава вялікія буравата-шэрыя плямы, якія ўтвараюць 8—10 правільных папярочных палосак. Спінныя і хваставыя плаўнікі пакрыты радкамі цёмных плямак.

Падабенства судака са шчупаком не толькі ў знешнім выглядзе. Ён амаль такі ж драпежнік, як і шчупак.

У паўднёва-заходніх абласцях нашай краіны сустракаюцца вялікія судака з-

гадовыя судачкі сустракаюцца ў неглыбокіх і нават травяністых мясцінах поруч з акунямі. Яны гуляюць чародамі, па некалькі соцень разам. Чародкі судакоў сярэдняй велічыні сустракаюцца радзей, і ў чародцы іх значна менш — 5—10 штук. Буйныя ходзяць па адным, як сцярджаюць вопытныя рыбакі, пастаяннага «месца жыхарства» не маюць.

Судак надзвычай пражэрліва, моцная і рухавая рыба. Аб гэтым гаворыць і яго знешні выгляд. Судак не дае спакою падчас нават уласнаму патомству.

СУДАК

ЗНАЁМЫЯ НЕЗНАЁМЦЫ

сім цёмнага колеру, якія складаюцца як бы асобную разнавіднасць гэтай рыбы. На ніжняй Волзе адрозніваюцца па колеру хадавога, або, як яго яшчэ называюць, марскога судака. Ён заўсёды крыху святлейшы за свайго суродзіча, які пастаянна жыве ў рацэ.

Па велічыні судак займае першае месца ў атрадзе калючапёрых. У большасці выпадкаў ён важыць 1—2 кілаграмы. У вялікіх рэках, асабліва ў нізоўях, ён дасягае іншы раз значна большай вагі.

Водзіцца судак больш за ўсё ў рэках, якія ўпадаюць у Чорнае, Балтыйскае, Каспійскае і Аральскае моры. У Сібіры і на поўначы краіны ён не сустракаецца.

Галоўныя вадаёмы, дзе жыве судак, — вялікія і сярэднія рэкі, а таксама азёры, якія злучаюцца з рэкамі. Рыба любіць глыбокую чыстую ваду, і, калі ў вадаёме трапляюцца сцёкі прамысловых або камунальных прадпрыемстваў, сустраць яе там немагчыма.

У невялікіх рэках судак сустракаецца таксама. Тут ён шукае глыбокія плёсы, калі там чыстае пясчанае дно.

Большую частку года аседлы судак трымаецца на дне. На паверхню вады, а таксама на водмелі заток выходзіць толькі ў час нерасту або тады, калі ганяецца за здабычай — уранні і пад вечар.

На суднаходных рэках шукае ямы, дзе ляжаць карчы ці іншыя прадметы. Толькі дробныя адна-двух-

але, маючы параўнальна нешырокую пашчу, аддае перавагу яльцам, шчупакам, печкурам, пазбягаючы шырокіх рыб, такіх як падлешчык.

Ежа судака, у асноўным, — дробная рыба. Толькі ўлетку ён есць рачкоў і іншую жывёнасць. Дробны судак пераважна харчуецца чарвякамі і насякомымі.

Нераст праходнага судака пачынаецца да разліву рэк. Аднак рыба нерастуе і значна пазней — у маі і нават у пачатку чэрвеня. Па назіраннях спецыялістаў нераст працягваецца даволі доўга — 3—4 тыдні. Сам працэс нерасту адбываецца вельмі арыгінальна. Напярэдадні нерасту судака разбіваюцца на пары, і самка становіцца галавой уніз, амаль вертыкальна. У час пускання ікры не робіць ніякіх моцных рухаў, якімі звычайна суправаджаецца гэты працэс у іншых рыб, а толькі раўнамерна памахвае хвастом, то ў адзін, то ў другі бок. Самец у гэты час ціха ходзіць вакол і пускае малюкі. У ціхае надвор'е ў час нерасту можна часта бачыць, як над вадой стаяць «маячкі».

Аднераставашы, судак адразу ж ідзе на глыбіню ракі ці возера, а праходныя — у мора. Малюкі, выліпшы з ікры, хутка пакідаюць затокі і ідуць на больш глыбокія месцы. Расце судак даволі хутка. Пры спрыяльных умовах за год ён дасягае 300—400 грамаў.

Зімуе ў нізоўях рэк. Аднак не кладзецца ў спячку, як іншыя рыбы.

АРЛІНАЯ ВЫШЫНЯ

У іх няма вялізных стадыёнаў, за імі не сочаць шматтысячныя трыбуны. Яны адчуваюць за сваёй спінай дыханне не саперніка, а сябра. Хто яны? Спартсмены-скалалазы.

На чатыры дні Крымскія горы сталі «стадыёнам», а стромыя скалы — «дарожкамі». У ваколіцах бухты Ласпі адбыўся чэмпіят Беларусі па скалалажанню. Мацнейшыя альпіністы «Спартака», «Чырвонага сцяга», «Буравесніка» і зборнай каманды Гомеля сустрэліся, каб прадэманстраваць майстэрства мужных.

У першы дзень былі праведзены парныя «гонкі». Уявіце сабе над вузкай палоскай шашы ўзнятую на сто дваццаць метраў вертыкальную сцяну. На ёй і праводзіліся гонкі. Шчыра скажу — цяжкая гэта работа.

Стрэлкі секундамера пачалі свой бег, а спартсмены працягвалі стаяць, углядаючыся ў шэрую паверхню пароды. Першым заўсёды цяжэй, таму і губляюць яны дарагія секунды. Здаецца, няма за што нават воку зачэпацца — такая роўнядзь! І мы, глядачы, разумеем: ім хочацца бегчы, у душы яны ўжо на версе, але кожны непрадуманы ці паспешлівы крок — зрыў.

Удзельнік выбывае са спаборніцтваў. Два гады трэніровак, узыходжаньняў на вяршыні краіны — усё перакрэсліваецца. Таму не спяшаюцца спартсмены. Праўда, на роздум — некалькі імгненняў. І вось старт. Усяго дзевяноста метраў. Але якія метры! З 27 чалавек, што прынялі старт, фінішавала ўсяго 14. Сярод няўдачнікаў аказаліся і тыя, каму прарочылі поспех.

Ды няважна, якое месца заняў спартсмен — унізе яго ўсё роўна чакалі таварышы.

Першынство ў парных гонках заваявалі мінчане С. Шабуня, Ц. Кім, В. Бакуновіч, сярод жанчын лепшымі былі мінчанкі Л. Чарамісінава, Н. Наско, А. Зязюля.

На другі дзень — індывідуальнае лажанне. Маршрут выбраны павышанай цяжкасці, як на ўсесаюзных спаборніцтвах. Спачатку па дзесяціметровай расколіне, потым па скале з выходам на вертыкальны вугал, падобны на гіганцкую раскрытую кнігу з «дахам» на версе, куды і належала выйсці. І ўсё гэта пасля складанага шляху, які патрабаваў напружання ўсіх сіл.

Апошні від спаборніцтваў — пераадоўванне маршруту ў звязцы. Гэта, бадай, самая цікавая частка праграмы. Патрэбна не толькі тэхніка скалалажання, але і веданне ўсіх разнастайных альпінісцкіх навываў. Мацнейшай абвясчаецца тая «звязка» спартсменаў (два), якія, выкарыстоўваючы кручкі, «карабіны», альпінісцкую вяроўку, з грузам у рюкзаку падымуцца вышэй за ўсіх. На недасягальнай для астатніх вышыні аказаліся гамяльчане В. Смірноў і В. Чысцік.

Свае дасягненні спартсмены-скалалазы прысвяцілі 30-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

А. ЧУЛАНАЎ.

Фота аўтара.

БЕЛЫЯ БЕРАГІ

Ніводная рака Беларусі не мае столькі прытокаў, як Прыпяць. Ясельда, Цна, Бобрык, Пціч, Случ, Гарынь, Стыр, Убарць і мноства іншых зліваюцца разам і ўтвараюць ціхую нетаропкую раку. У час веснавых разліваў у гэтых рэчках нерасце большасць прыпяцкай рыбы.

На пачатку сакавіка з Прыпяці ў прагрэтую сонцам ваду Убарці першым рушыць шчупак. На прасторах Волахаўскіх балот часта даводзілася бачыць, як пракоціцца хваля і ўсплыве метровы шчупак.

У канцы мая вада з балот збягае ў рэчку. Што робіцца на Убарці ў гэты час! З цмоканнем і бульканнем ганяе драбязу акунь. Разбягаюцца хвалі ад шчупачыных усплёскаў. Нават язь кідаецца на чароды малявак і прагна іх паглынае.

Летам рака прыкметна ачышчаецца ад кары і гнілля. Некалькі гадоў назад тут спынены сплаў лесу. І хоць вада жаўтаватая, — вакол тарфянікі — але піць яе можна. Рэчышча яшчэ завалена мноствам карчоў, затанулых бявенняў. Некалькі разоў вінт «Вецярка» стукаецца аб чорныя лапы карчоў. Ідзем на сярэдніх абаротах, каб не збіць шпонку ў лодцы.

А вада цёпла-цёпла! Ноччу нехта плёхаўся ля берага. На пясчанай касе — сляды, падобныя на гусіныя. Рассыпана рыбная луска, відаць, палявала выдра.

Празрыста-блакітнае неба паступова наліваецца журавінным сокам. Дзень добры, світанак! Лісце схіленых над ракой дубоў дакранаецца да твару, абсыпае расой.

З-пад берага з краканнем узнялася качка, залапатала крыламі па вадзе. За ёю пакуляліся з піскам качаняты.

Раптам перад малымі ўзляцеў слуп вады. Бабёр! Нагнаў на малых страху. Качаняты дружна нырнулі ў ваду.

Праходзім яшчэ кіламетраў дзесяць. Рака пятляе па змрочным збалочаным лесе. Востра пахне аерам.

Яшчэ кіламетраў пятнаццаць цягнецца лес. Але вось ён радзее, пачынаюцца лугі. Мінаем вёску Чырвонабярэжжа. Сустрэкаюцца прывабныя затокі. Але мы не спыняемся. Хутчэй да Белых Берагоў!

Праз гадзіны чатыры — Лельчыцы. За горадам рэчышча паглыбляецца. Як вокам акінуць — лугі, зараснікі. Зноў пачынаецца лес, і рака сцішвае свой бег. Берагі яе рассоўваюцца. Высокія кручы чаргуюцца са светлымі косамі. Вось яны, Белыя Берагі... Нос лодкі з ціхім шоргатом уразаецца ў бялюткі чысты пясак.

Набліжалася ноч. Да раніцы прэсядзелі ля агню. Назаўтра паплылі назад...

І. САМАХВАЛАЎ.

ВОДНЫ ПАХОД НА ЗНАЧОК «ТУРЫСТ СССР»

Раён падарожжа — Браслаўскі. Асноўныя пункты маршруту: турбаза «Браслаўскія азёры» — возера Дрывяты — рака Друйка — воз. Цно — рака Друйка — воз. Неспіш — воз. Нездрава — воз. Войса — воз. Струста — воз. Снуды. Працягласць 100 км, 5 начлегаў.

Характарыстыка маршруту. Возера Дрывяты — самае вялікае, што прылягае да турбазы: 9,4 км у даўжыню і 6 км у шырыню. Сістэмай рачулак і ручаёў злучана з азёрамі Цно, Навята, Болта... Дно пясчана-галечнае. Глыбіня вагаецца ад 8 да 12 метраў. Берагі нізкія і пакатыя, парослыя чаротам і аерам.

Рака Друйка ціхая, цячэнне ледзь прыкметнае. Возера Цно невялікае, заростае. Возера Неспіш 4 км у даўжыню, 1,6 у шырыню. Праточнае, найбольшая глыбіня 5 м. Раскідана мноства астравоў. На самым вялікім «Доўгім» турысты звычайна спыняюцца на начлег.

Возера Войса мае ў даўжыню 3,6 км, у шырыню — 2,1 км. Неглыбокае. Заходні бераг пакручасты, парослы сасновым лесам.

Самае маляўнічае возера — Струста. Звілістыя берагі, стромкія сосны над вадой, серабрыстыя пляжы, утульныя астраўкі.

На трэці дзень паходу турысты на лодках робяць экскурсію на звераферму калгаса «Дружба».

Возера Снуды мае 9 км у даўжыню, 5,2 км — у шырыню. Глыбіня ад 6 да 17 м. Берагі пакатыя, дно чыстае. Месцамі бачны буйныя валуны.

Пяты дзень. На ўсходнім беразе воз. Войса група спыняецца на начлег.

Шосты і апошні. Возера Войса, возера Неспіш, рака Друйка, возера Цно, рака Друйка, возера Дрывяты, турбаза — апошні пераход (14 км).

Маршрут просты, даступны амаль кожнаму. Багаты на ўражанні, карыстаецца вялікай папулярнасцю. Трэба толькі памятаць, што Браслаўскія азёры — унікальныя куткі Беларусі. Берагчы прыроду — абавязак кожнага турыста.

ЗРУЧНА І НАДЗЕЙНА

Многае ў выхаванні любві і павагі да прыроды могуць зрабіць школьныя краязнаўчыя арганізацыі.

Раскажам пра свой вопыт. На пачатку нашу ўвагу прыцягнулі бялітасныя высечкі елак ва ўрочышчы «Старына» непадалёку ад Клецка. Вучні старэйшых класаў разам з лесніком і настаўнікам узялі гэты лес пад пільную ахову. Навагоднія высечкі спыніліся.

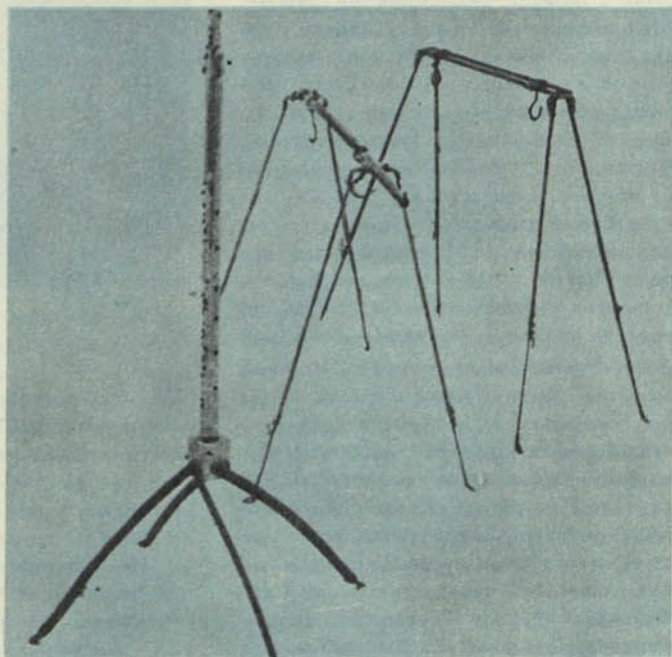
Мы вырашылі і ў турысцкіх паходах актыўна ахоўваць прыроду. Школа наша політэхнічная, таму справу мы накіроўваем так, каб вучні адчувалі яе арыентацыю і ў паходзе. У заданні кіраўніка турысцкай групы ўваходзіць падрыхтоўка карысных і патрэбных рэчаў, якія можна выкарыстаць у падарожжы. Вось прыклад. Для абсталявання вогнішча звычайна ссякаюць тры дрэўцы (дзве рагулькі і перакладзіну). У школьнай майстэрні мы зрабілі паходную «кухню» (гл. здымак). Яна зроблена з алюмінію, невялікія памеры, простая. Вага 1,4—1,8 кг. Разлічана на прыгатаванне ежы ў двух пасудзінах. Стойкі рухомыя, што дае магчымасць максімальна выкарыстоўваць тэмпературу агню, прытым у любых рэальных умовах, напрыклад, на схілах. Такую «чатырохножку» можна зрабіць у любой школьнай майстэрні.

У турысцкіх паходах — гэта вельмі зручнае і неабходнае прыстасаванне.

Цэнтральны савет па турызму і экскурсіях СССР за абсталяванне для вогнішча ўзнагародзіў нашу школу Дыпламам першай ступені і каштоўным прызам.

Нямала клопатаў у дарозе з рукзакамі. Іх цяжка ўкладваць у час адпачынку ці начлегу. Мы зрабілі спецыяльную вешалку (на здымку злева). На ёй можна размясціць больш як дзесяць рукзакоў вагой да ста кілаграмаў. Вешалка складаецца, зручная пры транспарціроўцы.

У паходзе надараюцца выпадкі, калі вячэра ці адбой затрымліваюцца. Патрэбна святло. Часцей за ўсё карыстаюцца кішэнным ліхтаром. Але ён не эфектыўны. Для асвятлення лагера мы выкарыстоўваем шахцёрскую лампу з акумулятарам, змяніўшы папярэдне яе канструкцыю — зменшылі вагу. Акумулятар дзейнічае 24 гадзіны, што дастаткова для васьмідзённага паходу.

Для захоўвання гербарыяў турысты набываюць у магазінах металічныя сеткі. Але яны не зусім зручныя, непрыстасаваныя да паходнага жыцця. Мы «вынайшлі» каробку, куды можна змясціць не толькі расліны, але і дробных жывёл. Каробка зроблена з латы і пераносіцца на плячах, як рукзак.

Сваім вопытам па стварэнні самаробак мы імкнемся падзяліцца з іншымі школамі. Тэхналагічная карта і чарцяжы былі дасланы ва ўсе школы нашага раёна.

Клецк.

Д. ЧОРНЫ,
настаўнік географіі.

ДАПАМОЖНІК ПАДАРОЖНІКУ

На прылаўках кніжных магазінаў і кіёскаў усё часцей з'яўляюцца кнігі, брашуры, якія расказваюць аб прыгажосці беларускай прыроды. Нядаўна студыяй «Фота і жыццё» Саюза журналістаў БССР выпушчана схема «Ахоўныя аб'екты прыроды Беларускай ССР». Невялікая па фармату, яна дае ўяўленне аб тэрытарыяльным размяшчэнні запаведнікаў і помнікаў прыроды рэспублікі.

Схема складаецца з двух частак: тэксту з наляровымі здымкамі і карты. Тэкст знаёміць чытача з прыроднымі вядомымі мясцінамі. Тут ёсць шмат цікавых звестак пра жывёл і расліны, якія ахоўваюцца.

На адваротным баку ліста змешчана карта-схема запаведных мясцін, нанесены чыгуначныя шляхі, дамы адпачынку, санаторыі.

Але ёсць і пралікі. Так, напрыклад, гаворыцца пра перспектывы зоны адпачынку і турызму рэспубліканскага значэння, у той час, калі зоны, што дзейнічаюць, аўтарамі дакладна не вызначаны. Варта было б паказаць і турысцкія маршруты, іх працягласць і адлегласць.

Пры пераліку запаведных куткоў лепш было б даваць нумарацыю не па абласцях, а па парадку.

Сярод рэліктаў возера Свіцязь названа наяда гнуткая, але пры апошнім фларыстычным даследаванні яна там не знойдзена.

Адзначаныя пралікі не зніжаюць, на наш погляд, вартасці гэтага выдання.

В. ШАПЛЯКА,
дацэнт.

Ц ЯЖКА знайсці чалавека, які не любіў бы птушак ці быў бы да іх абьякавы. Яны акружаюць нас усюды: у вёсцы і ў горадзе, на балоце і на возеры. І чалавек паўсюдна клапоціцца пра сваіх крылатых сяброў, робячы штучныя домікі, рыхтуючы кармушкі, ахоўваючы іх ад драпежнікаў.

Птушкі, якія так цесна звязаны з чалавекам і жывуць паблізу жылля, называюцца сінатропамі. Часта ў парках і садах, апрача шумных і мітуслівых гракоў, якія селяцца калоніямі, мы сустракаем гарадскіх і вясковых ластавак, вераб'ёў, шпакоў, галак, сініц, шызых галубоў. Многія з іх не расстаюцца з чалавекам на працягу ўсяго года.

Асаблівай увагі заслугоўвае нязвычайная для нашых мясцін птушка буравата-шэрага колеру з сямейства галубіных — кольчатая галубка, якую назвалі так па чорным паўколцы на заднім баку шыі.

Доўгі шлях давялося зрабіць ёй першым яна трапіла ў нашы мясціны. Яе радзіма — Індыя, адкуль яна і пачала засяляць новыя тэрыторыі, найбольш у заходнім напрамку. Так, у XVII стагоддзі кольчатая галубка з'явілася ў Месапатаміі, Сірыі, Турцыі, дзе знайшла сабе заступніцтва з боку мусульман. Аднак пасля сканчэння турэцкага панавання ў Паўднёвай Еўропе (Бесарабія, Грэцыя, Румынія, Балгарыя, Сербія, Албанія) галубка шмат у якіх месцах была знішчана. Толькі ў пачатку XX стагоддзя гэтая птушка зноў пасялілася ў Балгарыі, Сер-

КОЛЬЧАТАЯ ГАЛУБКА

біі і іншых краінах поўдня Еўрапейскага кантынента. З 1932 па 1967 год кольчатая галубка «засяліла» амаль усю Заходнюю Еўропу: ад Італіі і Грэцыі на поўдні да Галандыі, Англіі, Шатландыі і паўднёвай Швецыі на поўначы.

На тэрыторыі СССР крылатая гасця ўпершыню з'явілася ў 1941 г. на поўдні Туркменіі, а ў 1944 — у Закарпацці. З Польшчы яна перасялілася ў Беларусь. У 1960 г. яе бачылі ў Брэсце. Зараз галубка «пракладае сабе дарогу» на поўдзень і паўночны ўсход нашай рэспублі-

кі. У Мінску паўднёвую гасцю «сустракалі» ў 1962 годзе.

Зараз кольчатая галубка ёсць і ў заходніх абласцях РСФСР.

Такое хуткае рассяленне гэтай птушкі на поўнач і ўсход тлумачыцца інтэнсіўнасцю размнажэння (ад двух да трох кладак у год), адсутнасцю канкурэнцыі з боку мясцовых відаў і ў сувязі з пацяпленнем клімату.

Улюбёныя месцы «жыхарства» птушкі — скверы і паркі. У канцы сакавіка або пачатку красавіка яна робіць у развілках дрэў (на вышыні ад 4 да 5 метраў) гнёзды, а пасля таго, як на дрэвах з'явіцца лісце, — у кронах, на голлі. Гнёзды кольчатой галубкі даволі рыхлыя, часта прасвечваюцца. Будуюцца яны з сухіх галінак, дроту.

Восенню і зімой у большасці выпадкаў галубкі трымаюцца чародкамі па 10—20 птушак, а часам і больш як 50 птушак на адным дрэве. Найбольшыя калоніі кольчатой галубкі — на вуліцы Міцкевіча ў Брэсце, дзе яна мала рэагуе на рух людзей і шум гарадскога транспарту.

Корміцца галубка на палях, а зімою — паблізу жылля чалавека і збожжавых складаў.

У гарадах ёсць кветкі і дрэвы, дык няхай будучы і птушкі, якія таксама ўпрыгожваюць наша жыццё.

Я. МЯШЭЧКА.

г. Брэст.

У ГАСЦЯХ У ДЗЯТЛАЎ

Дзятлы — будаўнікі кватэр для сябе і іншых птушак. У іх дуплах селяцца шпакі, сіваваронкі, сініцы, папаўзні... Але ў лясах пад Мінскам становіцца ўсё меней і меней старых дрэў, у якіх дзятлы могуць рабіць дуплы. Жаўна, напрыклад, адзін год жыла ў слупе электралініі. На наступнае лета гэтае дупло засяліла сіваваронка. Адсутнасць дрэў прымушае дзятлаў рабіць гнёзды ў самых людных месцах.

За дзесяць метраў ад варот прафіланкторыя, каля саменнай дарогі стаіць нятоўстая асіна. На вышыні метра паўтара ад зямлі пад невялікай губкай — дзятлавае дупло. Ходзяць машыны, людзі... У дупле крычаць маладыя дзятлы, просячы есці, але старыя на відавочку ва ўсіх да дупла не ляцяць, не нясуць корм, чакаюць, пакуль пройдуць людзі.

За два метры ад асіны — невялікі малады куст арэшніку з вялікім лапушыстым лісцем. Затойваюся за кустом, наводжу апарат на дупло. Старыя дзятлы нервуюцца, лятаюць па-над галавою, крычаць. У дупле ціха — старыя падалі сігнал, што побач небяспена.

Цэлую гадзіну хвалююцца дзятлы, не могуць змірыцца з маёй прысутнасцю. Пасля адзін асмеліўся. Пачапіўся на асіну з процілеглага боку, высунуў галаву з-за ствала, уважліва назіраючы за мною. Была ў яго поўная дзюба насякомых. Нарэшце, рызыкнуў. Наблізіўся да дупла, а там ужо напачатковае раскрытая дзюба дзятліка. Стары дзятел вельмі хутка кладзе з дзюбы ў дзюбу корм і ляціць па наступную порцыю.

На працягу другой гадзіны дзятлы зусім асвойталіся. Хіба толькі тады, калі заўважалі мяне, насцярожваліся і хаваліся за ствол, выглядаючы адтуль, каб пацікавіцца, што я раблю.

Пайшла трэцяя гадзіна. Дзятлы на мяне амаль не звярталі ўвагі. Калі ляцелі з кормам, яшчэ здалёк падавалі сігнал, каб малады падрыхтаваўся прыняць ежу, садзіліся прама каля дупла (здымак першы), выбіралі зручнае становішча (здымак другі), бо нялёгка карміць дзятцей (здымак трэці).

Калі маладыя дзятлы заставаліся адны, яны выглядалі (здымак чацвёрты) з цёмнага дупла: іх аднолькава цікавіла ўсё: і я, і сонечныя зайчыкі, і блішчаты фотаапарат, і зялёныя травы, лісця. Яны пачыналі знаёмства са светам.

Д. БЯСПАЛЫ.

ЛЕТНЕ-АСЕННЯЕ такаванне цецерукоў. Упамінанне пра яго ёсць у Д. Лэка (1957), аднак аб прычынах, якія яго выклікаюць, Лэк не піша.

У Ламанскай паляўнічай гаспадарцы за гэтай з'явай вядзецца назіранне з 1971 года. Першыя вылеты птушак на такавішчы бываюць у жніўні. Так, 11 жніўня 1972 года ў гаспадарцы адзначана 15 дарослых самцоў, якія такавалі на тарфяным полі — месцы заўсёднага вясновага такавання. Найбольш інтэнсіўна цецерукі такуюць у сярэдзіне кастрычніка, калі з'яўляюцца першыя замаразкі. На такавішча птушкі прылятаюць на золку. Яснай ядранай раніцай, калі стаіць ціхае надвор'е, такаванне пачынаецца каля 7.30. У гэты час можна пачуць чуфыканне і мармытанне першага касача. Птушкі такуюць, пакуль не ўзыходзіць сонца, праўда, вельмі нясмела. Перад самым усходам такаванне спыняецца, пачынаецца перапынак, характэрны для вясновых такавішчаў. У 7.50 з-за лесу паказваецца сонца, і цецерукі, быццам па камандзе, пачынаюць актыўна мармытаць і чуфыкаць. Такаванне птушак дасягае свайго апагея тады, калі сонца яшчэ вышэй узнімецца над гарызонтам. І каля пеўняў, завабліва кохаючы, як і вясной, трымаюцца цяцеркі. На такавішчы збіраецца каля 20 пеўняў і 6—7 цяцерак. Пасля таго, як скончыцца такаванне, птушкі ляцяць карміцца на скошаныя пасевы аўса, ячменю, пшаніцы.

Д. Лэк адзначаў, што для шэрагу асед-

ЛЕТНЕ-АСЕННЯЕ ТАКАВАННЕ ЦЕЦЕРУКОЎ

лых відаў птушак, магчыма, характэрна захаванне на працягу зімы індыўідуальнага ўчастка, што дае магчымасць валодаць гэтым участкам і ў сезон размнажэння.

У выпадку летне-асенняга такавання, пра які мы расказалі, справа была, безумоўна, не ў індыўідуальным участку, таму што птушкі на ім не карміліся. Часова ахова ўчастка і звязана, мабыць, з такой частай з'явай, як паўторнае летне-асенняе такаванне, значэнне якога цалкам не вывучана.

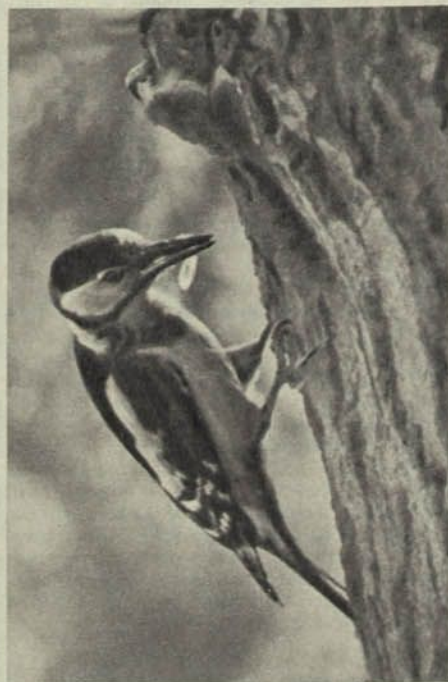
Сэнс паўторнага такавання і бойкі пеўняў, якія назіраюцца ў гэты час, магчыма, у значнай меры звязаны не з заха-

ваннем на працягу зімы індыўідуальнага ўчастка, як піша Лэк, а з устанавленнем новых іерархічных адносін у папуляцыі, калі ў яе прыбываюць новыя асобіны — сёлетки. Маладыя самцы спрабуюць заняць пэўныя ступені ў іерархічнай лесвіцы папуляцыі ў адпаведнасці са сваімі марфа-фізіялагічнымі магчымасцямі, якія характарызуюць ступень палавой спеласці вытворцаў, заняць «вакантныя» месцы, што засталіся пасля тых цецерукоў, што «выбылі» ў выніку натуральнай смерці ці загінулі ад рук паляўнічых.

Асення бойкі цецерукоў назіраюцца досыць часта. У кастрычніку 1972 года, напрыклад, на такавішчы ў час бойкі былі здабыты два пеўні-гадавікі.

Канчатковае ўстанавленне строгага рангавага падпарадкавання на такавішчы адбываецца вясной. Змяненне ўзроставай структуры папуляцыі ў бок яе амаладжэння пад уздзеяннем шэрагу фактараў, у тым ліку і інтэнсіўнага палявання, прыводзіць да таго, што месцы, якія займалі птушкі больш высокіх рангаў (двухгодкі, трохгодкі і больш старыя), «дзеляць» паміж сабой маладыя асобіны (аднагодкі і двухгодкі), займаючы месцы адпаведна на ступеньку вышэй і прымаючы ўдзел у цыкле размнажэння. Такім чынам, папуляцыя вельмі хутка ўзнаўляе сваю колькасць і пры самых неспрыяльных фактарах уздзеяння на яе гаспадарчай дзейнасці чалавека.

В. ВАДКОУСКІ,
кандыдат біялагічных навук.

ПА РОДНАМУ КРАЮ

У Смалянцкай васьмігадовай школе Пружанскага раёна ўжо другі дзесятак гадоў працуе Сцяпан Міхайлавіч Кулеша, біёлаг, энтузіяст і аматар прыроды.

У 1973 годзе школьнай пярвічнай арганізацыяй таварыства аховы прыроды, членамі якой з'яўляюцца вучні, настаўнікі і тэхнічныя работнікі школы, было вырашана каля 10 000 каліваў кветкавай расады. На калгасных дварах, абпал вуліц і дарог было пасаджана звыш 500 дэкарэтыўных дрэў і закладзен сквер на месцы, дзе стаіць помнік Веры Харужай. Сабрана, засушана і здадзена нарыхтоўчыкам каля 200 кілаграмаў лекавых раслін.

Юныя натуралісты аглядзелі тэрыторыю Смалянцкага краю. Для таго, каб падлічыць віды птушак, на працягу дваццаці хвілін было абследавана 2 гектары поля, столькі ж лесу і ўзлескаў, а таксама пасёлка Смалянца. Выяўлена, што найбольш відаў птушак — на ўзлесках і ў пасёлку. На ўзлеску болей шпакоў, а ў пасёлку — ластавак, хаця дзесяць гадоў таму назад было больш вераб'ёў.

Ва ўрочышчы «Гай» было праведзена абследаванне фауны — абследавана 523 сасны ва ўзросце 80—120 гадоў. На іх выяўлена: 58 гнёздаў сарок, 2 — шэрай чаплі і 4 гнязды белага бусла, а таксама знойдзены 15 дуплаў, з якіх 4 заняты лятучымі мышамі (вялікі вушан), і адно дупло занята вавёркай. З 1958 года колькасць белых буслоў у гэтым урочышчы павялічылася (было адно гняздо, а стала чатыры), а вось колькасць гнёздаў шэрай чаплі паменшылася. У гэтых мясцінах шэрыя чаплі пасяліліся каля ста гадоў таму назад, і колькасць іх гнёздаў дасягнула паўтары сотні. У 1958 годзе, напрыклад, было яшчэ каля ста гнёздаў гэтых птушак, а зараз засталася толькі 58, і то чатыры гнязды апусцелі. Змяненне шэрай чаплі ў гэтых мясцінах тлумачыцца тым, што ў сувязі з асушэннем балот у басейне ракі Ясельды меншае рыбы, жаб, яшчарак і балотных насякомых, якімі корміцца шэрая чапля.

Два гады таму назад ва ўрочышчах «Казёл» і «Мацоўка» было па аднаму гнязду чорных буслоў, але зараз буслы зніклі, а іх гнязды разбурыліся.

З мэтай ўліку колькасці мурашнікаў было абследавана 9 урочышчаў Смалянцкага краю. У іх выяўлена і ўзята на ўлік 42 мурашнікі: 13 вялікіх і 29 малых. Трэба сказаць, што колькасць іх ва ўсіх урочышчах павялічылася.

З мэтай вывучэння карысных і шкодных насякомых было абследавана ўрочышча «Гай», у якім на вяршалінах высокіх сосен парабілі свае гнязды шэрыя чаплі. Там выяўлены такія насякомыя: сямі- і двухкропкавыя божыя кароўкі, жукнаезнік, сярпуха, жук-магільшчык, хрушчы, чорны сасновы вусач і іншыя.

Якія планы пярвічнай школьнай арганізацыі таварыства аховы прыроды на будучае? Вывучэнне і супастаўленне асобных фактаў і з'яў па гадах і порах году — вясны, лета, восні, зімы; дапамога карысным звярам і птушкам (падрыхтоўка кармушак і закладка корму); апрацоўка вывучаных з'яў і фактаў;

афармленне запісаў па назіранню за прыродай у выглядзе альбомаў і календароў прыроды.

М. НЕСЦЯРУК,
ганаровы член БТАП.

«ЗЯЛЁНЫЯ» ФАКУЛЬТЭТЫ

Вялікай папулярнасцю ў працоўных Гомеля карыстаецца гарадскі народны ўніверсітэт аховы прыроды. Кожны год у ім займаецца некалькі соцень слухачоў.

На грамадскіх пачатках лекцыі ва ўніверсітэце чытаюць навуковыя супрацоўнікі Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта, Беларускага навукова-даследчага інстытута лясной гаспадаркі, спецыялісты трэста «Зеленгас», санітарныя ўрачы.

У першай палавіне навучальнага года чытаюцца такія лекцыі: «Пытанні аховы прыроды ў рашэннях партыі і ўрада», «Барацьба за чысціню атмасфернага паветра», «Ахова навакольнага асяроддзя», «Народнае асяроддзе і харчовыя рэсурсы чалавека» і іншыя.

Заняткі другой палавіны года прысвячаюцца асновам рацыянальнага выкарыстання і аховы водных рэсурсаў, раслін, жывёл.

Для слухачоў ўніверсітэта арганізуюцца разнастайныя экскурсіі.

Ф. ЗАЙЦАУ.

НАШЫ ПАРАСОНАВЫЯ

Надвычай разнастайны раслінны свет Беларускага Палесся. Раўнінная пойма і ўзгоркавыя надпойменныя тэрасы нізоўяў Бярэзіны і сярэдняга Дняпра засвоены мясцовай флорай. Прыродныя і культурныя раслінныя згуртаванні, індустрыяльна-бытавыя зоны дзейнасці чалавека ствараюць непаўторныя ландшафтныя малюнкi паўднёвага ўсходу рэспублікі.

Вытворчыя дзейнасць найбольш закрэпае лясны нашча краі. Яны першымі прымаюць на сябе выпрабаванні лесу.

Актыўнае ўмяшанне чалавека ў прыроду пакуль што ў меншай ступені адбываецца на натуральнай травяністай расліннасці, хаця яна ўжо не такая, як была ў недалёкім мінулым.

З 1.450 відаў вышэйшых раслін флоры Беларусі травяністыя складаюць больш як 90 працэнтаў, і амаль усе яны сустракаюцца на Палессі.

Вясной і ўлетку квітнеюць шапкі белых, зеленаватых, жоўтых і фіялетава-ружовых кветак сямейства парасонавых. Выдатныя меданосы.

Беларуская флора налічвае 50 відаў парасонавых, якія складаюць каля 40 родаў. У нашых мясцінах расце каля сарака відаў. Яны засяляюць пойменныя лугі, схілы тэрас, яры і хмызнякі, балоты і высечкі, берагі рэчак і азёр, красуюцца на ўзбочынах дарог, у парках і садах. Асобныя прадстаўнікі гэтых непатрабавальных аднагадовых, двухгадовых і ра-

дзей шматгадовых раслін даўно ўжо ўведзены ў палявую культуру: морква, сельдэрэй, пастернак, пятрушка, кроп, аніс і іншыя. Характэрная іх асаблівасць — багацце на эфірныя масла, мінеральныя і біялагічныя актыўныя рэчывы.

Лекавыя якасці многіх парасонавых раслін ведае народная медыцына. У апошні час некаторыя даследчыкі працягваюць да іх цікавасць як да крыніц біялагічна актыўных рэчываў.

Ёсць падставы лічыць, што парасонавыя выконваюць у прыродзе і жыццёва важныя функцыі па забяспечванню чысціні біясферы.

Выяўленне, адбор і размнажэнне найбольш каштоўных раслін — высакароднайшая задача.

Прыкладам мэтанакіраванага памнажэння біяпрадукцыі на землях Палесся служыць, на нашу думку, вырошчванне морквы для харчовых, кармавых і насенных мэт. Штогод на вялікіх плошчах мы атрымліваем звыш 400 цэнтнераў каранёў з гектара. Гербіцыдаў не ўжываем. Якасную прадукцыю вырошчваем на аснове механізаванага комплексу агра-тэхнічных прыёмаў.

Якое ж месца займае ў біялагічным кругавароце культурная форма морквы, калі ўлічыць, што побач расце дзікая?

Адказ атрымаем не адразу. Наведаем спачатку ўчастак першага года жыцця. Напрыклад, у чэрвені. Калі расліны ўжо раўнамерна размешчаны «ў форме», адной вышыні і ярка-зялёным дываном укрываюць зямлю. Над плантацыямі стаіць спецыфічны саладкаваты пах.

Яшчэ больш радуе земляроба восеньскае поле: прыемна глядзець на крамяныя, чырвоныя ленты каранёў, што кладуцца ўслед за капальнікамі. Далёка-далёка разнісіцца водар.

Што бачым на другі год? На пачатку — цёмна-зялёны дыван, сатканы з метровых сцяблоў насеннікаў. У чэрвені на зялёным фоне відаць беляя кветкі цэнтральнага сцябла, пазней цвітуць першага, другога і трэцяга парадкаў. Амаль да сярэдзіны ліпеня пераліваецца тонкімі адценнямі белага квецень. Пчолы і іншыя насякомыя гудуць на меданосах з ранку да вечара. Мядовым пахам напаўняецца паветра.

Пачынаецца ўборка насеннікаў. Над палеткамі ўжо знаёмы водар эфірных маслаў.

На адным толькі прыкладзе з вялізнага сямейства парасонавых можна назіраць сувязь атрымання каштоўнай прадукцыі за кошт разнародных фактараў біясферы. Прырода нібыта шчодро дзякуе чалавеку за яго ўдзел у павелічэнні біярэсурсаў зямлі.

Не выпадкова, што да насенняводства морквы мы па магчымасці прыцягваем вучняў Глыбаўскай сярэдняй школы. Дзе, калі не непасрэдна на полі, можна лепш навучыць ведаць і любіць прыроду? Дзеці ахвотна адклікаюцца на наша запрашэнне. Праца з палявымі і дэкарэтыўнымі раслінамі прыносіць ім шчырае задавальненне.

А. ГУЗАУ,
аграном эксперыментальнай базы
«Падалессе», старшыня пярвічнай
арганізацыі БТАП.

Рэчыцкі раён.

НА СЛАНА З КАП'ЁМ

Аднойчы ўвечары я ўчула гукі сігнальных барабанаў, якія даносіліся з лесу. Сігнальныя барабаны не маюць нічога агульнага з маленькімі барабанамі і тамтамамі, якімі карыстаюцца пігмеі-танцоры. Бой сігнальных барабанаў напамінае аддалены грукат грому. Калі раздаліся першыя ўдары, Сейл і Андакала знаходзіліся каля гасцініцы і былі заняты пераноскаю мяса. Яны спыніліся і стаялі, як укопаныя, напружана прыслухоўваючыся да іх.

На працягу пятнаццаці-дваццаці хвілін можна было чуць рытмічныя ўдары, моц якіх то слабела, то ўзрастала пад уплывам ветру і шуму лістоты.

Абодва пігмеі калаціліся, як у ліхаманцы. Раптам яны пачалі падскокваць, крычаць нешта на кібіра.

— Ды скажыце вы, што ўсё гэта значыць? — закрычала я.

— Фейзі забіў слана, — паведаміў Сейл, — і вяртаецца дамоў, каб адвесці нас да тушы.

— Без стрэльбы? — спытала я, — якім чынам?

— Сваёй храбрасцю, мадам. Фейзі непатрэбна стрэльба.

Я ўявіла сабе, як маленькі барадаты пігмей, вага якога не дасягала трыццаці пяць-сорак кілаграмаў, падкрадваецца да слана, што важыць некалькі тон. Ад гэтай думкі я скаланулася.

Увечары, калі трэба было класціся спаць, пачуліся крыкі, потым крокі. Увайшоў Фейзі, акружаны натоўпам пігмеяў, якія хутка і неразборліва нешта гаварылі на сваёй мове. Вельмі стомлены, спатыкаючыся, Фейзі накіраваўся да вялікага крэсла. Ён нагадваў маленькага стомленага хлопчыка з тварам старога, маршчыністага і барадатага чалавека і зусім не быў падобны на героя. Адна нага яго была скрываўлена. Відаць, ён напароўся на корань ці зачэпіўся за ліяну. Лук і стрэлы ён аддаў свайму старэйшаму сыну, а кап'ё пакінуў у сябе і трымаў яго, як маршальскі жэзл. Ручной работы жалезны наканечнік кап'я пачарнеў ад крыві, ніжэй, на шурпатым дрэўку, была відаць чырвоная пляма.

Сейл выйшаў наперад і, як спрактыкаваны цырымоніймайстар, сказаў:

— Гэта найвялікшая падзея ў нашым жыцці. Даўно ў нашай вёсцы не было таго, каб хто-небудзь забіў слана з ікламі. Раскажы нам, Фейзі, пра свой подзвіг — нашы сыны павінны ведаць аб гэтым.

— У гэтым няма нічога асаблівага, — пачаў ён, кожны мог бы.

— І-і-я-а-а! — закричали, перабіваючы яго, іншыя пігмеі.

— Для вялікага паляўнічага Фейзі зрабіць гэта вельмі лёгка.

Герой стаяў, адчуваючы сябе няёмка, але горды ад пахвалы. Калі б я не бачыла яго сама, я ніколі не падумала б, што ён можа так засаромецца. Вялізная адлегласць падзяляла нас: я была дзіця XX стагоддзя, ён — бронзавага.

— Фейзі, — напросіла я, — раскажы нам пра сваю сутычку са сланом. Ва ўсім Конга не знойдзецца чалавека, які так ганарыўся б табою, як я.

Ён удзячна глянуў на мяне і пачаў свой расказ:

— Я ўжо дзед, у мяне тры сыны і ўнук. Мне хацелася, каб яны ганарыліся мною. У той дзень, калі я пайшоў на паляванне, — гаварыў Фейзі далей, — у вёсцы не было галодных. Нашы сеці былі поўныя антылоп і дзікіх птушак. Не было ніводнага пустога страўніка. Проста я захацеў забіць вялізнага слана.

Фейзі пачаў расказваць аб сваім паляванні. Нікога не папярэдзіўшы, ён на святанні пайшоў з вёскай, захапіўшы лук, стрэлы і кап'ё.

— Я ішоў ад ракі два дні. У лесе бачыў антылоп, генет і шмат малпаў. Двойчы чуў, як рычэў над сваёй здабычаю леопард. Карміўся я цацаркамі і іншымі птушкамі, якіх удавалася падбіць. Рака ўвесь час была ў мяне за спінаю. На трэці дзень лес пачаў рэдзец. Выйшаўшы на паляну, я заўважыў памёт статка сланоў. Адышоўшы ў бок па ветру, я залез на дрэва, каб трохі адпачыць. Раніцаю я ўбачыў статак, — расказваў ён. — Я налічыў адзінаццаць сланоў. Сярод іх былі два маладыя самцы, чатыры самкі, астатнія — сланянята. Па другі бок статка кружыліся птушкі, і я здагадаўся, што там, напэўна, пасвіцца самец, вельмі стары, каб змагацца за права быць важаком.

Ададраўшы сухую карыну ад дрэва, на якім сядзеў, я расцёр яе рукамі і кінуў уніз, каб вызначыць напрамак ветру. Ветру не было, я злез з дрэва і пачаў набліжацца да статка. Прыгнуўшыся да зямлі (і таму мяне не маглі заўважыць сланы), я ішоў, зрэдку ўзнімаючыся, каб не збіцца з правільнага кірунку. На працягу гадзіны я прайшоў большую частку адлегласці.

Маленькі пігмей, расказваючы, паказваў, як ён бясшумна падкрадаўся праз зараснікі высокай травы.

— Паміж мною і бліжэйшым сланом, — гаварыў ён, — знаходзіўся невялікі яр, на дне якога вада пасля веснавых дажджоў прамыла канаву. Гэта было шчасцем для мяне, таму што без гэтай канавы я не мог бы атрымаць перамогу.

Фейзі затаіўся ў яры, каб выбраць зручны момант для нападу. Ён разумеў, што сваімі стрэламі не зможа прабіць тойстую скуру слана.

— Мы, пігмеі, ведаем, што ёсць толькі адзін спосаб адолець слана без стрэльбы. Трэба падкрасціся як мага бліжэй да слана і з усёй сілы ўваткнуць кап'ё ў яго мачавы пузыр.

Фейзі расказваў, як ён схаваў лук і стрэлы ў яры, стараючыся не шумець, каб не спалохаць сланоў. Цяпер ён быў так блізка каля іх, што чуў, як сланы адломлівалі галінкі дрэў, што раслі на краю паляны. Вось сланіха ляпнула малое сваім моцным, падобным на пояс хобатам. Фейзі ведаў, што такі ўдар пераламаў бы яму ўсе косці, а сланянё, здавалася, нават не адчула яго.

— Праз кожныя некалькі хвілін, — расказваў паляўнічы, — я падкідваў у паветры пыл, правяраючы напрамак ветру, каб сланы не ўчулі мяне. Больш за ўсё мне хацелася забіць маладога самца. Іклы іх асабліва цэнзяцца. Я вырашыў, што лепш загінуў бы барацьбе з самцом, чым са сланіхай, якая мае дзіцяне. Да таго ж наблізіцца да сланіх было куды лягчэй, таму што ўся іх увага была скіравана да сланянят, якіх яны вучылі зрываць маладое лісце з галін ці, стоячы на адным месцы, кармілі іх. Адзін з маладых самцоў знаходзіўся ў галаве статка, другі — бліжэй да мяне. Мне спадабаліся іклы таго, што быў бліжэй, і я вырашыў памерацца з ім сілаю ў барацьбе. Асцярожна рухаючыся да слана, я наблізіўся да яго на дзесяць метраў. Я бачыў, як ён час ад часу ўзнімаў свой хобат і зрываў лісце. Гэта быў волат. Адно яго вуха накрывала б палавіну маёй хацінкі.

Пігмеі ўсхвалявана заварушыліся на сваіх месцах.

Яны разам нібыта па камандзе ўздыхнулі.

— Праз некалькі хвілін, — успамінаў Фейзі, — слон перастаў есці. Яго, здавалася, нешта турбавала, і я падумаў, што ён адчуў небяспеку. Трошкі пазней я зразумеў, што турбавала слана. Справа ў тым, што самец, які знаходзіўся з процілеглага боку паляны, пакінуў свой пост і наблізіўся да адной са сланіх, а майму гэта не спадабалася. Ён адаптырыў вушы і пачаў прыгнуўшыся, рухаўся наперад, пакуль адлегласць паміж мной і сланом не скарацілася да дванаццаці крокаў. Я ўспаеў ад страху, адчуваючы, што цяпер ужо нішто не прымусіць мяне адступіцца ад сваёй задумы.

Маленькі паляўнічы, знаходзячыся ў маім пакоі, дзе не было ніякай небяспекі, абліваўся потам. Яго невялікія вочы былі звужаны, дыхаў ён няроўна і цяжка. Гледзячы на яго, я зразумеў, якая мужнасць утрымлівала яго там, каля слана. Але справа была не ў адной мужнасці. Інстынкт, што ўкараніўся глыбока ў ім, штурхнуў Фейзі на гэтую барацьбу.

— Сланы, як і раней, — расказваў пігмей, — мяне не заўважалі. Я быў каля іх так блізка, што чуў, як бурчэла ў іх жыватах. Слон, які знаходзіўся бліжэй да мяне, стаяў, як укопаны: хобат апушчаны да зямлі, вушы прыціснуты да галавы. Ён увесь калаціўся пад тоўстай бранёй скуры. Трымаючы кап'ё напачаткова, я пачаў асцярожна набліжацца да яго, пакуль, нарэшце, не апынуўся перад жывёлінай. У адно вокамігненне выпрастаўшыся, я ўсадзіў яму кап'ё глыбока ў бруха. Адтуль праз рану вырваўся моцны струмень газу. Ад яго моташнага смуроду я ледзь не страціў прытомнасць. Мне здалося, што слон учуў мяне яшчэ да таго, як кап'ё трапіла ў цэль. Аднак ён кінуўся да статка, робячы моцны шум, і трубячы ад болю. Мадам, — звярнуўся ён да мяне, — ніколі не бачыла сланоў, якія бягуць, таму не можа ўявіць, як хутка яны рухаюцца. Толькі што яны былі тут, а ў наступны момант можна было бачыць паласу пылу, які ўзнімаўся сярод дрэў.

Фейзі стомлена апусціўся ў крэсла. Я ганарылася тым, што так добра разумела яго. Я вивучала мову кінгвана ўжо некалькі гадоў, але яшчэ здзіўлялася таму, што лёгка разумела яго.

— Я ішоў па следзе слана два дні, пакуль ён не пачаў слабець. У першы дзень я знайшоў сваё кап'ё, як ён выцягнуў з раны і кінуў. На другі дзень, апоўдні, калі я нагнаў яго, ён памёр ад страты крыві.

Ноччу, трохі адпачыўшы, Фейзі павёў па мясе шчаслівы і ўзбуджаны натоўп пігмеяў.

Паводле кнігі Эн Патнем «Восем гадоў сярод пігмеяў».

ПЕРШЫ МІЖНАРОДНЫ ТЭРЫЯЛАГІЧНЫ КАНГРЭС

А. КУРСКОУ,
кандыдат біялагічных навук, удзельнік
Першага міжнароднага тэрыялагічнага
кангрэса.

Імклівае наступленне чалавека на прыроду ставіць пад пагрозу існаванне многіх жывёл. Каля трохсот відаў буйных жывёл ужо зніклі з Зямлі і каля тысячы відаў знаходзяцца пад пагрозай знікнення. Захаванне генафонду дзікіх звяроў як крыніцы будучай селекцыйнай работы, мае вялікае значэнне для ўсяго чалавецтва. І не выпадкова, што за апошнія гады ў розных краінах свету было праведзена шмат розных даследаванняў па млекакормячых.

Для таго, каб падвесці вынікі вывучэння млекакормячых на зямным шары, і сабраліся ў Маскве, на Ленінскіх гарах, вучоныя на Першы міжнародны тэрыялагічны кангрэс. Тэрыялогія — навука пра млекакормячых, г. зн., пра тых жывёл, дзяцей якіх маткі ўскормліваюць малаком.

Кангрэс пачаў сваю работу 6 чэрвеня гэтага года ў актавай зале Маскоўскага універсітэта і працягваўся да 12 чэрвеня. Трэба адзначыць, што правядзенне першага ў гісторыі заалогіі міжнароднага тэрыялагічнага кангрэса ў Маскве сведчыць аб прызнанні і павазе поспехаў савецкіх тэрыялагаў.

У рабоце кангрэса прыняло ўдзел больш як дзве тысячы вучоных з 31 краіны. Самая вялікая дэлегацыя была ад Савецкага Саюза — 642 чалавекі, ад ЗША — 130 чалавек. На кангрэсе прысутнічалі вучоныя з Канады і Аўстраліі, Індыі і Японіі, Кубы і Інданезіі, Югаславіі і Філіпін, Бельгіі і Швецыі. Афрыканскі кантынент быў прадстаўлены вучонымі з Танзаніі, Кеніі і Туніса.

У рабоце кангрэса прымалі ўдзел буйнейшыя айчыныя заалогі: У. Г. Гептнер, М. П. Навумаў (Масква), М. К. Верашчагін, І. М. Грамаў, Г. А. Новікаў (Ленінград), С. С. Шварц (Свярдлоўск), М. І. Калабухаў (Уладзіваосток) і замежныя: Дэвід Дэвіс (ЗША), Рычард Бэры, Джон Крук (Англія), Жан Жыбан (Францыя), Казімір Петрусевіч (Польшча), Багамір Расцік (Чэхаславакія) і іншыя.

Адкрываючы кангрэс, прэзідэнт савецкага тэрыялагічнага таварыства, член-карэспандэнт АН СССР, дырэктар Інстытута эвалюцыйнай марфалогіі і экалогіі Акадэміі навук СССР Уладзімір Яўгенавіч Сакалоў сказаў, што эмблемай гэтага кангрэса не выпадкова з'яўляецца галава стэлавай антылопы — сайгак. Па паходжанню гэта вельмі старажытная жывёла. Да пачатку 20-х гадоў нашага стагоддзя сайгак быў амаль цалкам знішчаны. Зараз гэтых рэліктавых жывёл на неабсяжнай прасторы нашых усходніх стэпаў і паўпустынь жыве больш як два мільёны. Яны ўжо з'яўляюцца аб'ектам прамысловага палявання і прыносяць даход народнай гаспадарцы. Савецкі ўрад своечасова выдаў дзяржаўныя законы, узяўшы пад ахову не толькі сайгакоў, але і зуброў, ласёў, собаляў, баброў, каланаяў і іншых звяроў і птушак. Зараз іх колькасць дасягнула прамысловай шчыльнасці, а ласі сталі звычайнымі звя-

рамі нашых лясоў. У гэтым заслуга і нашых савецкіх тэрыялагаў. Іх даследаванні пакладзены ў аснову канкрэтных народнагаспадарчых мерапрыемстваў, накіраваных на павелічэнне і захаванне колькасці карысных і каштоўных відаў жывёл.

На пленарных пасяджэннях былі заслуханы праблемныя даклады вядучых савецкіх і замежных тэрыялагаў. Якія ж праблемы яны абмяркоўвалі? Гэта — неабходнасць глыбокага вывучэння ўзаемазвязі жывёл з асяроддзем іх жыцця, прыстасоўваемасць жывёл да зменлівых умоў жывяння асяроддзя, вывучэнне механізма паводзін, высвятленне ролі жывёл ў распаўсюджванні небяспечных захворванняў (чумы, тулярэміі, энцэфаліту), барацьба са шкоднымі для сельскай гаспадаркі грызунамі і як захаваць рэдкія віды жывёл, якія знаходзяцца на мяжы вымірання.

На кангрэсе было заслухана каля трохсот дакладаў на секцыйных пасяджэннях. Адзін дзень быў адведзены для правядзення сімпозіумаў. Тэматыка гэтых сімпозіумаў — а было іх праведзена семнаццаць — вельмі разнастайная.

Вучоныя абмяркоўвалі праблемы арыентацыі і сігналізацыі млекакормячых, ролю жывёл у біялагічным кругавароце і пераўтварэнні асяроддзя. Экалогія і паводзіны жывёл, мядзведзі зямнога шара, паразіты і хваробы дзікіх звяроў, новае ў вывучэнні марскіх млекакормячых — вось няпоўны пералік пытанняў, якія абмяркоўваліся на кангрэсе. Без ведання экалогіі млекакормячых немагчыма прагназіраваць эвалюцыю прыродных сатаварыстваў, ствараць аптымальны рэжым выключэння ў біягеацёзу якіх-небудзь жывёл, неабходных чалавеку.

Работа кангрэса праходзіла ў сяброўскай і дзелавой абстаноўцы. Вучоныя абменьваліся вынікамі даследаванняў, новымі метадыкамі, арыгінальнымі эксперыментамі. Праглядаліся прыродазнаўчыя фільмы розных краін.

Вельмі важныя і карысныя ў такой справе сабістыя кантакты вучоных свету. Удзельнікі кангрэса дамовіліся аб'яднаць свае намаганні па вывучэнню шэрагу пытанняў, такіх, напрыклад, як выяўленне рэдкіх звяроў, што зараз знікаюць, і распрацоўка тэрміновых мер па іх ахову, вывучэнне і ахова марскіх млекакормячых, іх мечанне і даследаванне міграцыйных шляхоў, стварэнне міжнародных нацыянальных паркаў і запаведнікаў і іншых. Вучоныя дамовіліся пра галоўныя напрамкі развіцця тэрыялогіі.

Вучоныя свету адобрылі ініцыятыву савецкіх калег аб скліканні кангрэса, лічачы, што ў Маскве нарадзілася вельмі добрая традыцыя. Тэрыялагі свету будучы цяпер збірацца для абмеркавання праблем рацыянальнага выкарыстання і ўзнаўлення прыродных рэсурсаў. Наступны, Другі міжнародны тэрыялагічны кангрэс вырашана правесці праз 4 гады ў Чэхаславакіі.

Абмен вопытам, аб'яднанне намаганняў вучоных многіх краін у інтарэсах далейшага развіцця тэрыялогіі і аховы млекакормячых ва ўсім свеце — такія асноўныя вынікі работы Першага міжнароднага тэрыялагічнага кангрэса.

БАРВЫ ВОСЕНІ

Шэрыя, чарнаватыя хмары паўзілі нізка над зямлёю.

Восень плакала і плакала — ішоў нудны зацяжны дождж. Пабяжлі фарбы асенняга лесу. Набрывалая ад празмернай вільгаці кара дрэў, голле, дол, апалае лісце — усё па-чарнела.

У змрочным старым яловым лесе чуўся жалобны голас чорнай жаўны, ды над ляснымі прасцягамі, лятаючы пад самымі хмарамі, трывожна крычаў чорны крумкач.

У лесе стаяла нямая цішыня. Усё жывое пахавалася. Толькі сінічкі пырхалі ў кронах ялін ды ціха-ціха папіскалі.

Плакала восень больш тыдня, пакуль не выплакала ўсе свае джыгавыя слёзы.

Ноччу хмары разагнала. Адкрылася зорнае неба. Пад раніцу трошкі падмарозіла. А ранкам усміхнулася сонца.

Восень, нібыта ўмыўшыся, выцерлася белым ручніком, прыбралася: лес стаяў у іскрыста-срэбным уборы інею.

Удзень сонца прыгрэла, запаліла лес.

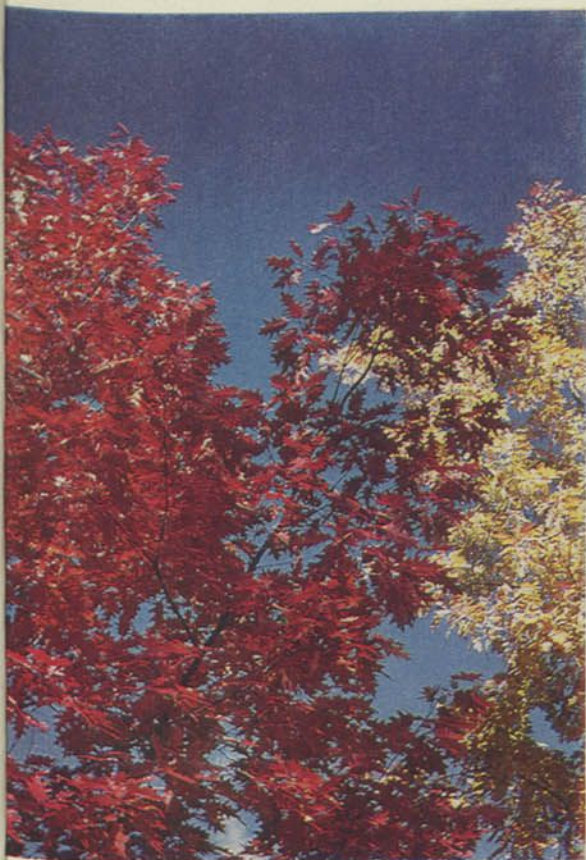
Гарэлі чырвона-малінавым полымем клёны, стаялі стройныя пазалочаныя бярозы, жаўцізнай і чырванню былі афарбаваны асіны і рабіны.

Ціха падала і мякка клалася на дол лісце: ён укрываўся жоўта-бурым дываном.

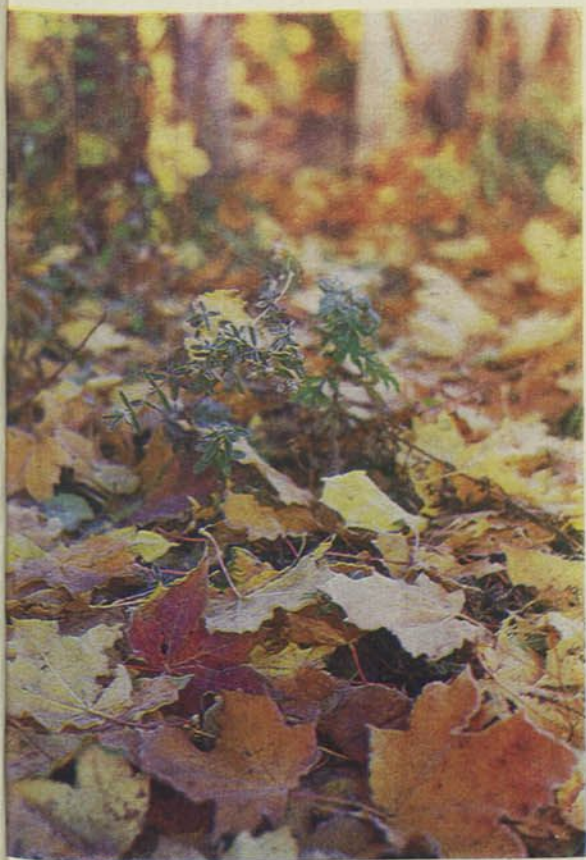
Залатая восень!

Яна напоўніла засеку, а цяпер рыхталася да сустрэчы з белаю зімой.

Зм. ВЕРАС.

Фота І. Сідарэнкі, Г. Ліхтаровіча і А. Сабадаша.

Дзяржаўная
бібліятэка
БССР
І. І. ЛЕНІНА

У Беларусі каліну можна знайсці на берагах лясных ручаёў і рэчак, на балотах і лугах, у падлеску лісцэвага і мяшанага лесу, галоўным чынам у вільготных месцах. Яна распаўсюджана на ўсёй тэрыторыі рэспублікі. Каліну садзяць у скверах як дэкаратыўную расліну, яе выкарыстоўваюць у харчовых і лекавых мэтах.

У медыцыне экстракт з кары каліны — добры кроваспыняльны сродак. У народзе часцей за ўсё выкарыстоўваюцца плады каліны. З іх гатуюць духмяны кісель, настойкі, наліўкі, пякуць пірагі. Высушаныя плады заварваюць як чай, які лічыцца гаючым. У народзе яго ўжываюць пры гіпертанічных захворваннях, атэрасклерозе, сасудзістых спазмах, павышанай узбуджальнасці нервовай сістэмы, істэрыі, бяссоніцы.

Плады каліны багатыя на Р-актыўныя рэчывы (флаванойды), якія павышаюць трываласць і эластычнасць крывяносных сасудаў, змяняюць іх крохкасць. Гэта мае важнае значэнне для прафілактыкі і лячэння атэрасклерозу, гіпертаніі, праменевай паражэнняў, рэўматызму, капіляртаксікозу. Плады каліны ўтрымліваюць вітамін С, карацін.

Шырокае выкарыстанне пладоў некалькі абмяжоўвае іх спецыфічны горка-кіслы смак, які значна зніжаецца пры замарожванні, аднак пасля яны маюць нізкую вітамінную вартасць.

Прырода горкага смаку каліны да гэтага часу не ўстаноўлена. Некаторыя звязваюць яго з наяўнасцю ў пладах гліказіду вібурынну. На нашу думку, акрамя вібурынну ў фарміраванні горкага смаку прымаюць удзел поліфенольныя злучэнні — прадукты кандэнсацыі (алегамеры) катэхінаў і лейкаантациянаў. На пералічаныя вышэй злучэнні каліна даволі багатая: у 100 грамах масы ўтрымліваецца да 170 міліграмаў катэхінаў.

Свежыя плады каліны можна захоўваць на працягу трох-чатырох месяцаў у халодным месцы, лепш за ўсё ў снезе. Плады засыпаюць у фанерныя скрыні ці невялікія бочачкі, якія ставяць у снег і трамбуюць яго з усіх бакоў. Каб снег не раставаў, яго зверху пасыпаюць торфам ці прыкрываюць саломай.

Вельмі добра захоўваюцца харчовыя і лекавыя якасці каліны пры хуткім замарожванні. Іх можна трымаць некалькі месяцаў.

Часта пытаюць, як паменшыць горыч пладоў. Гэта дасягаецца пры доўгім вымочванні каліны ў вадзе, але такі спосаб нельга лічыць эфектыўным, бо губляецца большая частка вітамінаў і іншых актыўных рэчываў. Нашы даследаванні паказалі, што горыч можна паменшыць, падаграючы плады ў духоўцы пры тэмпературы 120 градусаў на працягу 1,5—2 гадзін. Інтэнсіўнасць горкага смаку зніжаецца прыкладна на 65 працэнтаў. Можна выкарыстоўваць яшчэ адзін спосаб: плады змясціць у раствор, у склад якога ўваходзяць 1,5 працэнта лімоннай кіслаты і столькі ж пітной соды (бікарбанату натрыю). Раствор нагруюць да 60 градусаў і ў гарачую вадкасць на мінут 5—10 апускаюць плады каліны. Суадносіны пладоў і раствору — 1:2. Пасля паложчюць у чыстай вадзе.

З такой каліны можна гатаваць варэнне, джэм. Яе можна ўжываць перацёртую з цукрам.

Цікава, што менавіта каліна адносіцца да відаў сыравіны, смак і пах якіх значна паляпшаюцца пры кансервавванні і іншых відах перапрацоўкі.

Каліна карыстаецца вялікай папулярнасцю ў насельніцтва. Збор яе павялічваецца з кожным годам. Неабходна берагчы каштоўную расліну. Часта зборшчыкі без патрэбы ломяць голле.

Ахоўвайце каліну, і яна будзе шчодро служыць вам!

Д. ШАПРА,
кандыдат біялагічных навук.

А Д К А З Ы

на чайнворд «Лес», змешчаны ў № 4 за г. г.

1. Арнольд. 2. Дуб. 3. Баравік. 4. Квартал. 5. Ляшчына. 6. Асіна. 7. Апеньна. 8. Атожылак. 9. Куніца. 10. Ажына. 11. Арэал. 12. Ляснік. 13. Кізіл. 14. Ландыш. 15. Шчыгол. 16. Лісічка. 17. Асіннік. 18. Курапатка. 19. Агрэст. 20. Трактар. 21. Рэлікт. 22. Таксацыя. 23. Ярус. 24. Ствол. 25. Лесавод. 26. Дзяцел. 27. Ляонаў.

ПАВАЖАНЫЯ ЧЫТАЧЫ!

Тры гады працягваецца наша знаёмства. Мяркуючы па вашых пісьмах, яно аказалася ўзаемакарысным. Рэдакцыя атрымлівае шмат цікавых і змястоўных матэрыялаў. Сярод аўтараў «Роднай прыроды» — вучоныя, спецыялісты рознага профілю, шматлікія аматары прыроды.

У якім стане нашы азёры і рэкі, паветраны басейн! Колькі звяроў і птушак у беларускіх лясах! Чым жывуць паляўнічыя і рыбалоўныя гаспадаркі! На гэтыя і іншыя пытанні рэдакцыя імкнецца даваць вычарпальныя адказы.

У КОЖНЫМ НУМАРЫ ВАМ ПРАПАНУЮЦА
НАТАТКІ НАТУРАЛІСТАЎ І ПАДАРОЖНІКАЎ,

у тым ліку і тых, каму даводзілася вандраваць па розных краінах свету, а таксама разнастайныя матэрыялы пад рубрыкамі «Наш каляндар», «Школа і прырода», «Прырода і мастацтва», «Фотапаляванне». Не застаюцца па-за ўвагай браканьеры і іншыя парушальнікі Закона аб ахове прыроды.

НА СТАРОНКАХ «РОДНАЙ ПРЫРОДЫ»
РАСКАЗВАЕЦА

АБ ЛЕПШЫХ ПЯРВІЧНЫХ КАЛЕКТЫВАХ ТАВАРЫСТВАУ БТАП І БТПР, АБ ВОЛЫЦЕ ПРЫРОДААХОУНАЙ РАБОТЫ БРАЦКІХ РЭСПУБЛІК.

С Я Б Р Ы !

Калі ў вас ёсць пажаданні
і прапановы — ПІШЫЦЕ.

Рэдакцыя заўсёды чакае ад вас пісьмаў. Але наша супрацоўніцтва будзе карысным і плённым толькі тады, калі і надалей мы будзем падтрымліваць узаемную сувязь.

НА ПАМІНАЕМ,

ШТО ГАДАВАЯ ПАДПІСКА НА «РОДНУЮ ПРЫРОДУ» КАШТУЕ 1 РУБЕЛЬ 80 КАПЕЕК І ПРЫМАЕЦЦА БЕЗ АБМЕЖАВАННЯЎ УСІМІ АДДЗЯЛЕННЯМІ «САЮЗДРУКУ», А ТАКСАМА ГРАМАДСКІМІ РАСПАЎСЮДЖВАЛЬНІКАМІ.

РЭДАКЦЫЯ.

«РОДНАЯ ПРИРОДА»

НА БЕЛОРУССКОМ ЯЗЫКЕ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ
IV СЪЕЗД БЕЛОРУССКОГО ОБЩЕСТВА
ОХРАНЫ ПРИРОДЫ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ IV СЪЕЗДА БЕЛОРУССКОГО ОБЩЕСТВА ОХРАНЫ ПРИРОДЫ
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ СОВЕТ БЕЛОРУССКОГО ОБЩЕСТВА ОХРАНЫ ПРИРОДЫ,
ИЗБРАННЫЙ IV СЪЕЗДОМ

ВОЛШЕБНИК ШКОЛЬНОГО МУЗЕЯ

В этом очерке рассказывается о краеведческом музее Лиозненской средней школы № 2, который создал директор этой школы, биолог, неутомимый путешественник А. Лобановский.

СЕРЯЯ КУРОПАТКА

Что известно науке о серой куропатке, кроме того, что она является основным видом полевой пернатой дичи? Каковы перспективы ее размножения и расселения в условиях культурных ландшафтов Белоруссии, а также применения этого вида птиц в сельском хозяйстве республики? Вот основные вопросы, которые освещает в своей статье доктор биологических наук М. Долбик.

НАМЕРЕНИЯ ОСТАЮТСЯ НА БУМАГЕ

Министерство местной промышленности БССР недостаточно внимания уделяет выполнению постановлений партии и правительства об охране природы. В результате план строительства очистных сооружений и других природоохранительных мероприятий, составленный на пятилетку, не выполняется. Объясняется это тем, что министерство плохо контролировало претворение этого плана в жизнь подчиненными организациями и предприятиями.

БУДУЩЕЕ ДЗЕРЖИНСКИХ ЛАНДШАФТОВ

Житель д. Каменка Дзержинского района Г. Ивашин написал в редакцию письмо, в котором выразил беспокойство за будущее речек Уса и Перетуть. Автору письма отвечает заместитель главного инженера «Белгипроводхоза», где проектировалось мелиоративное строительство, А. Захаренко.

А ЗЕМЛЯ ЖЕ НЕ ЧУЖАЯ

Строительные организации Минска, которым для прокладки канализации, дорог и т. д. во временное пользование отводятся пашни колхозов и совхозов, очень часто нарушают Земельный кодекс Белорусской ССР — не снимают плодородный пласт почвы, оставляют после себя желтый песок. Этот вопрос поднимает старший инженер-землеустроитель управления сельского хозяйства Минского райисполкома.

УЧЕТ ВОДЫ — НЕ МЕЛОЧЬ

Учет воды, потребляемой и сбрасываемой предприятиями Минска и других городов республики, ведется очень приблизительно. Настало время проводить его так же тщательно, как и расходы электроэнергии, газа, — пишет автор статьи В. Солтанович.

ГРИБЫ В НАШИХ ЛЕСАХ

Значение грибов в жизни человека и в хозяйственно-экономическом деле трудно переоценить. К сожалению, мы не заботимся о грибной ниве. Об этом свидетельствует снижение грибных заготовок в республике. Почему так происходит, что необходимо сделать, чтобы грибные запасы возобновить, об этом и ведет речь в своей статье биолог Л. Михолап.

НА СЛОНА С КОПЬЕМ

Отрывок из книги Эн Патнем «Восемь лет среди пигмеев» дает представление о том, как жители джунглей охотятся на слонов.

У НУМАРЫ

IV з'езд Беларускага таварыства аховы прыроды	1
В. ФЕДАРАУ. Чараўнік школьнага музея	7
М. ДОЛБІК. Шэрая курапатка	8
І. АБАБУРКА. Намеры застаюцца на паперы	10
А. САЧАНКА. Мінашэвіцкі граніт	11
У. ЗАХАРЭВІЧ. Чыстае поле	13
М. КАПЧЫКАУ. А зямля ж не чужая	16
П. МІСЬКО. Восеньскім днём	18
П. ВІЛІТКЕВІЧ. У прыродалюбаў баваўняна-папяровага	21
Л. МІХАЛАП. Грыбы ў нашым лесе Паляўнічаму і рыбалову	26
Сто дарог	28
Школа і прырода	32
Эн ПАТНЕМ. На слана з кап'ём	33
А. КУРСКОУ. Першы міжнародны тэрыялагічны кангрэс	34
Д. ШАПІРА. Каліна	36

Выдавецтва «Полымя» Дзяржаўнага намітэта СМ БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю

Мастацтва-тэхнічны рэдактар
Н. Ц. Шахрай
Карэктар Т. Ф. Бірыч

Адрас рэдакцыі: 220012, Мінск, вул. Друкарская, 25; тэл. 32-33-89, 32-35-08.

Здадзена ў набор 10/VII-74 г. Падпісана да друку 12/VIII-74 г. Фармат 60×90^{1/16}. Друк. арк. 4,5. Улік.-выд. арк. 7,3. Тыраж 48.885 экз. АТ 04055. Зак. 1072. Цана 30 кап.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

222746-5

Цана 30 кап.

80000003824280

Індэкс 74926

У Беларусі слівы распаўсюджаны даўно, асабліва ў паўднёвых і цэнтральных раёнах.

Слівы належаць да сямейства ружакветных. Галіны голяыя ці апушаныя, фіялетава-жоўтага ці чырвона-бурага колеру. Лісце эліптычнае. Плады — прадаўгавата-яйкападобныя ці круглаватыя, звычайна з выразнай бакавой баразёнкай. Ка-

меньчыкі разнастайнай формы — ад прадаўгаватых да круглых.

У Беларусі расце каля 32 відаў сліў.

Сліва хатняя — каштоўны прадукт харчавання. Ужываецца ў свежым і ў перапрацаваным выглядзе.

Гэты від даволі марозаўстойлівы, асабліва мясцовыя формы [чырвоная і іншыя].

«Родная прырода», 1974, № 5, 1—17.

